

Vate

Kovara Kulturî

Dewreyê dîyine, hûmare: 14 (34) Payîz 2010

Wayîr/ Sahibi

Deniz Gündüz

Mudirê Karê Nuşteyan o Berpirsiyar/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Sevda Zelal Gündüz

Serredaktor

Malmîsanij

Redaksiyon

J. İhsan Espar,
Malmîsanij, Mehmet Uzun

Têkilîya Almanya

Temsîlkarê Almanya: Daimî Bektaş
Postfach: 42 01 06
120 61 Berlin/Almanya

Têkilîya Hollanda

Şukrî Atîk
Poelenburg 30
30 85 KT
Rotterdam/HOLLAND

Têkilîya Swêdi

Eksâtravägen, 186
S-127 61 Skärholmen/SWEDEN
E-mail: ihsanespar45@hotmail.com

Têkilîya Norveçî

M. Darrêz
Munkegt. 2
0656 OSLO /NORVEÇ

Şertê aboneyîye

Welat serrêk 6 aşmî
Tirkîya: ..... 16 YTL ..... 8 YTL
Almanya: ..... 20 Euro ..... 10 Euro
Swêd: ..... 250 SEK ..... 125 SEK
Welatê bîni: ..... 40 Euro ..... 20 Euro

Vayî: 3 YTL/5 Euro

Îlan

Rîpelêk: 60 YTL/100 Euro
Nêmrîpel: 30 YTL/50 Euro
Çarêrîpel: 15 YTL/25 Euro

Çap/Baskı: Berdan Matbaacılık

Davutpaşa Cad.
Güven Sanai Sitesi
C Blok No: 239
Topkapı/İstanbul

Adres:

Vate
Katip Mustafa Çelebi Mah.
Tel Sok. No: 18, Kat: 3
Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 244 94 14
e-mail: butkan@mynet.com

Üç aylık süreli yaygın dergi

www.vateonline.se

Berpirsiyarîya ber nuşteyî ya nuştexî/nuştexe bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê	3
Derheqê Kirmanckî de Kombiyayîşê Heştêsine	5
Bîlal Zîlan , Zebtnameyê Şewan	24
Ehmedê Dirihî , Yado	26
W. K. Merdimînî ra Şîrî	45
Serwet Akkaş , Kirmancê Qers û Erdexanî	47
Seyîdxan Kurij , Ziravê	51
Prof. Ehmed Gurbuz , Heskerdişê Ser o Çend Vateyî	52
Hafîz Ehmed Turhallî , Da Zor	54
Mehmed Selîm Uzun , Kiş Kiş Kergê Kergê Çewligî	55
Şêx Rezay Talebanî , Hacî	65
Roşan Lezgîn , Destpêkê Edebiyatê Modernî yê Kirmanckî (Zazakî)	66
Sinan Sutpak , Waştâ rê Mektube	73
H. Giran , Nameyê Kênekan û Lajekan	77
Akman , Sîndorê Tenabûne	89
Ozcan Yılmaz , Folklorê Dêrsimî de Çend Heywanan Ser o	90
Murad Canşad & Aysena Kurdî , Fiqra û Meseleyan ra	95
Siyamend Mirvanî ra	99
Roşan Lezgîn , Meqsed Muqrîyanî û Çend Şîrê Ey	100
Huseyîn Karakaş , Nêçîrvan û Bizê Koyî	105
Mutlu Firat , Gula Mi	108
M. Wende , Enstîtuya Kurdî ya Amedê ra Hîrê Kitabê Tutan	109
Newzat Valêrî , Ma Çin Bî	111
H. Giran , Pîran ra Dî Deyîrî	112
Gawanê Welatî , Nîyû Merg Nîyû Azadî	116
M. Nêşite , Husê Pîre û Mihê Amîna	117
Daîmî Bîngol , Eşq	121
Ayhan Sarigol , Qazux	122
Murad Canşad , Tayê Îdyomî-III	125
Huseyîn Burke , Aydın Vêjo Leweyî Kûno	127
Kitabê Kirmanckî-XXI	128

WENDOXAN RÊ

Wendoxê mayê delalî,

Na hûmare, bi netîceyanê kombîyayîşê peyên yê kirmanckî yê Grûba Xebate ya Vateyî dest pêkena. Nê netîceyan de, hem rastnuştişî ser o melumat esto hem zî tayê çekuyî ameyê pêşkêşkerdiş. Yewna xususîyetê nê kombîyayîşî zî no yo ke, kombîyayîş Dêrsim de bi. Grûba Xebate ya Vateyî, çar rojî Dêrsim de mende, bîye mêmanê Beledîyaya Dêrsimî. Kombîyayîşê Kirmanckî, hîrê rojî dewam kerd; dima seba şarê Dêrsimî kombîyayîşêk amade bi. Nê kombîyayîşî de Malmîsanij û Munzur Çem muhîmîya zîwanî û rewşa kirmanckî ser o vindertî, no ware de goşdarîtoxî goşdarîtî û cewabê persanê înan day. Sereka Beledîya Edîbe Xanime û xebatkarê beledîya, bi mêmandariya xo, seba piştgirîya xebata zîwanê dayîke bîy nimûneyêka başe.

Nuşteyêkê bîn yê na hûmara ma de, behsê Yadoyî beno. Xebata xo ya derg û dilaye ra pey Ehmedê Dirihî, bi melumatanê neweyan, nê şehîdê milletê ma dano naskerdiş.

Bi nuşteyê Serwet Akkaşî, ma derheqê kirmancanê Qers û Erdexanî de zaf çîyan bander benî (musenî). Serwet, nuştoxanê ma yê hepsîyan ra yo. Murad Canşadî no nuşte resna bi ma. Keyeyê ey awan bo, Murad hem bi xo bi zîwanêko weş ma rê nuseno hem nuşteyanê winasîyan de beno hetkar (yardımcı). Nuşteyê Huseyîn Karakaş û Sînan Sutpakî zî hepisxane ra ameyî. Ma tîya nêşênê nameyê ê bînan hemîne binusî labelê ma nê hepsîyan hemîne rê cîya-cîya sipas kenê, selamanê xo înan rê şawenê.

Na hûmara ma de, nameyê Ehmed Gurbuzî zî do bala şîma bianco. Mamosta Ehmed, profesorê huqûqî yo. Ma zanî ke Tirkîya de akademîsyenê kurdî zaf î, labelê reyna ma zanî ke kurdîya zafane yê nê akademîsyenan tena bi name ya. Zafaneyê înan kurdîya xo înkâr kenî; kurdîya

xo înkâr nêkî zî nîno vîrê înan ke rojêk bi ziwanê xo binusî, yan zî warê xo de bi xebata akademîke mîletê xo rê xîzmet bikî. Çi heyf ke mezgê zafaneyê nê tewir akademîsyenan mezgê îdeolojîya resmî yo. Ehmed Gurbuz, bi kirmanckînuştîşê nê nuştêyê xo, bi îstîsnayêk. Ma hêvî kenî ke kesê wînasî zîyade bibî.

Nê nuştêyê ke ma behs kerd, nuştêyanê na hûmare ra tena çend heb î. Bêguman heme nuştêyan ser o yew bi yew vindertiş mumkin nîyo labelê şîma do na hûmare de nuştêyanê balkêşan yê bînan û şîranê şîranê ma biwanîn. Boka (mela) şîma înan ra tehm bigîrîn.

Vejiyayîşê hûmara 33. a Vateyî ra pey, heta ewro da-des kitabê kirmanckî zî weşanîyay (neşr bîy). Tewr zafê nînan reyna **Weşanxaneyê Vateyî** vetî labelê **Enstîtuya Kurdî ya Amedê** bi hîrê, **Enstîtuya Kelepûrê Kurdî-Şaxê Duhokê** bi yew, **Weşanxaneyê Nûbiharê** bi yew kitab, gamê neweyî eştê. Nê gamî merdimî şa kenî la bes nîyê, ganî gamê wînasî yê bînî zî nê gaman taqîb bikîn.

Wendox û nuşttoxê hêcayî,

Seba ke şîma ziwanê xo ra tehm bigîrîn, ma endamê redaksîyonî no hîris û çar hûmarî yo ke wazenî bibî hetkar. Heta ewro aya ke destê ma ra ameya ma kerda. Bi piştgirîya şîma wendoxan û nuşttoxan, ma kovare amade kerda û pêşkêşê şîma kerda. Ganî ma vajî ke keda Cemîl Gundoganî zî Vate de zaf a. Karê mîzanpajî tim ey kerd. Şîma zanî, tayê merdimî estê ke wazenî nameyê înan tim bêro nuştîş, labelê bi eksê nê tewir merdiman yew xuyê Cemîlî yo “xirab” esto ke nêwaşt ma seba na keda ey nameyê ey kovare de binusî. (Camêrdê wînasî zî estê!)

Ma zerrîweş î ke ma no kar kerdo labelê sey karanê bînan, karê redaksîyonî zî ebedî nîyo. Merdim ewro karêk keno, meşte tayêna merdimî yenê nê karî domnenî. Karê redaksîyonê ma zî wîna beno. Heta ewro ma no kar kerdo, na hûmare dima hevalanê ma ra Munzur Çem, Deniz Gunduz û Serdar Bedirxan do nê karî bidomnî. Ma û şîma ganî ewro ra pey hetkarîya nê embazan bikîn ke vateyê hîna weşî bêrîn nuştîş.

Weş biwanîn ke şîma weşî bivînîn.

DERHEQÊ KIRMANCKÎ DE KOMBÎYAYÎŞÊ HEŞTÊSINE

Dêrsim, 07.08.2010 - 10.08.2010

Derheqê kirmanckî de Kombîyayîşê Heştêsine (Des û Heştine), mabênê tarîxanê 07.08.2010 û 10.08.2010î de, Dêrsim de bi. Nê kombîyayîşî de nê kesî amade bîy:

Serdar Bedirxan (Pîran)

Munzur Çem (Dêrsim)

Ehmedê Dirihî (Çewlîg)

J. Îhsan Espar (Pîran)

Denîz Gunduz (Gimgim)

Huseyîn Kulu (Dêrsim)

Seyîdxan Kurij (Çewlîg)

Roşan Lezgîn (Licê)

M. Malmîsanij (Pîran)

Selîm Mûrat (Pali)

Mehmud Nêşite (Licê)

Cemal Pîranij (Pîran)

Polat Aydın (Çêrmûge)

Mehmet Taş (Dêrsim)

Îshak Tepe (Modan/Motkan)

Muzafer Xeylanij (Pali)

Suleyman Yilmaz (Pîran)

Nê hîrê embazan zî bi e-mailî, çekuyanê nê kombîyayîşî ser o pêşnîyazê xo nuştî; ma pêşnîyazanê înan ra îstîfade kerd:

N. Celalî (Çewlîg)

Çeko Kocadag (Gimgim)

W. K. Merdimîn (Çewlîg)

Nê kombîyayîşî de, amadebîyayoxî rastnuştişê mesderî, nameyê mesderî û çekuyanê cêrênan ser o vindertî, meylê xo tesbît kerdî.

A) RASTNUŞTIŞÊ MESDERÎ Û NAMEYÊ MESDERÎ

1) Kirmanckî de suffiksê mesderî “-ene”/“-yene” yan zî “-iş/yîş” o. Ma, karê (fîlê) ke bi suffiksê “-ene”/“-yene” qediyênî sey mesderî (mastar) qebl kerdî; êyê ke bi “-iş/yîş” qediyênî zî sey nameyî (ad, isim). Nimûneyî:

berdene (berd + ene): götürmek
zanayene (zana + yene): bilmek

berdiş (berd + iş): götürme
zanayîş (zana + yîş): bilme

Nuştiş de, her çekuya mesderê karê pêrabesteyî (bileşik fiilin mastar) cîya nusîyêna. Nimûneyî:

awe dayene (sulamak, suvarmak)
awe xo ro kerdene (duş almak, su dökünmek, yıkanmak)
awe xo ser o zelal kerdene (çok gecikmek) (deyim)
herre û wele xo ser ro kerdene (pişmanlık duyup yakınmak) (deyim)

Nuştişê nameyê mesderî yê karê pêrabesteyî de, çekuyî pêro pêra (yewbinîrabeste), yanî sey yew çekuye nusîyênî. Nimûneyî:

awedayîş (sulama, suvarma)
awexorokerdiş (duş alma, su dökünme, yıkanma)
awexoserozelalakerdiş (çok gecikme)
herreûwelexoserrokerdiş (pişmanlık duyup yakınma)

2) Seke nimûneyanê corênan de aseno, mesder û nameyê mesderî yê karê pêrabesteyî de (bileşik fiilin mastarının adında), çekuya karî peynî de nusîyêna. Nimûneyanê corênan de, çekuyê “dayene”, “kerdene” û “dayîş”, “kerdiş” kar î, peynî de yê.

Tayê mintiqayan de nuştişê mesderî û nameyê mesderî yê tayê karanê pêrabeseteyan de, çekuya karî vernî de yena labelê nimûneyê winasî **zaf-zaf tay î**. Mintiqaya Pîranî ra çend nimûneyî:

dekerdiş quli: deliğe tıkmak, deliğe koymak

Kombîyayîş ra yew vîstike

dekerdişquli: deliğe tıkma, deliğe koyma

quli dekerdiş: delmek

qulidekerdiş: delme

Nimûneyanê corênan de, çekuya “dekerdiş”î kar a û goreyê vernîdebîyayîş yan zî peynîdebîyayîşê aye, manaya karê pêrabesteyî vurîyêna (bedilîyêna).

Çendna nimûneyî:

dekewtiş cili: 1)yatağa düşmek, yatağa girmek 2)hasta olmak

dekewtişçili: 1)yatağa düşme, yatağa girme 2)hasta olma

ramitiş ser: üzerine saldırmak

Nimûneyanê corênan de, çekuyê “dekewtiş”î û “ramitiş”î kar î, vernî de ameyê.

B)ÇEKUYÊ NÊ KOMBÎYAYÎŞÎ

tirkî-kirmanckî (zazakî)

meylê kombîyayîşî ..... *formê bînî*

aksi halde: b. **aksi taktirde**

aksi taktirde: 1)nêke ..... nêka, nêki, nîyûgi

Sözünde dur, aksi taktirde sana çok

kızır. (Vateyê xo ser o vinde, **nêke** to ra zaf hêrs beno.)

nêkela ..... nêgra

Hasta olduđu için gelemedi, aksi

taktirde neden gelmesin. (Seba ke nêweş bi nêame, **nêkela** çira nêro?)

annesiz (annesi ölmüş olan olan ço-

cuk): bêmaye (n, m) ..... bêma (n, m), bêmay (n, m)

bêdadî (n, m)

bêmare (n, m) ..... bêmari (n, m), bêmar (n, m)

aşağı: cêr (n)

war, waro ..... or

Aşağı indi. (Şi war.)

xuwar ..... xor

diwar ..... dewar

Aşağı indi. (Şi diwar.)

baharın: wisarî ..... wesarî, wesarê, usarî, usarrî, wisarê

bari: balê

qet nêbo ..... qe nêbo

qet ke ney ..... qet ke nê

qet neke ..... qe nekê, qe nîga

bin de nêbo ..... bin di nêbo

beğenme: weş bi ... şîyayîş ..... weşî ... şîyayîş

weşê ... raşîyayîş ..... weşî ... raşîyayîş

roweşa ... şîyayîş

ecibnayîş (n) ..... ecebnayîş (n), ecbinayîş (n)

begemkerdiş (n) ..... begamkerdiş (n), begomkerdiş (n), begûmkerdiş (n), begenkerdiş (n), begankerdiş (n), begûnkerdiş (n), begûkerdiş (n)

pêqayîlbîyayîş (n) ..... peyqeylbîyayîş (n)

pêridîyayîş (n) ..... peyridîyayîş (n)

keyftêameyîş (n)

keyfêxopêameyîş (n) ..... kêfêxopêamayîş (n)

çok beğenme: b. **hayran kalma**

beğenmek: weş bi ... şîyene ..... weşî ... şîyayîne

Sözlerini beğenmedim. (Qiseyê ey

weş bi mi nêşîy.)

weşê ... ra şîyene ..... weşî ... ra şîyayîne

ro weşa ... şîyene ..... ro weşa ... şîyayene

ecibnayene ..... ecebnayene, ecbınayîne

begem kerdene ..... begam kerdene, begom kerdene, begûm kerdene,
begen kerdene, began kerdene, begûn kerdene,
begû kerdene

pêqayîl biyene ..... pêqayîl biyayene, peyqeyl biyayene

pêridîyayene ..... peyridîyayîne

keyf têmeeyene

keyfê xo pêameyene ..... kêfê xo pêamayene

çok beğenmek: b. **hayran kalmak**

bir arada: têley de ..... têlewe de

Şimdi bir aradayız. (Nika ma têley
de yîme.)

têhet de ..... têheti di

Orada bir aradaydık. Ma uca têhet de
bîy.)

pêhet de ..... pîhet de, pîyehet de

Ne zaman bir aradaydınız? (Şima key
pêhet de bîy?)

têare de ..... têara de

çarşı: sûke (m)

çarşu (n) ..... çarşû (n), çarşı (n), çarşî (n), çarşî (m)

dalgıç: awbaz, -e

dinleme: goşdarî (m)

goşdaritîş (n) ..... goştaritîş (n), gûşdaritîş (n), gûştaritîş (n)

goşdarîyekerdîş (n) ..... gosedarîyekerdîş (n), goşdareykerdîş (n), goşta-
reykerdîş (n)

goşdarîkerdîş (n) ..... gosdarîkerdîş (n), goştarîkerdîş (n), gûşdarîkerdîş
(n), gûştarîkerdîş (n), guweştarîkerdîş (n), gueşta-
rîkerdîş (n)

goşdayîş (n)	gosdayîş (n)
goş ... dayîş	gos ... dayîş
goş ... nayîş (n)	
goşsernayîş (n)	
goşserobîyayîş (n)	
goşê xo ... daritiş	goşa xo ... daritiş, gûşa xwi . . . daritiş
goşê xo . . . nayîş	goşa xwi . . . nayîş, gûşa xwi . . . nayîş
goşêxodayîşser (n)	
goşêxosernayîş (n)	goşêxwisernayîş (n), gûşêxwisernayîş (n)
goşresernayîş (n)	goşrosernayîş (n)
dinlemek: goşdaritene	goştaritene, gûşdaritene, gûştaritene
goşdarîye kerdene	gosedarîye/goşdarey/goştarey kerdene
goşdarî kerdene	gosdarî/goştari kerdene, gûşdarî/gûştari/guweştari/ gueştari kerdene
goş dayene	gos dayene
goş ... dayene	gos ... dayene
goş ... nayene	
goş ser nayene	
goş ser o bîyene	
goşê xo ... daritene	goşa xo ... daritene, gûşa xwi . . . daritene
goşê xo . . . nayene	goşa xwi . . . nayene, gûşa xwi . . . nayene
goşê xo dayene ser	
goşê xo ser nayene	goşê xwi ser nayene, gûşê xwi ser nayene
goş re ser nayene	goş ro ser nayene
eşqîya: eşqîya (n, m)	eşqî (n, m)
rom, -e	
fakir: b. yoksul	
fakirlik: b. yoksulluk	
fiyat: vaya (m)	vayî (m), vaye (m), vay (m), va (m)
baha (m)	baha (n), paa (m)
Bu kitabın fiyatı ne kadar? (Vayaya/ba- haya nê kitabî çend a?)	
erje (m)	erj (m), erc (m)
fiyet (n)	fiyat (n), fêyat (n)
heq (n)	
gerici: kanperest, -e; kanwaz, -e murtecî, -ye	
giderek: hêdî-hêdî	hîdî-hîdî, hedî-hedî, yêdî-yêdî

Kombiyayış ra yew vîstike

vera-vera	verra-verra
bere-bere	
pede-pede	
pira-pira	
yewaş-yewaş	yewas-yewas, yebaş-yebaş, yawaş-yawaş, yawas-yawas, yabaş-yabaş
giran-giran	gira-gira, giron-giron, giro-giro, girûn-girûn, girû-girû
mikne-mikne	mikni-mikni
fesal-fesal	fasal-fasal
hurdi-hurdi	werdi-werdi
ûsul-ûsul	ûsil-ûsil, osil-osil
ûsulî reyde	osilî reydi
her ke şino, herçi ke şino	
çiqas ke şino	
gittikçe: b. giderek	
görevli: wezîfedar, -e	
öğretim görevlisi: wazîfedara/ê bande-rîye	
güzün: payîzî	payîzê, payîji
haydut: keleş, -e	keleşî (m)
heramî, -ye	haramî, -ye
heydut, -e	

- hayran:** heyran, -e ..... heyra, heyron, -i; heyro, heyrûn, -i; heyrû
- hayran kalma:** balixîardiş (n) ..... balixey... ardiş
 balixî ... ameyîş ..... balixey... ameyîş
 heyranûheşmetkarbîyayîş (n) ..... heyronûheşmetkarbîyayîş (n), heyrûnûheşmet-
 karbîyayîş (n)
- werrekûheşmetkarbîyayîş (n)
- hayran kalmak:** balixî ardene ..... balixey... ardene
 balixî ... ameyene ..... balixey... ameyene
 heyran û heşmetkar bîyene ..... heyron û heşmetkar bîyene, heyrûn û heşmetkar
 bîyayene
- werrek û heşmetkar bîyene
- hayran olma:** b. **hayran kalma**
hayran olmak: b. **hayran kalmak**
- hiç değılse:** b. **hiç olmazsa**
- hiç olmazsa:** qet nêbo ..... qe nêbo, qe nî
 qet ke ney ..... qet ke nê, qet ke nêbo
- Hiç olmazsa kitaplarımı versin.** (Qet
 ke ney wa kitabane mi bido.)
- qet neke ..... qe nekê
 bibo nêbo
 bin ra nêbo ..... bin a nêbo, bi ra nêbo
 bin de nêbo ..... bin di nêbo
 balê
- ilerici:** averperwer, -e
 averwaz, -e
- kamuoyu:** fikrêumûmîya (n)
 rayaumûmî (m)
 rayapêroyî (m)
- kaval:** lulî (m) ..... lûlî (m), lyulî (m), lilî (m)
 zele (m) ..... zeli (m), zel (m)
 bilûre (m) ..... bilure (m), bulure (m)
 şebabe (m) ..... şebab (m)
- kavalcı** (kaval çalan): lulîbend, -e ..... lulibend, -i, lulbend, -i; lyulîbend (n), lilîbend, -i
 zelwan, -e ..... zebûn, -e; zelvan, -i; zelvûn (n), zelwûn (n)
 bilûrwan, -e ..... bilurvan, -e; bulurvan, -e
- kazıcı:** kendox, -e ..... kinitox, -e
- kebabçı:** kebabviraşttox, -e; kebabrottox, -e
- keman:** kemane (n)

kemancı: kemanecen, -e; kemanebend, -e

kible: qible (m) ..... qibli (m), qible (n), qobil (m), qilba (m), qilbe (m), qilbi (m), qelbi (m), qulbe (m), qulva (m), qulbe (n)

kırtasiyeci: qirtasıyeroş, -e

kışın: zimistanî ..... zimistonî, zimistonê, zumistanî, zûmistanî

kimyacı: kîmyazan, -e; kîmyager, -e
mamostaya/ê kîmya

kitapçı (kitap satan): kitabroş, -e

klarnet: qirneta (n) ..... qirnate (n), qirneta (m)

klarnetçi: qirnatecen, -e

koleksiyon: koleksiyon (n)

koleksiyoncu: koleksiyondar, -e

komisyon-I (altkurul): komîsyon (n)

komisyon-II: komîsyon (n), sîmsariye
(m), delalıye (m)

komisyoncu: sîmsar, -e
delal, -e ..... telal, -e

konsolos: konsolos, -e

konsomatris: konsomatrise (m)

koreograf: koreograf, -e

korsan: korsan, -e ..... qorsan, -e

koruma görevlisi: wezîfedarê seveknayî-

şî (n)

wezîfedarê muhafezeyî (n)

wezîfedarê pawitişî (n)

wezîfedarê hemetkerdişî (n)

wezîfedara seveknayîşî (m)

wezîfedara muhafezeyî (m)

wezîfedara pawitişî (m)

wezîfedara hemetkerdişî (m)

korucu (orman, kır ya da köy bekçisi): nator, -e

nêdar, -e

qoricî, -ye ..... qoricî, quricî, -ye

koruyucu: muhafiz, -e; pawitox, -e;
seveknayox, -e

kovboy: kowboy (n) ..... qowboy (n), kovboy (n)

köfteci: kuftaroş, -e; kuftakar, -e

köşe yazarı: kuncnuştox, -e

meslek: meslek (n) ..... mesleg (n)

kar (n), gure (n)

metin: metn (n), tekst (n)

metin yazarı: nuştoxa/ê metnî

nuştoxa/ê tekstî

muhafız: muhafız, -e; pawitox, -e;

seveknayox, -e

ne vakit: b. **ne zaman**

ne zaman: key ..... kê

çi taw

çi wext ..... çi waxt, çi weqt

çi çax

çi mehal ..... çi mehel, çi mehlan

çi zeman

çi dem

kam game

Ne zaman istiyorsan o zaman gidelim.

(Ti kam game wazenî ma a game şêrî.)

kam hele ..... kam huli, kom hel, kûma hel

oyun: kay (n), pîyes (n)

oyun yazarı: kaynuştox, -e

pîyesnuştox, -e

öksüz (annesi veya hem annesi hem baba-

sı ölmüş olan çocuk): sêwir, -e ..... sêbur

sêkur, -e ..... sêkuri (m), seykur, -i

sey, -e ..... se, -ye

sêwî, -ye ..... sîwî, sêwe

seyek, -e ..... seyeki (m), sêyek, -e

bêdadî û bêbabî, -ye ..... bêdaye û bêbaye

bêmay û bêpî, -ye ..... bêma û bêpî

bêmar û bêpêr, -e

seyek û sêkur, -e

öpme: maçi kerdene ..... maç kerdene, miçi kerdene, miçi kerdene, miçi kerdene, miç kerdene, muçe kerdene, muçi kerdene, muçi kerdene

paçi kerdene ..... paç kerdene

lewe panayene ..... lewi panayene, lew panayene

lewe ... ra nayene ..... lew nayene ...

lewe padayene ..... lewi padayene. lew padayene
 lewe ... ra dayene ..... lewi ... ra dayene, lew ... ra dayene
 lew pira nayene
 lewî kerdene ..... lewi kerdene, lew kerdene, lew kerdayene
 kelê xo ... ra birnayene (hîna zaf seba
 kes û çîyanê dinî)

öpücük: maçî (m) ..... maç (m), miçî (m), mîçî (m), miçi (m), miç (m),
 miç (n), muçe (m), muçi (m), muçî (m)

paçî (m)

lewe (m) ..... lewi (m), lew (m)

Bir öpücük ver! (Yew maçî/paçî/le-
 we bide.)

paha: b. fiyat

pahalî: vay, -e ..... va

Bu gömlek çok pahalî. (No paç zaf
 vay o.)

Bu saat pahalî. (Na saete vay a.)
 bahalî

pahalîlık: vayîye (m) ..... vayey (m)

vayî (m) ..... vayê (m)

vayênî (m) ..... vayêne (m)

bahayîye (m), bahayî (m)

bahatîye (m), bahatî (m)

giranî (m) ..... giranê (m), girane (m)

semînî (m) ..... semîn (m), sewmîn (m)

piyes: kay (n), pîyes (n)

piyes yazarı: kaynuşttox, -e
 pîyesnuşttox, -e

protokol: protokol (n)

protokol görevlisi: wezifedara/ê protokolî

sıfır: sıfır (n)

sımsar: sımsar, -e

delal, -e ..... telal, -e

sonbahar mevsiminde: payîzî ..... payîzê, payîjî

sunma: pêşkeşkerdiş (n)

teqdimkerdiş (n)

erzkerdiş (n) ..... arzkerdiş (n)

sunmak: pêşkeş kerdene

teqdim kerdene	
erz kerdene	arz kerdene
sunucu: pêşkêşkar, -e	
tanıdık: nas, -e	
şinasî, -ye	şinaşî, -ye, şinaşî, silasî
tanıdık olmak: şinasî bîyene	şinaşî bîyene, silasî bîyene
nas bîyene	nas bîyayene
tanıma: şinasnayîş (n)	şinaşnayîş (n), şinasnayîş (n), şirasnayîş (n), sirasnayîş (n), siraşnayîş (n), sereşnayîş (n), silasnayîş (n)
naskerdiş (n)	
şekerdiş (n)	
tanımak: şinasnayene	şinaşnayene, şinasnayîne, şirasnayene, sirasnayene, siraşnayene, sereşnayîne, silasnayene
nas kerdene	
şe kerdene	
tanınma: şinasîyayîş (n)	şinasayîş (n), şinaşîyayîş (n), şinasîyayîş (n), şinas- yayîş (n), şirasîyayîş (n), sirasîyayîş (n), siraşîyayîş (n), sereşîyayîş (n), silasîyayîş (n), silasyayîş (n)
şinasîbîyayîş (n)	
ameyîşşinasnayîş (n)	ameyîşşinaşnayîş (n), ameyîşşinasnayîş (n)
nasbîyayîş (n)	
ameyîşnaskerdiş (n)	
tanınmak: şinasîyayene	şinasayîne, şinaşîyayene, şinasîyayîne, şinasayene, şirasîyayene, sirasîyayene, siraşîyayene, sereşî- yayîne, silasîyayene, silasyayene
şinasî bîyayene	
ameyene şinasnayene	ameyîne şinaşnayîne, ameyene şinasnayene
nas bîyene	nas bîyayene, nas bîyayîne
ameyene naskerdiş	
tanınmış: şinasnaye (n)	şinaşnaye (n), şinasnaye (n), şirasnaye (n), siras- naye (n), siraşnaye (n), sereşnaye (n), silasnaye (n)
şinasnaya (m)	şinaşnaya (m), şinasnaya (m), şirasnaya (m), siras- naya (m), siraşnaya (m), sereşnaya (m), silasna- ya (m)
şinasnayîye (m)	
namdar, -e	namedar, -e; nomdar, -i; nomedar, -i; nûmdar

Dêrsim de kombîyayîşê heyate (salone) ra yew vîstike

naskerde (n)

naskerda (m), naskerdîye (m)

nasbîyaye, -ye

nasbîyaya (m)

vengandaye (n)

vengandaya (m)

venganlî, -ye

bi name û vengan, -e

meşhur, -e ..... meşur, -i; menşur, -e; menşuri (m)

tanîş: b. **tanîdik**

tanîş olmak: b. **tanîdik olmak**

tanîtmak: dayîşşinasnayîş (n) ..... dayîşşinasnayîş (n), dayîşşinasnayîş (n), dayîşşirasnayîş (n), dayîşşirasnayîş (n), dayîşşirasnayîş (n), dayîşşirasnayîş (n), dayîşşirasnayîş (n), dayîşşereşnayîş (n), dayîşsilasnayîş (n)

dayîşnaskerdîş (n)

tanîtmak: dayene şinasnayene ..... dayîne sinasnayene, dayene sinasnayene, dayene şirasnayene, dayene sirasnayene, dayene sirasnayene, dayene sirasnayene, dayene sereşnayene, dayene silasnayene

dayene naskerdene

taraf: het (n), perr (n), pol (n),

hêm (n), qol (n), teref (n)

tarafdar: terefdar, -e; terefgir, -e

tekerleme: 1)kayvate (n) 2)vacvacok (n)

tekst: metn (n), tekst (n)

tekst yazarı: nuştoxa/ê metnî
nuştoxa/ê tekstî

tellal: delal, -e ..... telal, -e

ünlü: b. tanınmış

vazifeli: b. görevli

yabancı: xerîb, -e ..... xerîbi (m), xêrîv, -e

pêşe, -ye ..... pêse, -ye

beyaxkî, -ye ..... bêaxkî, -ye; beyaxçî, -ye

Bu delikanlı yabancıdır. (No xort **be-**

yaxkî yo.)

ecnebî, -ye ..... ejnebî, -ye

xam, -e ..... xom, xûm

Bu yerler bana çok yabancı. (Nê çayî

mi rê zaf **xam** î.)

tamamen yabancı: xeyrûxerîb, -e ..... xeyrûxerîbi (m), xeydûxerîb, -i

bin ra xerîb, -e ..... bin ra xerîbi (m)

bin de xerîb, -e ..... bin di xerîb, -i

yabancı devlet: dewleta xerîbe (m) ..... dewleta xerîbi (m), dewleta xerîb (m), dewletê xerîb (m)

dewleta ecnebî (m)

dewleta pêşeye (m) ..... dewleta pêşeye (m)

duwel (n) ..... diwêl (m), duyel (n), dugele (m)

yabancı ülke: welato xerîb (n)

welato pêşe (n) ..... welato pêse (n)

welato ecnebî (n)

yabancı ülkeler: welatê xerîbî (zh)

ecnebîya (m), xaricîya (m)

Yahudi: yahudî, -ye ..... yahûdî, yawudî, -ye; yawdî, yehudî

cihud, -e ..... cihûd, -e; ciwid, -i; cuhud, -e; cuhî

benîsraîl (n)

Yahudilik: yahudîyîye (m) ..... yahudîyey (m), yawudîyey (m)

yahudîyî (m) ..... yahudîyê (m), yahûdîyê (m), yehudîyê (m)

yahudîtî (m) ..... yahudîtê (m), yahûdîte (m), yehudîtî (m)

yahudênî (m) ..... yahudîyin (m), yawdîyin (m)

cihudîye (m) ..... cihûdîye (m), cihudey (m), ciwîdey (m), cuhudîye (m), cuhudey (m)

cihudî (m) ..... cihudê (m), cuhîyê (m)

cihudênî (m) ..... cuhudênî (m)

yan: 1)kaleke (m), kışte (m)

ley (n) ..... leye (n), lê (n), lewe (n), lêwe (n)

Diğerlerinin adının yanında... (“**Leyê** nameyê ê bînan de...”) (Munzur Çem, Vate, nr. 23, r. 63)

2)het (n), cîhet (n)

3)ver (n), hêm (n)

Onun yanına gittim. (Ez şîya verê ey.)

4)bar (n)

Zaten onların yanında (nezdinde)

adetti. (“Xura di **barê** îne de edet bi.”

(Serdar Roşan, “Gozêre”)

yardımcı: hetkar, -e

yavaş: hêdî ..... hîdî, hyedî, hedî, yêdî

yewaş ..... yewas, yebaş, yawaş, yawas, yabaş

giran

fesal ..... fasal

ûsul ..... ûsil, osilî

yavaş-yavaş: hêdî-hêdî ..... hîdî-hîdî, hedî-hedî, yêdî-yêdî

vera-vera ..... verra-verra

bere-bere

pede-pede

pira-pira

yewaş-yewaş ..... yewas-yewas, yebaş-yebaş, yawaş-yawaş, yawas-yawas, yabaş-yabaş

giran-giran ..... gira-gira, giron-giron, giro-giro, girûn-girûn, girû-girû

“Hey hey Çemî Pîran

Hêdî şin, **giran-giran**” (Remezan Oruç,

Vate, Nr. 31)

mikne-mikne ..... mikni-mikni

Yavaş yavaş kaynasın. (Wa mikne-mikne bigiriyo.)

fesal-fesal ..... fasal-fasal

hurdi-hurdi ..... werdî-werdî

ûsul-ûsul ..... ûsil-ûsil, osil-osil

ûsulî reyde ..... osilî reydi

Wate

yazın: hamnanî	amnanî, amnonî, amnûnî, amnûnê, hemnûnî, omnonê
yavaşça: hêdîka	hêdîke, hêdikî, hêdik, hêdig, yêdîka, yêdig, hîdikî, hîdikî, hîdik, hyedikî
yewaşek	yawaşek, yawasek
fesale	fesali
fesaleke	fesaleki, fesalek
yetim (babası ölmüş olan çocuk): 1)sê-	
wir, -e	sêwur, sêbur
sêkur, -e	sêkuri (m), seykur, -i
sey, -e	sê, -ye; se, -ye
sêwî, -ye	sîwîk, sîwî, sêwe
seyek, -e	seyeki (m), sêyek, -e
yetim, -e	yetim, -e, yêtîm, yêtîm, -e; hêtîm, -i; hêtîm, hîtîm, -i; êtîm, -e
bêbabî, -ye	
bêpî, -ye	
bêpêr, -e	
Yezidî: êzidî, -ye	êzidî, -ye; êzdî, -ye; îzidî, îzdî; yezidî, -ye
Yezidîlik: êzidîyîye (m)	êzidîyey (m), êzidîyey (m), êzdîyîye (m), yezidîyîye (m)
êzidîyî (m)	êzidîyê (m), îzidîyî (m), yezidîyê (m)
êzidîyênî (m)	êzdîyênî (m), êzidîyîne (m), êzidîyîn (m)
êzdîyîye (m)	îzdîtî (m), îzdîte (m)
Yezit: Yezid	Yêzid, Yêzid, Yezît, Yêzît, Yezit, Hêjîd, Hêzîd
yokluk: b. yoksulluk	
yoksa: 1)nêke	nêka, nêki, nîyûgi
Okuyacaksan gel, yoksa gelme. (Eke ti wanenî bê, nêke mey.)	
nêkela	nêgra
Demek ki korkuyor, yoksa neden gelmiyor? (Dêmek terseno, nêkela çira nîno?)	
2)nê	na, nî, nû, nîyan, nîya, nîye, neya, nîyo, nîyû, nye, nyû; nîyanê, nîyonê, nîyonî, nîyûnê, nûnîye, nûnî
Öyle mi yoksa öyle değil mi? (Winî ya nê winî nîya?)	
Geliyor musun yoksa gelmiyor musun? (Ti yenî nê nînî?)	

yan ..... ya, an

Öyle mi yoksa öyle değil mi? (Hecûn

o **yan** hecûn nû?)

Yazıyor musun yoksa yazmıyor mu-

sun? (Ti nusena **yan** nênusena?)

yoksul: feqîr, -e ..... feqîri (m)

fiqare (n) ..... fuqare (n)

fiqara (m) ..... fuqara (m)

fiqarîye (m)

xizan, -e ..... xizon, xizûn

haltenik, -e

sist, -i

(meczâî) tazî, -ye ..... tajî, -ye

(meczâî) rut, -e ..... ruti (m)

(meczâî) neçar, -e ..... nêçari (m), nêçar, -i

(meczâî) sunix, -e ..... sunixi (m)

yoksulluk: feqîriye (m) ..... feqîrey (m)

feqîrî (m) ..... feqîrê (m)

feqîrênî (m)

feqîrtî (m) ..... feqîrte (m), feqîrtê (m)

xizanî (m) ..... xizonî (m), xizûnê (m)

xizanîye (m) ..... xizaney (m)

xizanênî (m)

haltenikîye (m)

çinbîyayeyî (m) ..... çinbîyayey (m), çinbîyayê (m)

yorgun: rincan, -e ..... rencan, -e

betilîyaya (m) ..... betlîyaya (m), betilyaya (m), betelîyaya (m), betileya (m), betleya (m)

betilîyaye (n) ..... betlîyaye (n), betilyaye (n), betelîyaye (n), betileye (n), betleye (n)

qefilîyaya (m) ..... qefilyaya (m), qefeliyaya (m), qefelyaya (m), qef-lîyaya (m)

qefilîyaye (n) ..... qefilyaye (n), qefilyaye (n), qeflayi (n), qeflyayi (n), qefelîyaye (n), qefelyaye (n)

qefilîyayîye (m) ..... qefelîyayîye (m)

hefter, -e

soyaya (m), soyaye (n)

yorgunluk: betil (n) ..... betel (n), betl (n)

Biraz dîlensin. (Wa tikê betilê xo bi-gîro.)	
qefil (n)	qefel (n), qefl (n)
rincanîye (m)	rincanê (m)
rincanî (m)	rencanê (m)
betilîyayeyî (m)	betlîyayeyê (m), betilyayeyê (m), betelîyayeyî (m), betileyeyê (m), betleyeyî (m)
qefilîyayeyî (m)	qefilyayeyê (m), qefliyayeyî (m), qefelîyayeyî (m), qefelyayeyî (m), qeflyayîyê (m)
hefterîye (m), hefterî (m)	
soyayeyî (m)	
yorma: rincankerdîş (n)	rencankerdîş (n)
betilnayîş (n)	betlnayîş (n), betelnayîş (n), batalnayîş (n)
qefilnayîş (n)	qefelnayîş (n), qefalnayîş (n)
eciznayîş (n)	ediznayîş (n)
hefterkerdîş (n)	
soynayîş (n)	
yormak: rincan kerdene	rencan kerdene
betilnayene	betlnayene, betelnayene, batalnayene
qefilnayene	qefelnayene, qefelnayêne, qefalnayene
eciznayene	ediznayene
hefter kerdene	
soynayîne	
yorulma: rincanbîyayîş (n)	rencanbîyayîş (n)
betilîyayîş (n)	betlîyayîş (n), betilyayîş (n), betelîyayîş (n), batalî- yayîş (n)
qefilîyayîş (n)	qefilyayîş (n), qefelîyayîş (n), qefelyayîş (n), qefal- yayîş (n)
ecizîyayîş (n)	edizîyayîş (n), edizyayîş (n), edizayîş (n)
hefterbîyayîş (n)	
soyayîş (n)	
yorulmak: rincan bîyene	rencan bîyene
betilîyayene	betlîyayene, betilyayene, betelîyayene, betelîyene, batalîyayene
qefilîyayene	qefilyayene, qefelîyayene, qefelîyayêne, qefelîyene, qefelyayene, qefalyayene
ecizîyayene	edizîyayene, edizyayene, edizayene

hefter bîyene ..... hefter bîyayene

soyayîne

Ben yoruldum. (Ez soyane./Ez soyaya.)

zavallı: belengaz, -e ..... belengazi (m), belingaz, -i

reben, -e ..... rêben, -e; rebeni (m)

bêmecal, -e ..... bêmcal, -i

pepûk, -e ..... pepuk, -e; pepuki (m)

(meczâî) evdal, -e ..... evdali (m)

(meczâî) feqîr, -e

fiqare (n)

fiqara (m)

fiqarıye (m)

Zavallı ne yapsın? (Feqîr wa se ko?)

meheyr, -e ..... meheyri (m), mehîr, -i

feqîro meheyr (n)

feqîra meheyri (m)

punasek, -e

neçar, -e ..... naçar

feqîro neçar (n)

feqîra neçare (m)

zavallılık: belengazîye (m) ..... belengazey (m), belingazey (m)

belengazî (m) ..... belingazî (m)

belengazêni (m) ..... belingazêni (m)

rebenîye (m) ..... rebeney (m), rêbenîye (m)

rebenî (m) ..... rebenê (m)

bêmecalîye (m) ..... bêmecaley (m), bêmcaley (m)

bêmecalî (m) ..... bêmecalê (m), bêmcalî (m)

bêmecalêni (m) ..... bêmecalîyene (m)

pepûkiye (m) ..... pepukiye (m), pepukey (m)

pepûkî (m) ..... pepukî (m), pepukê (m), pepukê (m)

(meczâî) evdalîye (m) ..... evdaley (m)

(meczâî) evdalî (m) ..... evdalê (m)

meheyri (m) ..... meheyrey (m), mehîyrey (m), mehîrê (m)

punasekî (m) ..... punasekê (m)

neçarıye (m) ..... neçarey (m)

neçarî (m) ..... naçarê (m)

neçarêni (m)

ZEBTNAMEYÊ ŞEWAN

Bîlal ZÎLAN

1.
behsê mi çin o mîyanê pelan de
2.
yew çilka aw a ez
debeno behrê tarîxî
3.
çar kîştî girewte
peyşino murekeb qelem ra
zîyadeyêno sipî de sîya
4.
vila bi hişê mino mexrûr
nêvînenî çim vernîya xo
çaqeyê şewe ra ancîya ruh
asa mi rê perdeyo nimate
5.
çare nîyo hewnê dejnayeyî ra
bêhemdî û bêsewtî
şefeq eke mi rê bibo lihêf
ez ko bisenco kederê xo
destê xo bierzî derdê xo

6.

hît bîy heme cilî
şewa tarî de zit mendo
şehwet bi xezeb
firaye damaran ra gonî
wext nêmend remayîşî rê
bi curmê meşhûd tepîşîya çimê mi

7.

buxarê fekê mi cemed best
serdîye de germîyêk gêreno
hetanî kura taqet biko
halê bêdermaniye de
lingî qayîl nîyê bizanî hedê qewetê xo
û bikewî rayirê xo

Riha, Kanûne 2009

YADO

Ehmedê Dirihî

*Hetanî ke şêrî tarîxê xo nênusî, ma sanikanê seyddaran
goşdarenî...*

(vateyê verînan ê afrîkayijan)

Yadînî tarîxê kurdan de bi qehremanîya xo ca girewto. Mîyanê heme kurdan de bi nê wesfê xo namdar o. Yadîn, mîyanê şarî de, kitaban de, kilamanê dengbêjan de bi kirdkî (zazakî), kurmanckî û tirkî bi zaf nameyan şinasîyêno (nas beno). Nameyê eyê ke mi tesbît kerdê, nê yê: Bingöllü Yado, Uzun Boylu Yado, Yad, Yadê Began, Yadê Ewasî, Yadê Mehmudê Ebasî, Yadîn, Yadîn Axa, Yadîn Paşa, Yado, Yado Axa, Yado Paşa, Yadoyê Dimilî, Yadoyê Navdar, Yahaza, Zaza Yado.

La Yadînî bi xo vera dişmenan de xo wina name kerdêne: “Mi ra vanî Yadîn! Xelasê şima mi dest ra çinî ya!”

Hela ke mîyanê kurmancan de gefî şanî xo, vatênî “Mi rê vanî *Bavê Çerkez!*”⁽¹⁾

Şarê ma 1925î, sey “*Serhildana Şêx Seîdî û berxwedana Yado*”yî name keno⁽²⁾.

Goreyê zanayîşê mi, o hem bîyo efsaneyê Çewlîgî, hem sembolê egîtîyê 1925î.

Ezbeta Yadoyî

Hema zî destê tirkan nêgêno ke nameyê Yadînî raşt binusî. Nimûne, qeydê nufusî de “*Yahaza*” (01.07.1889-1929) nusenî. No erebkî yo, kirdkî

---

1. Mehemed Evdî Şambazan, dewa Hebsor, Çewlîg.

2. Qeremêş.

de yeno manaya “sey îni”. Gelo çira?

Bawkalê Yadoyî Ebasî, Xançigê Dara Hênî ra ameyo mehlaya yexkîtijan a Çewlîgê de ca dayo xo. Kênaya Began reyra zewicîyayo, aye ra di lajî biyî. Mehmud Selîm û Îsmal. Mehmud Selîmî ra Yadîn û Awîde (Ayla), Îsmalî ra zî Polês, Cîwanşa, Esma û Teyîba amey dinya. Dadîyê Yadînî Ferasetê Baynûn a ⁽³⁾.

Hîrê rey zewicîyayo. Kebanîya ey Rebiaya Esîlan, delalîya ey Têliya Ezîmşêrî û hesretîya ey zî Gulşaya Sedîyê Telhoyî bî. Rebîa ra Filît, Mehmud û Çerkez bî. Têlî ra di kêneyî û lajêk bi nameyê Cezayîr. Filît û Mehmud nêweşîyê surince ver merdî. Di kêneyî zî pistanê Têlî de xeniqîyayî. Çerkez (1922-1934) surgun de kişîya. Cezayîr zî sêwî (sêkur) mend, badê eskerîya bi nameyê Filîtî (1926-1989) ya cuwîya ⁽⁴⁾.

Binê Xete de keyeyek esto, ey ra vanî “Mala Yadê”. Ê vanî “Ma zî gedeyê Yadoyî yê” ⁽⁵⁾. Beno ke rast bo.

Kurdîstan de Yado

Ez bi zanayîşê xo eşkena vajî ke hetanî ewro, tarîxê kurdan de çi kesî hendê ey nameyê xo nêdayo welatê ma. Banê Yadîn Paşayî, Cawo ke Yadî teyare vista, Çirê Yadî/Kanîya Yado, Gemê Yadî, Gomê Yadî, Hokê/Wekê Yadî, Newala Yadî, Mezêl Cînê Yad, Qulê Yadî, Warê Yadî, Xirbê Yadî... No derheq de mi sey Yadoyî kes ne dî, ne vîna...

Çar hênîyan ra tewr namdar, ho rayîrê Xarpêtî ser o, Çewlîg ra 10 km. dûrî yo. Dewlete nameyê nê hênîyî hîrê rey bedilnayo: Bilaloğlu Çeşmesi (1944), Yüzüncü Yıl Çeşmesi (1981) û Atapark (1996). Ganî ma bipersî, şima çira nê nameyê hênîyî ma, her hele bedilnenî? Hema zî kirdî ma bi rike, tîya ra vanî “Çirê Yadî”, kurmancî ma vanî “Kanîya Yado”, ê ke zîwanê xo nêzanî zî vanî “Yado Çeşmesi” ⁽⁶⁾.

Çewlîg de kam biwazo helek cendê xo verado, yan tarîxê xo ra nêzdî bibo, warzeno şino Çirê Yadî. Uca hem Yadîn Paşayî yad kenî hem zî na awa weşike ra mirdê xo şimenî. Biewnîn hîkmetê Homayî ra! Na

3. Çerkezê Filît û Nedîma Cîwanşa.

4. Dilşaya Rebîa, Çewlîg.

5. Konê Reş, Qamîşlo.

6. Mehemed Evdî Şambazan, dewa Hebsor, Çewlîg.

awe roj bi roj ha bena serdîn, tehmê aye pira-pira ha beno şîrin.

Hênîyê bînî; Dolanê Oxçîyan, Mêrgemîrê Çanî û Wareyê Şerevdînî ser o Oxnût de yî.

Yadîni Ser o Nuştayi

Kamiran Bedirxan û Herbert Oertelî romanek almankî nušto: Der Adler Von Kurdistan [Qertalê Kurdîstanî] ⁽⁷⁾. Zamayê çewlîgijan ê tirkî, no roman tadayo tirkî. Nameyê qehremanê nê romanî Yado yo. Wina aseno ke no Yado, Yadîn Paşayê ma yo. Kamiran Bedîrxanî no romanê xo hêverê franskî nušto.

Ahmet Bulmuşî kitabê xo yê tirkî “Çewlik’te Yaşadılar” de, Yado dayo naskerdiş ⁽⁸⁾.

“Navdarên Kurd”î de Yado bi tirkî û kurmanckî nasnayîş dîyayo ⁽⁹⁾.

Osman Aydınî kitabê “Kürt Ulus Hareketi” ⁽¹⁰⁾ de, Felat Özsoy û Tahsin Erişî kitabê “1925 Kürt Direnişi” ⁽¹¹⁾ de bi tirkî ca dayo Yadoyî.

Şevket Beysanoğlu kitabê “Diyarbakır Tarihi” ⁽¹²⁾ de bi tirkî ca dayo Yadoyî.

Qedrî Cemîl Paşayî “Doza Kurdîstan”, Cîgerxwînî “Jînenîgarîyê Min”, Karerli Memed Efendî “Yazılmayan Tarih ve Anılarım” û Necmedîn Büyükkayayî “Kalemimden Sayfalar” de pesnê Yadoyî dayî.

Kemal Burkay, Memo Darrêz ⁽¹³⁾, Mahmut Arif Ayçiçek û Mehmet Butakinî “Bingöl Şiirleri Antolojisi” de Yadoyî ser o şîrî nuştî. Nînan ra Memo û Mahmutî kirdkî nušto, Kemal Burkay şîrê xo ya tirkî tadaya kurmanckî ser zî.

Cîgerxwînî şîrê xo “Şehnameyê Şehîdan” de Yado, bi “mecalê kurdan” a salix dayo.

---

7. Bedirxan, Kamiran & Oertel, Herbert, Der Adler Von Kurdistan, Berlin, 1937

8. Bulmuş, Ahmet, Çewlik’te Yaşadılar, Ankara, 2009, r. 17

9. Güngör Reşan, Nevin, Navdarên Kurd, Doz, İstanbul, 2008

10. Aydın, Osman, Kürt Ulus Hareketi, Doz, İstanbul, 2006

11. Özsoy, Felat & Tahsin Eriş, 1925 Kürt Direnişi, Pêrî, İstanbul, 2007

12. Beysanoğlu, Şevket, Diyarbakır Tarihi, Cilt III, Ankara, 2001, r. 1025

13. Darrêz, Memo, “Ez”, Vate: Kovara Kulturî, Stockholm, hûmare: 2, r. 91

Îlhamî Sertkayayî kitabê xo yê şîran de Yadoyî ser o şîrek nuşta⁽¹⁴⁾.

Siraç Bilginî zî keyepelê îneternetî yê xo de hêverê vano, “Yado xo rê mehkumek bi. Bê Cemîlpaşayan yew behsê qomutanîyê cepheyê Xarpêtî û Yadoyî nêkeno...” Peynî ra peynî ey bi xo zî Yado û Têlî kerdî “efsane”. Kitabê “Navdarên Kurd” de ca dîyayo na efsane.

Keyepelê îneternetî de Seyîdxan Kurij, Yasin Bayanay û Orhan Zoxpayijî, Yadoyî ser o cigêrayîşê xo nuştî. Lokman Polatî Yado û Têlî ser o efsaneyeka kurmanckî nuşta.

Kovara Vateyî de, hûmara dîyine ra hetanî yê peyênan, derheqê Yadoyî de şîr, nuşte û roportajî peyda benî.

Yadoyî Ser o Deyîrî

Deyîrbazan bi kurmanckî hîrê deyîrî eştî Yadoyî ser. A verêne kiştîşê Selîm Begê Cibriyan (1926) ser o vajiyaya. Tîya de ca dîyayo egîtîyê Yadoyê Dimilî û Sadîyê Telhoyî.

A bîne, Fexran de birîndarbîyayîşê Yadî ser o, veyvê karêrijan Mehbûbe Kaygalake veta.

A peyêne kiştîşê Yadoyî ser o ya, Ehmedê Bêrtî eşta ey ser.

Verênanê ma yê kirdan yew deyîra govende eşta Têlî û Yadoyî ser. La hema mi na deyîre peyda nêkerda. Çîyo ke ez pey hesîyaya, vanî a deyîra ke eşta Zekî ser û tede vajiyêno “Bingol şewitî, mij û dumûn o”, kokê xo na deyîr ra gêna.

“Serê Ulyûn mij û dumûn o.

Ulyûn şewitî mij û dumûn o.

Birîne Têlî Xanim girûn o ...”

Belgeyan de Yado

Yadoyî ser o hîrê belgeyê dewleta Tirkîya estî. Belgeyê serekwezîriye yê 24.10.1928î de walîyê Mêrdînî Tewfik Hadî dano zanayîş ke eşqîya Yado dorê Dandani ya Sitewrê de panc qatîrî û herek barê ardî şelênayî, berdî Binê Xete. Kurayijan ra zî 12 tenî seba ke ca dayo Yadoyî û

14. Sertkaya, Îlhamî, Zerîya Min To De Mend, Weşanxana Afîşî-Medya, Rotterdam, 2003, r 50-51

embazanê ey, tepîşiyayî.

Romanê Qertalê Kurdîstanî de Yadoyî eşto garnîzonê Sitewrê ser û gelek sîleh girewto berdo Binê Xete.

Belgeyê 09.07.1929î arşivê serekwezîriye de yo. Yado şîyo Heleb. Tîya bi Ekrem Cemîlpaşayî ya otel de pîya mendo. Kor Husên Paşa zî Serê Xete ra ardo vîyarnayo Binê Xete.

Mufetîşê Umumî Talî, 16.09.1929 de nuşto ke Yado bi vîst embazanê xo ya, Binê Xete ra vîyarto ameyo, 10 êlulê de nêzdîyê dewa Axwêrana Pîle ya Dîyarbekir ser ra şîyo hetê Palîyî ya.

Çar fotografê Yadoyî peyda bîyî. Yew Çewlîg de bi kincanê sîvîlan a ancîyayo û tapuyê hêgayî ra dusnaye yo. Hîrê fotografi zî Kongreya Xoybûnî de, amnanê 1929î de Beyrûd de ancîyayî. Nê hîrê fotografan de kincê paşayî hê piradaye yê.

Çend Xususîyetê Yadoyî

O qic ra pîlî, cinî ra camêrdî sînayeyê her kesî bi. Bi qam û qilafet bi, sey qertalan awir daynî. Hêdîgê ra ver, new guleyî ginaybî ci, bineyek lengeynî. Yariyê ey mîyanê şarê ma de hema zî hê vajîyenî. Bi fehm û feraset bi, her çî zaf lez musaynî. Kirdkî, kurmanckî û tirkî zanaynî. Goreya vatişan, tay fransîzkî zî musabi. Çi rey nêtersaynî, bi qîrîya xo, jehreyê dişmenan teqnaynî. Cayê Yadoyî hem her kesî zanaynî, hem çî kesî nêzanaynî. Seyddar bi, sekbano namdar bi. Koyê Qerejdaxî de bi guleyê tîfîngî ya teyare vistibî. Xulkê ey hera bi, Kirdane (Kirdone) de her kesî ra pêameynî. Zerrîhera bi. Hem Bedîrxanîyan de hem Cemîlpaşazadeyan de pêkerdbi. Elewî, şafî, henefî, hemîne ey ra hes kerdên. Ne sofî bi, ne zî bênimaj. Hela ke zerrîya ey teng bînî, şînî Dêrsim cendê xo veradênî û ameynî. Mabeynê ey û armenîyan zî gelek weş bi. Hela peyêne, oyo ke ey het de bi, Hêdîgê de têkîşte de defîn bî, armenî bi. “Kilê Çavê Têlî”, “Suwarê Delu Nîgarê” û “Mîrê Zirav” zî wesfê Yadîn Paşa yî.

Cuyayîşê Yadoyî

Yado tehsîldar bi, dewan ra şehne arê daynî. Cengê Rûsî de beyraqdar bîyo. Pêwerê înan nêmaneno, o şîno ke rûsan ra bitirawo, êsîr keweno, hema şewa verîne ano fesale remeno, yeno Şêx Şerîfî hetî. Reya verêne

tîya de linga xo ra bîyo darbice.

Serra 1922 ra pey tehsîldarî ca verdaya, Azadî rê qasidî kerda.

Xalit Begê Cibrîyan wesînenno, Sedîyê Telhoyî Amerîka ra dano ardiş. Yadoyî mesajê Azadî, Dîyarbekir ra girewtênî, bi Sedîyê Telhoyî ya resnaynî Erzirom. Temsîlkarê Azadî yê bajarê Dara Hênî Teyîb Eli Efendî bîyo ⁽¹⁵⁾.

Kurdan 4 êlule 1924î de eşt serê Elkê, la sernêkewtî. Îhsan Nuri û embazê xo bi sîlehan a remay şîy Kurdistanê Başûrî. Dewlete Wisif Zîya Beg û Xalit Begê Cibrîyan tepîştî û vistî hepisxaneyê Bidlîsî. Azadî ke serekê xo day dest, nêşka serewedaritişî îdare bikero.

Erzirom ra veng da bi Şêx Seîdî. Ey xo nêda dest û 27ê çelewî de kewt rayîr, şî Şuşar, Kanîreş, Melekan, Çan, Dara Hênî, Licê û Hênî ser ra şî resa Pîran. Goreyê vatişan, Dr. Fuadî Şêx Seîdî rê xebere şawita ke o agêro la Hênî de, Şêx Evdirehîmî vato: “Keko, ti amey hetanî Hênî, ti nêrî Pîran şarê ma vano se?” Êdî warzeno şino Pîran ⁽¹⁶⁾. Uca, hereketî bêwext û bêtedarik dest pêkerd.

Kombîyayîşê Çanî de, Teyîb Eli vera vateyanê şêxanê Çanî vindertbi û vatbi “Ma ganî bi plan û program nê karê xo bikir. Îna nêbo, ma kenî vîn”. Şêx Hesên hêrs bibi û o şegez Nabi ⁽¹⁷⁾.

Cebaxçûr de Serewedaritiş

15 sibate 1925 de Şêx Seîd yeno Dara Hênî. Ziktê ra Sadiq Begê Valêre, Selîm Axayê Girnosî (Hecî Koloz), Wisif Axayê Dara Hênî û Derwêş Axayê Kuparî zî hetê ey kenî, dest nano bajarî ser. Dara Hênî bena paytextê demkî. Feqî Hesênê Modan kenî walî.

Yadoyî bi embazanê xo ya tedarikê xo dîbi. 16 sibate 1925 de eşt banê adlîye ser, a şewe veşna, kerd herr û wele. Guleyek nêteqna, kontrolê Cebaxçûrî vist destê xo. Roja bine hema Şêx Şerîf yeno û îdare gêno xo dest. Şêx Şerîf, Şêx Hesên, Şêx Mistefa û Yado keyeyê Arifê Farîsî de yenî pêser, îdareyê Cebaxçûrî û cepheyê Pali-Xarpêt û Gêxî-Erzînganî ser o derg û dila qisey kenî. Şêx Îbrahîm cuwa ver miftî bi,

15. Bulmuş, esero corên (ec); Güngör Reşan, ec

16. Xalid, Mela, “Fehmî Firat Kî ye?”, Bîr, Dîyarbekir, hejmar: 7 (havîn 2007), r. 211-217

17. Evdilwahabê Mutolîyan, Çewlîg.

beno qeymeqamê Cebaxçûrî.

Şêx Hesên ganî bi Teyîb Elî ya bişînî Gêxî ser. La Teyîb Elî hêrs bîyo, Fexran de mudirîya xo ca nêverdano. Şêx Hesên nêşkeno xo Gêxî resno û dewanê Xoşkarî de maneno. Ne agêreno yeno Cebaxçûr ne zî şino hetê Xarpêtî ya ⁽¹⁸⁾.

Xarpêtî Sereştîş

Yado û Sedîyê Telhoyî bînbaşî yî ⁽¹⁹⁾, nê her di Xezik ser ra, fermandarê cepheyê Xarpêtî Şêx Şerîf û birayê xo Husên Efendî Govdereyî ser ra şînî, Mîrehmedan de resenî pê. Pîya erzenî Paliyî ser. Dakon ra Far Şêm, Xeylan ra Memîş Qasî, Sarcan ra Resul Axa yuzbaşî bî, her yew mîtralyozek dîyabi ci ⁽²⁰⁾. Guleyek nêteqnenî, şêxê Paliyî hetê înan kenî û tîyayî zî finenî destê xo (21 sibate 1925). Dewrêşê Nuri yê musîyanijî, ruşdiye wendo, beno qaymeqam. La dewlete cuwa pey qet îfadeyê Dewrêşî nêgirewt!

Pali ra pîya şînî erzenî Xarpêtî ser. Şarê bajarî hêverê hetê kurdan gêno, Xarpêt 24 sibate 1925 de keweno destê kurdan. Miftî Mehmed Efendî beno walî. Şêx Şerîf û Hesên Xeyrî Beg pîya, 9 adare 1925 de Dêrsimî rê telgrafek ancenî. Vanî: “Vengê xo mekên û paweyê ma bên.”

Kurdî Xarpêt de şa benî û vanî: “Piro dên paşa çinî yo! Ma Xarpêt girewto Meletî halla-halla yo!”

Raşa paşa ewnîyêno ke hal xirab o, Xarpêt ra xo tepîya anceno, şino hetê Meletî ya. Tayê zabitanê xo mîyanê bajarî de keno vila. Nê zabitî badê hem cebilxaneyê Huseynîkî teqnenî, hem zî kewenî kuçeyan dikanan şelênênî, kewenî keyeyan dest erzenî cinîyan. Talano ke zabitan dest pêkerdbi, kontrol ra vejîyeno. Hepsîyê ke veradiyayî, eskerê êsîrî yê ke azad bîyî, ê zî kam keyeyek yan dikanek ver kewt talan kenî. Tay çekdarê kurdan ê nêzanî zî xapîyênî, kewenî rêça nê talankaran dima.

Qewetê kurdan kontrol ra vejîyeno, her yew hetek a beno vila. Tayê şînî Çemişgezek, tayê şînî resenî Şîro. Tayê zî wazenî pirdî ser ra şêrî, xo biresnî Meletî.

Şêx Şerîf kal o, bê taqet o, çimê ey hol nêvînenî, fermandarî de sist

18. Evdilwahabê Mutolîyan, Çewlîg.

19. Mela Ehmedê Xeylan û Sedîyê Riza.

20. Mela Ehmedê Xeylan.

maneno. Aqilmendê ey Hesên Xeyrî Beg o. O zî dizerrî (taket-naket de) maneno. Mîyanê Xarpêtî de telaşe û teşqele beno têra. Êdî giregirê Xarpêtî û zabîte tirkan pîya talan û dizdî kenî. Hecî Kayayo baskilij vêjîyêno şerefeyê minara û veng dano vano: “Her kes wa tîfingê xo, vera çekdaranê kurdan biteqno.”⁽²¹⁾

Kurdî mecbur manenî, Xarpêt ra xo tepîya ancenî, yenî heta gemê Mendo. Uca de mewzî gênî. Hela ke esker reseno tîya, finenî dame, înan ra tayêne kişenî. Êyê ke mendî, wašto teslîm bibî la kurdan nêzanayo ke înan teslîm bigêrî. Pey ra, Necîb Axayê Oxçîyan, tay dêrsimijî û eskerê tirkan resenî gazîyê nê eskeran. Êdî 3 nîsane 1925 de kurdî qerar gênî hewna xo tepîya ancenî. Şer vîndî kenî û êdî piştîya xo şanenî koyan.

Şêx Şerîf şîno Xeylan, uca ra vîyareno şîno Koyê Metan. 8ê nîsane de Seîdê Began bi hîrê embazan a, sey tazî kewenî vernîyê eskeran, şînî Şêx Şerîf tek-tena şikefte de tepîşenî. Hewteyek cuwa pey Şêx Seîd bi embazanê xo ya, pîrdê Gimgimî de tepîşiyêno. Seyîd Evdîlqadir û embazanî ey Îstanbûl de gênî bindest. Mîyaneyê kurdan şîkîyeno.

Dardekerdiş

Roja bîne, yanî 14 nîsane de hepisxaneyê Bidlîsî de Xalit Begê Cibrîyan, Elîrizayê mulazimî û Fayîq Begî nanê guleyan fek a, kişenî. Wisif Zîya Efendî û Mela Evdîrehmanî zî qerarê dîwanê herbî ser o darde kenî.

6 nîsane 1925î de Mehkemeya Îstîqlalî yê Şerqî, Dîyarbekîr de ronîyena. Na mehkeme, 12 nîsane 1925 de dest bi kar kena. Dr Fuadî û hîrê embazanê ey, Seyîd Evdîlqadirî û şeş embazanê ey vera Ulucamî yê Dîyarbekîrî de darde kenî. 29 hezîrane 1925 de Şêx Seîdî û çewres û şeş kesan Vera Berê Koyî yê Dîyarbekîrî de darde kenî. Uca de defîn kenî. Şêxanê Çanî ra Şêx Hesên Fehmîyê Ehmedî û çar birazayê ey, yanî Îbrahîm, Elî, Celaledîn û Evdîla darde kerdî. Nê her çar, birayê yewbînî yê û lajê Xalitê Ehmedî yê. Teharê Mihê Melayo kurikij, a şewe hepisxane ra remeno, herinda ey de hemalekê bêkesî darde kenî⁽²²⁾. Xalit Begê Hesenan 31 temmuze 1926 de Dîyarbekîr de darde beno.

21. Mistefa Koç, dewa Gaz, Dara Hênî.

22. Mela Mehmud, dewa Vazenan, Dara Hênî.

Dozgerê na mehkeme Ahmet Sureyya 24 adare 1926 de beyan dano ke, goreyê qerarê na mehkeme heta a roje 156 tenî darde bîyî. Goreyê Kamil Ateşoğulları, Mehkemeya Îstîqlalî hetanî peynî, ceza daya 41678 kesan, 1054 kes zî darde kerdo ⁽²³⁾.

Xoverrodâyîşê Yadoyî

Vanî Yado bi şeş embazanê xo ya, şino Koyê Hesarî ser o Qulê Heşî (Qulê Yadi) de ca dano xo ⁽²⁴⁾. Eskerê dewlete Xarpêt ra pey keweno çekdaranê kurdan dima. Dewa Baçuxî ra dest pêkenî, kam dewe ke şinî adir erzenî banan û veşnenî. Her kes hetek a remeno. Dewa Kur de yew wazûn nêverdano ke dewijî biremî vano, “Esker ame, teslîm bîyên”. Dewe ra di barixî (Erfan û Bekan) remenî, di barixî (Nebîyan û Binatan) manenî. Ê ke mendî, esker bi resneyan înan pîya besteno, pêruna şaneno xo ver û rayîr ra sungî şaneno ci, hemîne kişeno ⁽²⁵⁾.

Esker adir erzeno banan, axuran bi dewaran a veşneno, her ca keno xir û xirabe. Cinî, camêrd, qij, pîl, piştik, kal nêvano, keno merekan, bi alef a veşneno, keno herr û wele.

Tiya ra pey, êdî çekdarê kurdan koyan ser o qefle bi qefle benî vila. Nameyê înan beno “qefleyê mehkuman” yan zî “qefleyê firaran”. Qefleyê Emê Faroyî [Emerê Farisî], Emînê Mîkî, Hecî Koloz, Hesê Began, Husên Efendî, Musê Silêmanî, Selîm Begê Cibriyan, Şêx Evdirehîm, Şêx Mistefa, Şêx Tahir, Yadoyî ûêb. vejîyênî koyan ser, şikeftan de ciwîyênî. Deştê duzî benî doşekê Yadi, koyê berzî balişnayê Yadi, asmên û hewrî lihefê Yadi.

Êdî hêdî-hêdî nameyê Yadoyî her cayê welatî ra beno vila. Beno hêvîya kurdan. Kam kewt tengane, gazî Yadoyî keno. Serra verêne, payîz ra hetanî wesar, bi heşt embazan û di cinîyanê xo ya mezraya Dolan de vîyarneno. Cinîya ey Têlî hemîla ya, aye şaweno dewa Xarpêtî, Kung. Ci rê lajêk beno: Cezayîr. Dolan ra çend rojî zî, seba ke boya xo vera do, şino dewa Dêrsimî, Dêlîkan. Uca de seyddarî keno, gêreno.

Sereyê wesarê 1926î de esker bi milîsan a erzeno Dolan ser. Tiya merdimanê ey ra Mehemed yeno kiştiş. Badê Yado şino Cobir, seba ke

23. Ateşoğulları, Kamil, Bir İnsanlık Suçu Ölüm Cezası, Doruk, Ankara, 1997.

24. Eladîn Bazencîr, Az, Çewlîg.

25. Seyîdxan Kurij, dewa Kur, Çewlîg.

înan gerre kerdo, înan ra çewres zerd cirm gêno ⁽²⁶⁾. Êdî bi embazan a şinî hetê Xoşkar a. Gemê Qere Cehnem, Kela Sîya, Koyê Bîngolî, Koyê Çotela, Koyê Hesarî, Koyê Koz, Koyê Metan, Koyê Şêm, Koyê Xamirpêrt, Koyo Sipî, Wareyê Kanîreş, Wareyê Mêrgemîr, Wareyê Şerefdîn, benî wareyê Yadoyî. Piştiya xo şaneno nê koyan û wareyan, uca ciwîyêno.

Qirkerdiş, Înkâr û Asîmilasyon

3 gulane 1925 de encumenê wezîran tamîmek keno vila: Çapemenîya dinya û Tirkîya de no mesele sey hereketê kurdan ho nîşan dîyêno. No xelet o. Ma nika ra pey vajî “no hereket îrtîcaî û şexsî yo”. A roje ra pey hem nuşteyanê xo de hem qalanê xo de nameyê “Hereketê Şêx Seîdî” pananî.

La serekê mehkemeyê îstîklalî Mazhar Mufitî, salona mehkeme de vera hepsîyan vatbi “Şima heme xo tada bi Kurdîstan...”

24 êlule 1925 de vera kurdan polîtîka ya KT (Komara Tirkîya), bi “Şark Islahat Planî” (Planê Îslehkerdişê Rojhelatî) aşkere bî. Dewlete yew het ra şaro kurd qir kerd, heto bîn ra estbîyayîşê kurdan înkâr kerd. Va “Kurdî, tirk î”. Kurdî surgun kerdî, her yew eştî kuncêkê Anadolî û asîmile kerdî. Tayê rayîr ra qir bîy, tayê şîy û bin ra nêamey, tayê badê efi agêray. Tayêne zî deyax nêkerd, cayê surgunî ra remay, amey welatê xo.

Sey nimûne: Babîyê Teyîb Elî Efendî, Îsmal Heqî surgunî ra anêgêra, Bodrum de mend; cinîyê ey Ayla Xanime hetanî merg Awtor de ciwîyayî. Heyder Axayê Kupar, Samsun ra surgun ra bi peyatî rema, xo resna welat ⁽²⁷⁾.

Şerê 1925î de Cinîyê Kurdan

Sara Ereban: Xeylanij a. Şêx Şerîf warezayê xeylanijan o. Semedo ke cayê Şêx Şerîf ca bikerî, esker aye keye ra şaneno xo ver û beno. Hela ke ha ververê royê Muradî ra bi eskeran a vîyarena, vazdana xo erzena şîpê royî. Xo nêdana destê dişmenan. Xeneqîyena, cêrê Pirdê

26. Mela Ehmed, dewa Xeylan, Pali.

27. Silêman Axayê Kupar, Dara Hênî.

Guluşgur de awe termê aye erzena teber ⁽²⁸⁾.

Zerrîna Ekragî: Ekragê Palîyî ra ya. Yado hela ke Fexran de birîndar beno, lajê aye Umî Zerr zî tîya de kişîyabi. Embazî bi a darb a Yadi mayîne ser nanî, pa bestenî û benî Ekrag ezaya (tazîyeya) Umî. Zerrîne mêmamanê xo rê nahalek sere birnena. Werd kena hedre û venga mêmaman dana vana: “Gelî axalerûn û gelî beglerûn! Şima heme çimûnî mi ser ûmey. Mi eşnawito ki embazî şima Umî Zerr şehîd bîyo. Wa şima weş bên! Kerem kên, şûmê xo biwerên.” ⁽²⁹⁾

Derda Mîran: A keyeyê Suwarîyan ra ya. Cinîyê mîreyê Sinî, Elî Begî ya. Dewlete hîrê lajanê aye (Seîd, Fayıq, Îbrahîm), zamayê aye Selîmê Mehemedî û vistewreyê aye Şukrîyê Xurşîdî cezayê mergî ya Xarpêt de mehkeme kena. A şina fermandarî vînena, tede qalî kena. O vano “Hîrê lajanê xo ra yewî bivîjne, ma ey to rê verdanî, ê bînan darde kenî”. La a nêxapîyena, zana ke o ho wazeno pey aye dem bikero; yew lajî bivîjno, ey zî darde kenî. Vana, “Eke ti raşta wazenî yewî mi rê verdî, ti kamî verdanî wa o bo”.

Badê dardekerdîşî, panc hemîne Xarpêt de têkîşte de defin kena, yena Sinî de hewteyek ezaya xo vîyarnena ⁽³⁰⁾.

Destnayîş Cinî û Gedeyan Ser

Serra bîne dewlete hewna her cayî tarûmar kena la nêşkena xo biresno çekdaranê kurdan, dest nana cinî û qicanê înan ser. Hêverê amnanê 1926î de Rebîa û Çerkez tepîşîyênî. Înan benî kampa Xarpêtî. Şeş aşmî cuwa pey, tîya ra şawenî kampa Kayserî. Çerkez tîya de bi qicanê kamp a estorkey kay keno û herinda “Ya ya ya, şa şa şa, Kemal Paşa çok yaşa!” (Ya ya ya, şa şa şa, zaf biciwî Kemal Paşa!) de bi embazanê xo ya pîya vano: “Ya ya ya, şa şa şa, Yadin Paşa çok yaşa!” (Ya ya ya, şa şa şa, zaf biciwî Yadin Paşa!)

Eskerî heywanan şanenî xo ver, bolig bi bolig benî Dîyarbekir. Embaran kenî veng, zadê dewijan danî estoranê xo, çi ke mend şanenî ra. Êdî xela kewena dewan. Tewr zaf zî zerar dîyeno hetê Pêçarî (7

28. Seîd Boydaş, dewa Xeylan, Pali.

29. Îbrahîmî Mehmudî Şarewan, dewa Zivêr, Pali.

30. Zekî Mela Memîş, Çewlîg.

oktobre – 17 teŝrîne 1927). (31)

Peynîya amnanê 1927î de esker na rey cinî û qicanê şêxanê çanijan şaneno xo ver û beno Fexran. Çend qefleyê firaran xeber danî yewbînan, erzenî qereqolê Fexran ser, cinî û qican tira gênî. La Umî Zerrê Ekrag û Şêx Atîkê Çanî tîya kişîyenî, Yado zî verê vergolimî û gozekê linga xo ra beno darbice (32). Darba ey xidar a. Benî Mergmîrê Çanî de vîst roj herzaleyek ser o hem pawenî, hem zî daru kenî. “Loqman Hekîm” Xidirê Alan, Darebî ra yo. Xidir, Edene de armenîyek het de perwerde bîyo, zanaye yo. Yadi ver ro gêreno, tewir-tewir nebatan, engemîn û mîr ra melheman virazeno, poste nano ser. Keno weş û war. A roje ra pey bineykek leng maneno (33).

Şîyayîşê Binê Xete

Payîzê 1927î de heme qefleyê çekdaran vateyê xo kenî yew, goreyê vatişan bi 700 estor (34) û bi cinî û qican a kewenî pêdima ke şêrî Binê Xete. Tay çekdaran bi astoran, zibare ya, pêwer, kincî û lihêf zî kiriştinî. Tayê çekdaran seba ke rayîrê înan dûrî yo, di estorî xo de ardibî. Qolek hetê Gimgim, Kanîreş ra Lîcê ser ra şîno. Qolo bîn Cebaxçûr ra şîno û Zivêr, vîyer ra vîyarenî Ekrag, Koyê Sipî ser ra şînî yê Qerebeganî zî gênî xo het û Pîran de resenî pê. Serek Şêx Evdirehîm o.

Şînî dewa Çelbîran. Camerdê Çelbîran pêro dewe terk kenî, şînî Erxenî de qereqol de gerre kenî, xebera ameyîşê çekdaran danî. Esker şîno şefeq ra dorûverê dewe gêno. Hêverê 80 estorê kurdan bi mîtralyozan a telef kenî. Her kes şaş beno, hetek a erzîyeno. Cinî veng danî vanî “Şîma remenî, cinîyanê xo kamî rê verdanî?!” Çend çekdarê ciwanî, na rey xo xar kenî mîtralyozan ser, esker şaş beno her yew yew het a remeno şîno. Di teyareyan ra her yew çar rey yena ser, hewt bombayan û di tifinganê makîneyinan çekdaran ser o kena veng û agêrena. Tîya de dewa Tirmale ra Mela Hesenê Kezîba û di çekdarê bînî kişîyenî, gelek çekdarî zî benî birîndar. Nêmröje ra pey esker mewzîyanê xo terk keno, şîno hetê Erxenî ya. Kurdî zî termanê xo defin

31. Beysanoğlu, ec, r. 1024

32. İbrahîmî Mehmudî Şarewan, dewa Zivêr, Pali.

33. Mehemed Kaygalak, Karêr, Çewlîg.

34. Wisif Beg, muxtarê dewa Çelbîran, Gêl.

kenî, darbiceyan derman kenî û êreyî kewenî rayîrê karwanan, verê xo tadanî Koyê Qerejdaxî.

Çelbîran de her kes bilîyê xo beno. Camerdê dewe, hîrê aşmî dewe terk kenî, benî vila û her yew hetek a şino ⁽³⁵⁾.

Wesarê 1929î de ef vejîyeno, ê ke şîbî Binê Xete agêrenî. Merdimê Mela Hesênê Kezîba û ê çekdarê ke ef a agêrayî yenî, termê ey mîyanê quça kerreyan ra vejenî ke term sey xo mendo, qet nêxeripîyayo. Seke newe ho şîyo hewn a. Termî benî zîyareta Gêlî het de defin kenî. Dades serî ra ver, seba ke cayê mezêlî binê awa barajî de mend, term newe ra hewilna berd goristanê Yenîkoy a bajarê Dîyarbekîr de defin kerd.

Na roje ra pey teyareyî her roj kewenî înan dima, guleyan û bombayan înan ro varnenî. Hela ke resenî Koyê Qerejdaxî ser, Mêrgemîr de mabeynê Kura Manga û Kura Mandelê de Yado piştî ser o qelibîyêno, qayîşê tifingê xo bi giştê linga xo ya dîk edilneno û nano teyare ya. Teyare darbe gêna û kewena, a bîne yena keşif kena û şina, hinî reyna nîna. Şarê Koyê Qerejdaxî hema zî tîyayî ra vanî “Cayo ke Yadî teyare vista” ⁽³⁶⁾.

Doşa Qerejdaxî de rojek zî hela êreyî benî mêmmanê eşîra qeregeçîyan. Kêşê, dewa lajê Dirih Axayî ya. Dirih Axa zî dewe de bîyo. Werdê şanî Kêşê de wenî û a şewe zî tîya binê konan de vîyarnenî. A şewe tayê dewijê eşîrî seba xêrameyîşê mêmmanan yenî, şêxan û pîlanê çekdaran ra vanî “Wa hayîya şima pê bibo, piştîya xo pîlanê ma meşanê!”

Şewdir rew ra kewenî rayîr û şinî. Qeregeçîyan ra da-pancas suwarî bi tifingan a înan dima şinî. Husên Efendî vano “Homa şima verdo, êdî tîya ra pey agêrên”. La ê anêgêrenî. Na rey Hesê Began ra vano, o pey ser şino perseno: “Şima çira ma dima yenî?” Ê zî vanî ma wazenî şima bipawî. Hesê Began qîreno, tifing darenî înan ra, vano: “Kam anêgero, bi telaq ez guleyek teqnenî, kakatê ey pernena, mezg hewa ra kay dana!” Aye ra pey êdî çekdarê qeregeçîyan tepîya agêrenî. La her yew çend guleyan înan dima teqnenî. Badê fehîm beno; seba ke dewlete pê nêzano ke înan hetê çekdaran kerdo ameyî.

---

35. Wisif Beg, muxtarê dewa Çelbîran, Gêl.

36. Eyubê Milî, Sêwregî.

A şewe çadireka pîle de mufetîşê Dîyarbekir Abîdîn Ozmen rakewte bîyo. Çadire de ca-ca bi hesîran a çime viraşte bîyo. Lajê Dirih Axayî vano “Cinî û kulfetê ma hê na çadira girde de yê.” Çekdaran ra yew xeylanîjî kenî nobedar ke çew xeletî ra nêşêro na kone. Êdî pey ra mesele fehm beno ke kêşeyijan çira wina vato, Dirih Axa û laj çira a şewe hende wesweseyîn bî.

Wextano ke sînore Binê Xete ra vîyarenî, talankerê ereban, cerge erzenî peynîya qefleyî. Tîya de cengaweranê Koyê Sipî ra di birayê kelaxseyîjî (Hesenê Zeynî û Wisifê Zeynî), Ehmedo Şêxpîranij û Hûsêno Sêraçorij şehîd benî. Mîyanê des-diwês rojan de xo resnenî Binê Xete ⁽³⁷⁾.

Xoybûn

Kurdê ke Serê Xete ra adir, kiştîş û talanî ver ra remay şîy Binê Xete, serra 1927î de, peynîya amnanî de bi kurdanê bînan a komeleyek nanê ro: Xoybûn. Na komele wazena ke dewleta Kurdîstanî pêra no. Komela Taşnak a armenîyan zî piştgêrî dana Xoybûnî. Yadîn Paşa û Sadîyê Telhoyî, kongreya dîyine de -ke Beyrûd da virazîyabî- na komele de ca gênî.

Yadîn Paşa seba xebata Xoybûnî, Binê Xete ra hertim vîyareno Serê Xete ⁽³⁸⁾ û çend rey zî şîno hetanî Kurdistanê Başûrî ⁽³⁹⁾.

Ef

Dewlete ewnîyêna ke se kena nêkena, nêşkena vernîya xebata Xoybûnî bigêro, ef vejena. Nameyê xo “qanûnê efi” bi la eslê xo de qanûnê teslîmbîyayîşê çekdaranê kurdan bi ⁽⁴⁰⁾.

Şêx Elîriza verê efi agêreno Erzirom. Mufetîş Abîdîn Ozmen, nîsana 1929î de lajê Şêx Seîdî Şêx Selahedînî rê bi destan mektubek şaweno. Mektuba xo de nuseno ke “Dewlete seba şîma qanûnê efi vejena. Eke şîma agêrî ma erd zî danî to û merdimanê to”. Meclîsê Tirkîya qanûnê

37. Burhanedînê Husên Efendî, dewa Kelaxse, Dara Hênî.

38. Beysanoğlu, ec, r. 1024

39. Mehemed Evdî Şambazan, dewa Hebsor, Çewlîg.

40. Emerê Heyderê Vazenan, Dara Hênî.

efî vejeno, 16 gulane 1929 de no qanûn rojnameyê resmî de neşr beno. Şêx Selahedîn zî badê efi Bexdad ra agêreno Erzirom. Winî ayseno ke, dewlete lajanê Şêx Seîdî de werê ameya.

Emînê Perîxanê û Haco Axa endamê Xoybûnî yê. Badê ke Tirkî ef vejenî, Emîn yeno dîwanxaneyê Haco yî ke ey ra xatir biwazo. Haco Axa zî camêrdanê amadeyan ê dîwanxaneyî ra wazeno ke ruhê Emînî ser o “fatîhayek” biwanî. Pêro pîya fatîha wanenî. Naye ser ra Emîn Axa bi hêrs vano:

-Axa, ez hema nêmerda, ez ha ciwîyêna, to çira ruhê mi ser o fatîha daye wendiş?

Haco Axa cewab dano:

-Emîn, to bextê xo tirkoyî ra pê ardo. Aha ti şinî mîyanê înan. Ez zana ke ê ko to bikişî û ez nêşka bêrî biresî binê kona ezaya to. O semed ra ma nika ra ruhê to ser o fatîhayek wende ⁽⁴¹⁾.

Raştê Emîn şino Tirkîya. Hêverê dewlete ey dana destê xo, nameyê rêberanê Xoybûnî pêrunê ey ra gêna. Badê Emînî kişena, eşîra reman ra îmza dana arê ke Şukrîyê Emînî babîyê xo kişto ⁽⁴²⁾.

Badê efi, zafaneyê çekdaranê kurdan xapîyenî, Binê Xete ra agêrenî Serê Xete. Dewlete sîleh dana pêrunê dest û kena mîlîsê xo.

Şêx Selehedîn 1930 de Cemîyeta Şîmalê Kurdîstan nano pêra. Beno serek. Serekî heme hewt şubeyanê na cemîyete Ankara de mehkeme benî la Sedîyê Telho yî tenya 1942 de Sêwas de darde beno!

Agêrayiş

Yadîn Paşa û Sadîyê Telho yî amnanê 1929î de, Beyrûd de, kongreya dîyina Xoybûnî de, na komele de cayê xo gênî. Her di benî paşayê Xoybûnî. Keyeyê Bedîrxanîyan, Haco Axa, Emînê Ehmed (Emînê Perîxanê) û Yadîn û Sadîyê Telho yî pîya bîy ⁽⁴³⁾.

Sereyê êlule de, Yadîn Paşa û Sedîyê Telho yî, bi vîst suwaran a pîya seba xebata Xoybûnî şinî Kirdane. Ala kurdan û vilawekanê Xoybûnî zî xo ya benî, kenî vila. La welat sey verî nêbi. Embazî Yadoyî yê ke peynîya wesarî de bi ef a agêrabî Kirdane, heme bibî mîlîsê dewlete.

41. Haco, Heznî, Tê Bîra Min, Avesta, İstanbul, 2007, r. 58

42. Demirer, Hüseyin, Hawer Delal.

43. Cîgerxwîn, Jînenîgarîya Min, Apec, 1995, r.176

Nê rojan ra rojek bi Têlî ya, Zivêr ra vîyarenî ke şêrî Koyo Sipî. Yew zivêrij perseno vano “In Yadê Began o?” O agêreno vano “E, Yadê Mehmudê Ebasî ke vanî ino yo, hem şîyo dewlete çim a, hem şîyo millet çim a”.⁽⁴⁴⁾

Muhafizê Yadîn Paşayî Polêsê Îsmalî, vistewreyê ey Mehmediyê Ezîmşêrî û dest û çowayê ey Mihê Qilç, hîrê heme pîya Alzan de, bi destê eskeran û mîlîsan kişiyenî⁽⁴⁵⁾. Dezayê Yadoyî, Ciwanşayê Îsmalî zî remeno, şino Sêwregî. Êdî mîyanêyî Yadoyî şikîyayo.

Seidê Began pê hesîyeno û wazeno ke Yado zî teslîm bibo. Wesînenî, mîyanê gemê de tede qalî keno. Yado tîya qala xoya peyêne vano: “Ti û hukmatê to, *şima bêbext î!* Ez nê hukmatî ra ef nêwazena!”⁽⁴⁶⁾

Ver Bi Kiştîşê Têlî û Yadoyî

Yadîn Paşa şino dewa Hebsor, keyeyê Zelîxaya Şambazan de Têlî vînenî. Piştgêrî ey pêro kişiyayî, nêwazeno ke na rey Têlî xo de bero. Vano:

-Têlî, eskerî cayê mi ca kerdo, hê mi dima. Na rey mey, barê mi girûn meke, la ez soz dana to, nêzdî ra reyna agêrena yena û to nimitikî bena Binê Xete.

Wayîra keyeyî zî kewena layk, pere nêkena. A vana:

-Ez bimrî bimûnî, ez to ya yena. Ez to teyna nêşawena Binê Xete⁽⁴⁷⁾.

Cezayîrî emanetê waya xo Fadimeya Ezîmşêrî kena. Yado ewnîyeno ke nêşkeno tebayê padusno, bi hewt tenan a kewenî rayîr. Madragê Lotan ser ra şino, waya xo Ayla ra xatir wazeno, vîyerê Dik ra royê Muradî vîyarenî, kewenî mintiqaya Ziktê. Esker ho dima. Vazenan û Consor ser ra resenî Ulyan.

Tîya benî di qefleyî. Têlî şina keyeyê Xaç, Yado mehlaya noverin de maneno. Qicî ke hetê eskeran de nobedar verdaybî, veng danî ke esker ha reseno dewe. O tiraşê erdîşa xo, Têlî zî pîranê nanê xo ca verdana, nişenî estoran û şinî. Pîra keyeyî vana “Dere û dere ra vîyarên, esker

44. Îbrahîmî Mehmudî Şarewan, dewa Zivêr, Pali.

45. Zekî Mela Memîş, Çewlîg.

46. Nihatê Emîn Farîs, Çewlîg.

47. Mehemed Evdî Şambazan, dewa Hebsor, Çewlîg.

şima nêvînenno”. La ê xo danî qîyame ro, Têlî bena darbice, mintiqaya Selînca de mirena. Pê qasaturan henda yew çaqî kenenî, Têlî bi kincan a finenî de û herre danî ser, şakil anî kenî ser ra ke belî nêbo ⁽⁴⁸⁾.

Pey ra esker yeno, fermanar qûçe hesîyeno. Şanenî a ke termê Têlî ho binê qûçe de yo. Xebere ginena dewijan, ê yenî termî benî pey Şiqa Qumin de defin kenî ⁽⁴⁹⁾.

Elîyo Perxungokij zî corê Ulyan ra, leweyê Qotî de kişîyeno.

Îsê Husê Îbî û Far Kêk Bîyez qaçaçîyê xeylanijî bî. Kurnêl ra pey Yadoyî ra cîya benî, hetê Kelaxsî ya remenî. Husên Efendî ra fişekan peyda kenî û şinî xo resnenî Binê Xete.

Yado bi embazan a a şewe şinî Mistan de, keyeyê Musayê Silêmanî de manenî. Wayîrê keyeyî şefeq ra înan rê fişekan peyda keno û pêwerê înan zî dano înan, fineno rayîr. Botîyan ser ra şinî. Kurnêl ra pey Telheyê Keçelî û Şukê Ehmê Deyî rayîrê înan ser o meterîs de pawenî, ê ke yenî çepraz gule nanê pa. Hêverê Mihê Evdî beno darbice, dima ra Yado beno darbice. Nê her di merdimî, mezraya Botîyan, Qaxkîge ra yî. Emê Faroyî zî na mezra ra yo. Yado û Emê Faroyî embazê yewbînî bî. Her kesî eşnawito û pê zano ke Telhe û Şuk şî vernîya Yadoyî û Mihê Evdî û ê kerdî birîndar. La Emê Faroyî hetanî ke bi destê xalê xo kişîyayo (1934), na mezra de bi Telheyê Keçelî û Şukê Ehmê Deyî ya ciwîyayo!

Sere û Kincê Yadoyî

Yado û Marke mîyanê gema mazêran ra vîyarenî û şinî hetê newala Hêdîgê. Esker çarneno çeperneno, çar hetî ra mufreze erzeno ser. Çeteyê hukmatî û eskerî sey morcelandan heta-het gêni. Yado û Marke hetanî şan xo mîyanê kerrayan de setirnenî. Nêverdanî kes nêzdîyê înan bibo. Guleyê înan qediyênî, yew çawiş şino Yadoyî ser ke bikişo, Yado guleyê xoyê peyênî nano ey a, ey kişeno. Eskerî şinî cor, uca ra bi mîtralyozan a pananî û helê şanî de Ehmê Hecîyo botîyanij guleyê peyênî panano. Esker yeno reseno ser, mîlisan ra vanî “sereyê ey tira kerên”; Hesê Heydîyo vazenaniy kardî erzeno ci, sereyê Yadi tira keno. Eskerî heqbeyê Yadi zî gêni bi sereyê ey a benî Çewlîg. Mîlisê bînî yê dewlete zî kincanê

---

48. Vate, Stockholm, hûmare: 16, r. 27

49. Hadi Haydaroglu, dewa Ulyan, Dara Hênî.

ey şelênenî, kenî zit-bit û ê kincan benî danî xo ra.

Roja bîne şarê Dereyê Reşî (Qîyameyê Reşî) termê bêserreyî yê Yadi û termê Markeyî, uca bi tuman û pirênan a defin kenî ⁽⁵⁰⁾. Telqînê Yadi zî Mela Husênê Qîyameyê Reşî dano.

Mihê Evdî ke beno darbice, xo kaş keno binê dirrikêran û xo nimneno. Dereyê Reşîjî hîrê aşmî ey kenî weye, darba ey kenî weşe û şawenî. Dima o Cebaxçûr de beno mîlîsê dewlete ⁽⁵¹⁾.

Esker sereyê Yadoyî beno çarneno, mojneno nasanê ey. Înan hemîne o sere şinasnayo, la kes nêvano “No sereyê Yadi yo”. Bi seyan merdimî termê ey dîyo, ancî zî mîyanê kurdan de bena vila, vanî: “O ke Hêdîgê de ameyo kiştiş, peyayê Yadinî yo, Yadinîyo.” Êdî mîyanê kurdan de, a roje ra pey Yado bîyo “*efsane*”. Cayo ke kişiyayî û tede defin bîyî, şarê ma nameyê uca yî Wekê Yadi panayo.

Emser di serrî yo ke çewlîgijan hinî şermeyê xo şikito, her ca de resmê Yadi hê aliqnenî û bi paşayê xo şanaz benî.

Rebîa û Gulşa

Badê kiştişê Yadoyî, surgunê Rebîa û Çerkezî darîyêno we. Ê şinî Qisle de manenî. Çerkez 1934 de uca destê eskerî ra yeno kiştiş. Rak (Rebîa) xeber şawena dadîya xo Gule rê. A yena, pîya agêrenî Cebaxçûr. Cebaxçûrijî şinî înan vera la hela ke pêhesiyenî Çerkez kişiyayo, dayîke û kêna tena verdanî û tepîya agêrenî ⁽⁵²⁾.

Rebîa bena serwird (cinîya vîyaye û bêkese). Hêverê Şargê ra El Êlî de zewicîyêna, hîrê aşmî cuwa pey hemîla bena û cê (cîya) bena. Badê, dewa Sîmonî ra Mehmud Qazî de zewicîyêna, ey ra zî cê bena. A bi kê-naya xo Dilşa ya, Çewlîg de keyeyê Gulê Esîlan de hetanî merg (1960), tikûtena ciwîyena ⁽⁵³⁾.

Xebera mergê Yadoyî resena Binê Xete. Şêx Mistefayê Çanî, uca Gulşa lajê xo Şêx Nîzamedînî rê mare keno. Ey ra, aye rê di kênayê diletî (1936) û lajêk benî. O, nêweşî ra mireno. Şêx Mistefa na rey mareyê na veyva xo, feqîyê xo Mela Husênê Şemsan rê birneno. Ey ra di lajê

50. Hecî Ehmed, dewa Hêdîgê, Lîcê.

51. Mehemed Evdî Şambazan, dewa Hebsor, Çewlîg.

52. Ehmedê Cemal Farîs, Çewlîg.

53. Dilşaya Gulşa, Çewlîg.

Gulşa benî: Atîk û Ubêd. Serra 1952yî de Şêx Mistefa, bi keye û kulfet a agêreno Çewlîg. Badê înan, ê ke Binê Xete de mendî, hinî anêgêrenî⁽⁵⁴⁾.

EZ

(...)

vengî mi yeno şima
binî qîlan di bermena ez
zê vêwika nêwî
sarê mi pişto
kerra ser di hizirîyena
kerra kêşfîn a ê mi
şima ver re vîyêrtî ra
tedi esta qulêki
monena ê Yadî
Yadîn Paşa yo ku
bixwi merdo la vengî yi gêreno
zê bilbilê şewe

Memo Darrêz⁽⁵⁵⁾

---

54. Ummu Gulsimê Şêx Nîyazî, Çan, Çewlîg.

55. Darrêz, Memo, "Ez", Vate: Kovara Kulturî, Stockholm, hûmare: 2, r. 91

W. K. MERDIMÎNÎ RA ŞÎRÎ

BIRA

Ti dewayê xasî kenî, willay ti ewam î bira
Filan û binê bêwan î, de hey vaj ti kam î bira!

Korekê xo ca verdayo, ti rizê şarî pawenî
Qirnê di hezaran amey, ti hema zaf xam î bira!

Dostanê xo ra bêxeber, dişmen' rê pîze veşnenî
Qet nêbo bişarmî xo ra, qey ti hend korfam î bira!

Ne veyve de ti şa benî ne ezayan d' qehrîyenî
Sey fêkîyî zurayin î, bê zewq û bê tam î bira!

Ne axret o ne dinya ya, her dîyin ra mehrûmî ya
Gelo bawerîyê xo de, ti nêmcet' yan tam î bira!

Dest û lingî, fek û çimî, heme weslê to ca de yê
Qey wendiş û nuştiş çin o, bê nutq û kelam î bira!

Merdimîn, ti qala weş vaj, hendo k' wa Homa razî bo!
Mîyanê namedaran de, ti xo rê bênam î bira!

Teşrîne 2009

TI ÇI PAWENÎ!

Çendêk bena wa xeyrin bo, wazen' wa zerd û sêmin bo
Gama ke zad û werd çin bo, dêze w' xil ra çî pawenî!

Derd û kulan bêhiş kerdo, vera darû jehrî werdo
Awe amey arê berdo, purt û pil ra çî pawenî!

Zanîyan de derman çin bo, qelbê ma de îman çin bo
Hêga de randiman çin bo, pişk û sil ra çî pawenî!

Camêrdo ke bêwahar bo, ha peye bo ha suwar bo
Eke ristim wişk û war bo, pel û gil ra çî pawenî!

Homayî ra çî ke bêro, qîymetê ey hemin ser o
Zanayey' ma hewn a şêro, ti cahil ra çî pawenî!

Qey ti eşkera nêvanî, hişê tayên sere n'anî
Gulîstan bi sey zindanî, gul û vil ra çî pawenî!

Wayîr' ziwan ewam û xas, qey nêtehmnen' kird û kirdas
Vîndî bîyo durr û elmas, ti çaxil ra çî pawenî!

Tayên qedik, tayên kirbas, pira girewt tayên atlas
Qîymet çin o çend û çiqas, belg û cil ra çî pawenî!

Merdimîn ti erey kewtî, bîy têmîyan raşt û çewtî
Peynî d' ba'sû ba'de'l-mewtî, ti xafil ra çî pawenî!

Hezîrane 2010

KIRMANCÊ QERS Û ERDEXANÎ

Serwet AKKAŞ

Heta nika hardo ke kirmancî (zazayî) tede ciwîyenê ser o cigêrayîşêk amo kerdene yan nêamo ez nêzana labelê wexto ke merdim vano hetê Qersî de kirmancî estê, zafî merdimî şaş benê. Yanî bawer nêkenê ke nê cayan de kirmancî ciwîyenê. Rastîya xo, kirmancî nê cayan de hem şenik (tay) ê hem jî peyê cû amê. Yanî nişteciyê Serhedî nîyê. Lê kotî ra amê, qey amê, senî amê, zîyade kes nêzaneno û naye ser o jî kes zîyade nêvineto. Çîyo ke ser o zîyade yeno vinetene yan jî yeno qebul kerdene, hetê Dêrsimî ra ameyîş o. Îtka de çîyo ke bala merdimî anceno, no tarîxê koç kerdene zaf kan nîyo. Merdim şîkîno vajo tewr (en) zîyade 150-170 serrî yo. Lê no koç qey amo kerdene? Bi zorî amo kerdene yan înan bi xo koç kerdo, zîyade nêno zanayene û ser o cigêrayîş jî nêamo kerdene. Eşîranê sey xormekan û xiran ra cîya (qut) bîyê. Nê eşîrî jî hetê Dêrsim, Erzingan û Xarpêtî de estê. No jî musneno ke nê cayan ra amê. Yeno qalkerdene ke Dêrsim ra vejînê, Erzinganî ser ra -nê cayan de jî merdimê ma estê- yênê Gimjim. Tîya ra jî derbazê hetê Qers û Erdexanî benê. Raya ke piro amê, winî aseno ke tede hêneke (tayê) merdimê xo ca verdê. Nika hetê Qersî de hîrê dewê ma estê. Nînan ra di dewî girêdayeyê qezaya Erdexanî Mernige (Göle) yê, yew (ju) dewe jî gîredayeyê Qersî ya. Êyê girêdayeyê Mernige dewa ma Gundik û Gulîstan ê. Yê Qersê jî Laloglî ya. Gundik nêzdîye 250 keyeyî (çeyan), Gulîstan û Laloglî jî derûdorê 150 keyeyî estê.

Şarê nê eşîran wexto ke koç keno yeno nê cayan de ca beno, nê cayan de kirdasî (kurmancî), tirkê sunî û armenî estbenê. Sewetanê ke hem elewî yê hem jî kirmanc ê, dormeyê xo de rehet-rehet nênenê qebul kerdene. Têkilîyê xo hîna zîyade armenîyan de benê. Yanî kirdasan de, ser esasê milletbîyayîş ra jî têkilîyê xo nêbenê. Cîyayîya mezheb yan jî dînî, bena sebebê pêrodayîş û yewbînî (jumînî) ra dûrîvîndetişî. Armenî

jî sewetanê dînê xo ra nê nê qebul kerdene. No jî dewanê kirmancan û armenîyan nêzdîyê yewbînî keno. Nê têkilîyan ra, dewa ma ra merdimêke derbazê Rûsya beno û keweno hetê bolşevîkan, mîyanê partîya înan de ca gêno (cêno). Sewetanê xebatan ancî derbazê welatî beno labelê Erzirom de yeno pêguretene û uça (uca) de darde kenê. Wexto ke fermanê armenîyan vejîno, armenî mecbur manenê remenê, şonê. Yeno vatene ke hêneke kesî jî nêşonê, sewetanê ke ziwan û dînê xo cîya yo, dewa ma de manenê, xo danê we. Bi şîyayîşê armenîyan erdê (hardê) înan jî dewanê dormeyî rê maneno. Dewê dormeyî nê erdan ser o danê pêro. Heta ewro jî doza erdî dewam kena. Tîya de çîyo ke bala merdimî anceno no yo: Dewa ma çiqas tena bo –çünke dewa bîne, Gulîstan, kêleka dewa ma de nîya, qedereke durî ya û merdim şîkîno vajo ke tesîrê miletbîyayîşî qet çîn o, nasnameyê dînî daha zîyade vernîye der o- û dormeyê xo kulî sunî bê jî ancîna erdê zafî gêna xo dest.

Seke mi va, şarê dewa ma sewetanê ke hem peyê cû amo nê cayan û hem jî elewî yo, o wext dormeyê xo de nêamo qebulkerdene. No jî bîyo sebeb ke xo derûdor ra dûrî bigêro (bicêro), mîyanê xo de yewbîyayîş virazo. Yanî dewe çiqas ke cîya-cîya eşîran ra ama têlewe jî, sewetanê nînan ra yewbînî girewto. Nika eşîrî nêmendê lê keyeyî (çêyî) estê. Mavajîme Çêyê Momî, Çêyê Cahîlî, Çêyê Welî, Çêyê Hesetî... Ancî beno ke sewetanê na tenayîye ra bo, goreyê derûdorê xo êyê ke tewr zaf wanenê, dewa ma ra yê. Yanî nisbetê wendene gelek berz o.

Hetê ziwani ra jî merdim şîkîno vajo ke fekê xo nêzdîyê fekê Gimgimî yo. Lê ferqê xo jî esto. Ziwanê xo heta nika parasto (pawito), pê wayîr vejîyê. No jî çîyeko muhîm o, hêca yo. Heta wextêke nêzdî jî dewe de tirkîqiseykerdene çîyêko şerm bî. Nê serranê peyênan de bi ameyîşê televîzyonan û telefonan no qayde hêneke (biney) amo şikitene lê ancî jî tewr zîyade ziwani ma yeno qiseykerdene. Mesela dewe de ke yew bi tirkî qisey bikero, bi ey lex (henek) kenê. Na alî de dewa Gulîstan û Lalogliye daha zîyade bi kirdaskî qisey kenê. Pîlê xo kirmancî zanenê lê hîna zîyade tirkî û kirdaskî musnenê domananê xo. Dewa ma heta nika alîyê ziwani de xo rind parasto. Lê eger vernîye mêro guretene giran-giran ver bi tirkî şona. Bêguman no hêneke girêdayeyê xebata derheqê ziwani de yo jî. Yanî eger ziwani ser o xebate bibo, millet wazeno ke ziwani xo bimuso, qisey bikero û bido dewamkerdene. Hêneke

alîkerdene (ardim) lazim a.

Merdim şîkîno vajo ke lewê ziwanî de kulturê xo jî bi nîsbetêkê girsî seveknenê (pawenê). Bêguman ancî jî gelek çîyî biyê vindî şîyê. Mesela çîyanê ke dewam kenê ra yew jî Hawtamal o (*). Dewê derûdorî na roje bimbarek nêkenê. Yanî dewa ma no edet, cayo ke ama, uçka ra ardo. Hawtamal, Newroze dima yeno bimbarekkerdene. Newroze ra ferqê xo esto. Newroze de cayêke yan jî di cayan de adir nanê pa û millet şono uçka bimbarek keno. Labelê Hawtamal de lazim o ke her kes serê banê xo de adir bino pa. No edet o. Wexto ke adir weşaynîya (tefîya), dormeyê banî yeno çizixkerdene. Bi no şekil keye xirabiye ra yeno parastene. Ez vana no edetê çizixkerdene êzidiyan ra mendo yan jî derbaz biyo. Mesela domanî jî wexto ke kay kenê, dormeyê yewbînî de çizixe ancenê. O keso ke çizixe dorme de ama antene, êndî nîşkîno cayê xo ra bilebito, vejîyo. Heta ke êyê ke çizixe anta çizixe xirab mekeru... Na çizixa ke dormeyê banî de yena antene jî yena na mana.

Na roja Hawtamalî de nano sey girike, zorfete yeno potene. Çî-mîyê qijkekî darikan ra virazenê, kenê zereyê nanî de. Nê darikî hewt-heşt tene yê û her yew darik yeno manayêke. Yanî sembolê çîyêkî yo. Mavajîme ke darikê cite, yeno a mana ke a serre bereket zîyade bo. No parîyê (piranê) kamî de ke vejîya, sewetanê ke şansê ey zaf o, toximê verênî o erzeno hêga. Yeno bawerkerdene ke bi destê ey, a serre bereketê hêgayî zîyade beno.

Ancî na mana de, adir jî sey çîyêkê bimbarekî yeno vînitene. Awanşîyayîşê (xowraşîyayîşê) rojî dima, keyeyî adir nêdanê yewbînî. Awe rişnayene adirî ser, çîyêko gune yo. Her şodir wexto ke werzenê ra, verê her karî, adir finenê pa (wekenî). Yanî ganî (gereke) locine du bikero ke bêro zanayene ê keyeyî de merdimî estê, locina xo du kena, uçka cu (heyat) esta. Mesela merdimanê bêdomanan –hîna zîyade jî êyê ke lacê xo çin ê- ra vanê “ocaxkor”. Yanî oyo/aya ke adirganê (kuçika) xo de êdî adir nêveşeno, yan jî ê keyeyî de keso ke adir bino pa/pira (adir weko) çin o. Adir seke yeno manaya cu, sembolê cu yo. Beno ke na bawerîye jî êzidiyan ra menda. Eger hetê bawerîye û kulturî ra cigêrayîş

(*)Derheqê hawtemalî de biewnî/nîyade: Çeko, “Rojên bi Rûmet û Ziqnawitî”, Vate: Kovara Kulturî, Stockholm, hûmare, 1 (hamnan 1997), r. 31-32. (Note redaksîyonî)

bêro kerdene, gelêke çiyê sey yewbînî vejînê meydan.

Aşmanê zimistanî ra jî gucîga ma esta. Hênî (winî) yeno bawerkerdene ke aşma zimistanî gucîge de yew cinîka kokime ke nameyê xo Guçîg a, keye bi keye gêrena (cêrena). Her roje keyeyêk de bena meyman. Seke ca-ca keyeyî zaf ê, her taxe de şona hêneke keyeyan. Eger keyeyo ke tede biya meyman, a roje rind qayîtê aye bikero, a roje germ derbaz bena; nê eger rind qayîtê aye mekero, a roje zaf serd derbaz bena. Bêguman çiqas rind “qayîtê aye bikerî” jî aşma gucîge de rojî zêdetir serd derbaz benê lê ancî jî domanî pîrika Guçîge zaf meraq kenê, çimê xo derûdor ra manenê ke a bêro meymanîya înan. Û zafê domanan jî nê halî de her serre mecbur zurêke kenê!

Ancî hetê bawerkerdene ra koyê berzî bimbarek yenê vînitene. Wareyanê ma de koyo ke nameyê xo Qebax o, esto. Berzîya xo derûdorê 2500 metreyî esta. Derûdor de koyo tewr berz o. Koyê Qebaxî, sewetenê miletê dewe bimbarek o. Mavajîme ke, eger merdimêk şoro cayêk, yan jî karêkê muhîmî bikero, vanê “Ya Qebax! Ti alî bike! Ti raya ey yabike! Ti lewe de be!” ûsn... Yanî merdim şîkîno vajo ke Heqî ra hîna zîyade veng Qebaxî danê.

Serê Qebaxî de zîyaretî jî estê. Nêzdîyê serê Qebaxî de hêneke kemerê tîkî estê ke manenê merdiman. Ci ra vanê Kemerê Veyve. Veyveke piştîya estorî ser o ya û aye dima jî hêneke merdimê esparî yenê. Kêneke (çêneke) dewêka bîne ra biya veyveke. Wexto ke aye espar kenê benê dewa bîne, dişmenê înan vernîya înan birnenê. Na mesela dewanê sunîyan de derbaz bena. Hêneke vanê armenî vernîya nînan gênê. O wext veyveke gêrena bi Heqî ver o, vana “Ya Heq! Ti mi bike kemer, mede destê nînan!” Heq jî vatena veyveke qeblu keno; veyveke û merdimê ke lewê aye de, yanî esparî kulî benê kemer. Nika zaf kêmi bo jî milet ge-gane şono ser. Xênca naye jî zîyaretî estê. Bêguman nînan ra hîna zîyade koyî bi xo pîroz (bimbarek) vînenî.

Ma her serre nêzdiye hîrê aşman ware de manenîme. Hewayê xo honik o. Awê xo jî zaf serdin û weş ê. Nê awan de masî (bi tirkî “alabalık”) estê. Milet bi destan pêgêno (pêceno). Yanî destê xo kenê binê kemeran, hênî pêgênê. Torre yan jî çîyanê sey aye nêxebitnenê (nêgurenênê). Çîyo ke bala merdimî anceno no yo ke, nê masî derûdor de tena nê awan de ciwîyênê. Awa wareyan de estê lê awa dewan de nêciwîyênê.

ZIRAVÊ

Arêkerdox: Seyîdxan KURIJ

Zirav, zirav, ziravê, lêyro, lêyro, ha lêyro
Zirav, zirav, ziravê, axçîngê ⁽¹⁾, kafirbavê!
    Zirav şina qirşikî, lêyro, lêyro, ha lêyro
    Semêd lemê tirşikî, axçîngê, kafirbavê!
Zirav şina Talbasûn ⁽²⁾, lêyro, lêyro, ha lêyro
Kena pa rîyezê masûn, axçîngê, kafirbavê!
    Zirav şina Tirmasûn ⁽³⁾, lêyro, lêyro, ha lêyro
    Kasûn ⁽⁴⁾ masûn kên tasûn, axçîngê, kafirbavê!
Zirav qic a, qûm veta, lêyro, lêyro, ha lêyro
Ûmbazûn ra serkota, axçîngê, kafirbavê!
    Daykê zirav cinvet ⁽⁵⁾ a, lêyro, lêyro, ha lêyro
    Owk derûni di hesret a, axçîngê, kafirbavê!
Kutiko belek girrawo, lêyro, lêyro, ha lêyro
Pûncê zûmay dirnawo, axçîngê, kafirbavê!
    Zirav pîne padana, lêyro, lêyro, ha lêyro
    Pînê zirav aysawo, axçîngê, kafirbavê!
Zirav, zirav, ziravê, lêyro, lêyro, ha lêyro
Zirav, zirav, ziravê, axçîngê, kafirbavê!

---

1. *axçîng*: exşik, axçîk (ziwanê armenîkî de “kêna”)

2. *Talbasûn*: Yew dewa Çewlîgî ya.

3. *Tirmasûn*: Yew dewa Çewlîgî ya.

4. *Kasûn*: Yew dewa Çewlîgî ya.

5. *cinvet*: bêdestmaje, bêdesmace, cunibete, cunubete (erebkî de “cenabe(t)”, “cunub”, “cunûb”)

HESKERDIŞÎ SER O ÇEND VATEYÎ

Prof. Dr. Ehmed GURBUZ ( )

Heskerdiş bi xo çîyek zaf muqeddes û erjaye yo. Senî ameyo fehmbîyene û viraştene wa bîyero; eke yew fikr, hîs yan zî karî de bi qasê yew hebe zî heskerdiş estbo, no fikr, hîs yan zî kar bi xo çîyêk rûmetin o.

Bêguman “heskerdişo erjaye”yo ke tîya de yeno behskerdene, wayîrê yew manaya taybetî yo. Seke yena zanayene vernîyê merdimîye ra heta nika timûtîm çekuye û vateyî “heskerdiş”î estbîy û estê. Labelê zaf rey derheqê çekuye û vateyî “heskerdiş”î de merdimîye xeta de menda. Mavajîme, kam kes/kesê ke sey kesî yan zî cematî, holî û menfeatî xo, holî û menfeatî domananî xo, holî û menfeatî keyeyî xo, holî û menfeatî xisimanî xo ûsn waşt yan zî no war de xeyret û cehd kerd, semedê nê kes yan zî kesan vajîyena ke “No kes/nê kesî wayîrî mezîyeta heskerdişî yo/yê”. Halbukî bêguman tîyayan de tena waştîşî holî û menfeatî xo esto.

Seba temambîyayîşî manaya heskerdişî, gerek merdim ne ke tena holî û rindîyê xo û domananî/xisimanî xo ûsn biwazo, ganî holî û rindîyê her kesî, heme cematî, heme merdimîye, heta heme ganîyan û çîyan biwazo. Bitaybetî semedê miletê ma, semedê zerrîweşîyê miletê ma, semedê holbîyayene û rindbîyayenê cuyê (heyatî) miletê ma, no xusus zaf muhîm o. Wayîrî kamcîn fikr/mezheb/rîç/fehm/cinsîyet/tewirê ciwîyayîşî ûsn beno wa bîbo, tena ke wa zereyê dayîreyê huqûqî yan zî muştêrekanê esxerîyan yê cîhanşumûlî (mînîmûm etîk) de bîmano, ganî ma yewbînan rê rêz (hurmet) bikîme, ma heq-huqûqî yewbînî bizanîme û semedê holî û rindîyê miletê xo besebikîme (bieşkîme) yew bibîme û

(*) Fakulteya Huqûqî ya Unîversîteya Dicle de Şaxê Îlmê Bingeyên yê Felsefe û Sosyolojîyê Huqûqî

bîyerîme yew ca.

Ma tîya de besekenîme derheqê taybetmendîyanê heskerdişî rastikênî (heqîqî) de çend çîyanê gelek muhîman bivajîme:

Heskerdişo rastikên, yew gîredayîşo kesî, têkilîya taybetîye, eleqeyo xususî nîyo. Yanî eke ma tena xo bi xo ra, domananê xo/xisimanê xo ûsn ra hes bikîme, na rewşe heskerdişî rastikênî nêmojnena. Seke alimanê sûfîyan ra Cuneydî Baxdadî vato; heskerdiş ganî “Sey herre bibo; çîyî pîs û nebaşî erzîyenê serê aye, labelê aye ra tena çîyê pak û şîrinî vejîyenê”.

Heskerdişo rastikên ganî seba hîsî wayîrbîyayîşî yan zî menfeatpawitişî nêbo. Eke bin û bingeyanê kerdişî/aksîyonî ma de, akerde yan zî nimite, yew sebebo maddî, yew hîsê wayîrbîyayîşî, yew faydepawitiş estbo; ma besenêkenîme tîya de qalê heskerdişê rastikênî bikerîme.

Heskerdiş esl û kokê estbîyayîşî yo. Merdim na dinya de tena bi heskerdişê rastikênî besekeno ciwîyayîşê xo rind û hol bikero. Seba holî û rindîyê ciwîyayîşî ma, seba holî û rindîyê ciwîyayîşî milletê ma îhtîyacîyê tewr muhîme na ya.

Dîyarbekîr, 03.03.2010

DA ZOR

Hafiz Ehmed TURHALLI

Xeber amey mi rî, va “Da Zor ⁽¹⁾ merda!”
Koyî Lîsî şa ra, mi ser o verda
Mi waşt ez çîk vajî, ez kerr û lal kerda
Gunîya mi vindert, ez bêhiş kerda

Da Zor dîya egîdo, dîya camêrdo
Ya hacê feqîro, sitarê bindesto
Da Zor rehma zerro, şênayîya keyo
Ma mîyon ra vecîyê şî, bî serekê horîyo

Derdî dinya kaş kerd, rojêk nêva ax!
Wexto dîwûn kerdên, zimîsto bîn tebax
Mezlumî pawitî, zalimî ra nêke pax ⁽²⁾
Semêd dinya û axretî ya nê ro gelêk şax

To qey ma war d’ verdê, la ti şîya ça?
Hanî to soz da ma, to va “Ez pawey şima!”
To sozî xu tenêpîşt û ti ha şîya
To pelî ma şikitî, ma eştî etîya.

Dortmund, Sibate 2007

---

1. *Da Zor*: Na mintîqa de nameyî yew cinîka namdar o. Nameyê “Da Zor”, Dayîka Zuhre ra yeno.

2. *pax nêkerdiş*: hesabê . . . nêkerdiş, goş panêkewtiş

KIŞ KIŞ KERGÊ

KERGÊ ÇEWLÎGÎ

Mehmed Selîm UZUN

No hamnan ez şeş hefteyî Kurdîstan de menda. Ez wazena zaf çîyan ser o binusî. La ez niwazena tîya de zaf derg bikerî. No geyrayîşî xo ra ez tena şima rî qalê tayê çîyan bikerî.

Ez di girangî şîya Dîyarbekir û şeş rojî uca menda. Nameyî *Grûba Xebate ya Vateyî* ser o beşdarî *Komxebata Ziman û Perwerdehîyê ya Nawnetewî* ke hetî *Kongreya Civata Demokratîk (KCD)* ra ameybî amadekerdiş bîya. Sey her girang dost û embazan de ma geh yareney kerd, ma geh rojî vîyerteyî yad kerdî, ma geh zî sîyaseto rojane ser o munaqêşe kerd. Şima zanî ma kurdî senî munaqêşe kenî. Ti vanî qey ma hê lej kenî! Xora merdim pê çend rêzan a nieşkeno Dîyarbekirî binuso. Ey ra hol a ya ke wa bimano.

Wexto ez şîyerî Dîyarbekir yan zî Xarpêt la ez nişîrî Çewlîg qet nibeno. Mutleqa ez gey şîyerî Çewlîg. Sareyî mi mi nibero, lingî mi mi benî Çewlîg. Na rey zî wina bi. Ez Çewlîg de 4-5 rojî menda. Mi Çewlîg de zaf embazî xo yê verênî û dostî xo yê serrininî dîy. La heme çî ra ver mi kerbê xo dî. Kerbê mi hetî sihatî ya yew demêko zor ravêrnayo. Hema ra zî tam niameyo xoser. Mi zaf bêrîyey kerbê xo kerdibî. Ma yewbînan dî, ma piya zaf galgal kerd, ma 1969 ra girot heta ewro tawey xoya pey niverda. Ez û kerbê xo Ehmed (Ahmet Dursun) ma şî xeylek cayan ra geyray. Ma reyna Çirra Serdin de awka wenik ser de tawa werd. Çirra Serdin ha rayîrî Kanîreş ser o. Çirra Serdin (Soğuk Çeşme) de cematî ma giran bi. Kek Ehmedî Dirihî, Dogan Karasu, unîversîte ra embazî mi Şerîf Dogru (Dîyarbek/Hezro ra yo, Dîyarbekir de muşavîreya malî keno) û lajî mi Mîran estbîy. Ma reyna Qehwexaneyî Îslahî (Qehwê Îslehî) de çayê hesretî şimit. Ma şî Çîrrê Yadoyî. Çîrrê Yadoyî rayîrî Xarpêtî ser o 20 km teberî Çewlîgî de ha yew neval da. Ma uca Yado, Yadî Began, Yadîn Paşa, qehremanî mileta bindest, lalîgûnî Kurdîstanî, kilê çîmanî Têlî xanim yad kerd. Ma şîy Dugernûn.

Dugernûn Çewlîgî ra 5-6 km dûrî yew dewê Az a. Dugernûn paştê xo daya Koyî Hesarî û cor ra nêdarey Çewlîgî kena. Destî Dogan Karasu û Alattîn Bazencîrî ternbî! Înan ma rî yew wero weş viraşt. Awka serdin, tîjê êreyî (yereyî), hewayo pak. Cor de asmêno kewe bin de daro zergûn... Tîya de ti vanî qey erd û asmên resayî pîye. Her teref dar û ber, kerre û kuç, curbecur teyr û tur û xuşîyey awk û vayî wenikî!... Cor ra Hesarî ma ra çim şikitên û cêr ra Çewlîg seke binî linganî ma de bo! Keso ke wazeno bibo şair wa xo rî şîyero Dugernûn!..

Na rey ez panc rojî zî Dêrsim de menda. Dêrsimo sêmino delal zaf bedilîyayo. Dêrsim zaf rind o, zaf weş o, zaf modern o, la zaf zî biyo tirk. 1981 ra pey hema newe ez ha Dêrsimî veynena. Kombîyayîşî 18. yê *Grûba Xebate ya Vateyî* emser Dêrsim de virazîya. Na fin ma meymanî Beledîyê Dêrsimî bî. Serekê Beledîyê Dêrsimî berêz Edîbe Şahîn xanim û maîyetî ayey bi yew zerra weş û bi qedrşinasîyeka payeberz ma qebul kerdî. Semedê kar û gureyî Grûba Xebate ya Vateyî çî dest ra ame kerd. Badî kombîyayîşî ya ma pîyor pîya, Grûba Xebate ya Vateyî, berêz Edîbe Şahîn xanim û embazî ayey, ma şî verî heykelî Seyîd Rizayî. Ma Seyîd Rizayî ver de rêz girot û şehîdî Kurdîstanî yad kerdî. Mi xo de Pali ra selamî berdibî Dêrsimî rî. Mi vateyî Şêx Seîdî berd rasna Seyîd Rizayî. Tîya de ez reyna teqdîrşayan berêz Edîbe Şahîn xanim û îdareyî Beledîyê Dêrsimî rî zerra wurax ra spas ken û kar û gureyî înan de serfirazey wazen.

Wextî xoyo bîn mi Xarpêt de ravîyarna. Mi merdimî xo û xeylêk embazî xo yê verênî dîy. Macirey bê ke merdim ferq bikero heyatî merdimî ser o zaf tesîr kena. Hesretê welatî, hesretê dost û eqreban, hesretê embazan merdimî zerre de mûnena. Zerrê merdimî de tim yew vengey esta. Merdim wazeno na vengey dekeru. Merdim geyreno zaf çîyan la malesef nînan ra zaf tayînan veyneno. Merdimî zaf bedelîyayî, her çî zaf vurîyayo, cemat o cematî verên nîyo. Hesret merdimî zerre de mûnena. Vengeya ke esta dewam kena. Merdim xo sey yew neslêko vînbîyaye veyneno. Ti hem estî hem çin î. Merdimî ê ke zaf tu ra nîzîbî înan ra zafîn ti niveyênî. Ya babî merdo, ya dadî merda, ya bira merdo, ya embazo ke cancigero dûrî kewto. Mesela na rey mi Xal Mehemed û Xal Sebrî nidîy. Her di zî murîdî Şêx Mehdî û welatperwerî kehen bî. Xal Mehemed Xarpêt de kurdperwery rî yew abîde bi. Xal Sebrîyo şair welatperwery xo de sey qelayê Aşmuşatî (namê Paloyî o verên o) bi.

Homa nesîb bikero ez ke şîranî ey bidî wendoxan sinasnayîş. Malesef her dîyan zî na dînya ra bêveng û bêxeber barkerd şîy. Homayo corîn zano, Homayo corîn şahid o ke, mi her dîyan ra zaf hes kerdên. Cayî înan Cenet mekan bo! Na rey mi Xarpêt de Mela Mehmed Elî zî dî û tede sohbet kerd. Mela, Grûba Xebate ya Vateyî û pîyorê wendoxanî kovar rî selamî keno û serfirazey wazeno. Mela Mehmed Elî, hekatê *Hezretî Suleyman û Belqîs* tede xeylêk çiy newey nuştî. Nizdî ra wendoxî ma do qelemê Mela Mehmed Elî ra reyna tamî edebîyatî zazakî (kirdkî) bigerî. Mela Mehmed Elî seke cover zî vato hekatê *Hezretî Suleyman û Belqîs* de reyna zazakî pê nakê hîkmetî ya neqeşnayo. “*Wazin cewherû ca kî / Wazin çiman xu akî / Biwan inî zazakî / Neqeşnayo pê nakî*”

Xarpêt zaf ameyo bedelnayîş. Bajar zaf bîyo pîl. Xarpêt bîyo sey yew dewa gird. Badî hende serran a merdim welatî xo de sey yew xerîbî yo! En zaf zî na xerîbey zorî merdimî şîna. Merdim teber a xerîb o la welatî xo de zî xerîb o! Lazim o merdim na macirey û na xerîbey ser o vindero. Ez 1981 ra heta 2006 qet eşkera nişîbîya welat. Çend serrî yo ke ez her girangî encax yew hefte, di hefteyî, en zaf hîrê hefteyî Kurdîstan de menda. Badî hend serran a pey seke ez cor de vûna welat de zaf çî bedilîyayo. Bêguman ma zî bedelîyayî. No war de çîko ez wazena

vajî û binusî zaf o. Belkî yewna wext û yewna nuşte de ez derg û dila binusî.

***

Çirra Serdin de: Ehmedî Dirihî, Şerîf Dogru, Mehmed Selim Uzun, Ahmet Dursun, Mîran Demir Uzun.

Eslî xo de no nuşte de ez wazena şima rî behsî sewbîna çîyan zî bikerî. Înan ra yew zî behsî "kerg" o. Ez raştê ci vajî behsî *Kergê Çolîgî* yo. Kergê Çolîgî vajên la sewbîna çî mevajên. Meselê kerg û çewlîgijan yew meseleya muhîm û derg a. Ez bawerken zafey wendoxan Şaban Ballises û Avnî Polatî sinasnenî. Şaban Ballises û Avnî Polat di dengbêjî Çewlîgij î. Avnî Polat (dewê Çewlîgî Vilware ra yo) yew deyîrê Şaban Ballisesî de wina vûno:

Kiş kiş kergê kiş kergê/Bêmcâlê nequrdergê
Qutî xwi key ma d' wena/Kiş kiş kergê kiş kergê
Hakûn xwi şarî r' kena/Bêmcâlê nequrdergê

Nika Kergê çewlîgijan hem hakanî xo çewlîgijan rî kena, hem zî goştî xo kena "durum" dûna çewlîgijan. Ez zana şima nika mereq kenî! Şima

xo zerre de vanî “Gelo senî beno? Na meselê kerg zî ça ra vejîyey. Ez şima rî mesela vajî:

Yew roj kerbê mi Ahmet Dursunî, Çewlîg ra mi rî telefon kerd. Ey va: “Yo merdim Çolîg id xwi rî yo cayo merkezî d’ yo bufe akeno. Itîya di wazeno sey durum guêşt kerg birueşo. In merdim wazen bufey xwi ser o kirdkî (zazakî) “*Tavuk Dürümü*” binus. Ma kirdkî “*Tavuk Durumu*” senî binusi? Ma rî yardım bikirên.”

Tabî kerbê mi Grûba Xebate ya Vateyî sinasneno. Heta tira yena xebatê na grûb teqîb zî keno. Wexto ma yewbînan veynenî ma kirdkî (zazakî) û xebatê na grûb ser o zaf sohbet kenî. Zaf keyfî ey na xebat rî yeno. Grûba Xebate ya Vateyî ra zafin şexsen sinasneno. Ney ra zaf normal bi ke verî xo bido ma û no war de ma ra ardim biwazo.

Şima raştêy pers bikerî zaf keyfî mi zî ame. Hema vajên ke heyecanî ez girota. Senî heyecan merdimî nigerö... Welat ra yew merdim, mîyanî şarî ra, hem zî dost û embazan ra, ma ra wina yew mesela de ardim wazeno. Xora ma zî ney wazenî. Ma zî wazenî ke şarî ma na grûb, *Grûba Xebate ya Vateyî*, sey yew dezgeyî, sey yew otorîteyî û sey yew referensî veyno, wina yew mesela de fikrî ma perso. Xora merdim keyf keno û xora heyecan merdimî geno. Ma sewbîna dezge û sazgeyî ma estî?

Bi no keyf û heyecan a ez warîştta mi zaf embazî yê ke Grûba Xebate ya Vateyî de kar kenî, nê embazan rî, wina yew email nuşt:

Xarpêt de ez û Mela Mehmed Elî

“Merheba şima rî gelê embazan!

Çewlîg ra yew medim xo rî yew bufe (almankî vanî “îmbîs”) akeno. Bufo de wazeno goştî kergan sey durumî (tirkî “dürüm”, tavuk dürümü) biroşo. Sey nameyî wazeno îmbîs ser o bi kirdkî (zazakî) binuso *Tavuk Dürümü*. No merdim mi ra perseno û ma ra ardim wazeno. Ez zî şima ra persena. Gelo merdim kirdkî (zazakî) semedê ”Tavuk Dürümü” se vajo? Ma ferheng de “döner”î ra vato “doner” (n). Tîya de doner nîyo, “durum” a. Pêşnîyazî yê ke heta nika ameyî nê yî: (...)

Şima bieşkî yew wexto kilm de cewab bidî zaf hol beno! Şima rî zaf selamî ken.”

Na mailê mi ser o embazan heme (*Homa pîyorin ra razî bo!*) bi lez û bez dest pê kerd geşay yew nameyo ke layiqî çewlîgijan bo! Kirdkî (zazakî), kurmanckî, sorankî, hewremankî, fariskî û ziwananî bînan de qet yew ferheng niverda rafan ra ard war û geşay nameyan. Çend ziwanan de no war de çiqas zanayey înan esto na xo ver û seke merdim pê yew nak a neqîşan virazo, o tewir xebîtîyay. Ê de “tavuk” yanî “kerg” xora ziwani ma de esta. Homayî rî hezar girang şikir ke kirdî (zazayî) ma hema-hema her ca de “tavuk” ra vanî “kerg”. Merdim şiyero Dêrsim “kerge” kerg a. Merdim şiyero Sêwregi “kergi” kerg a. Merdim şiyero Pali “kerg” kerg a. Ê xora kurdî, hela çewlîgijî, “kerg” ra zaf hes kenî. Heyatî înan de kerg zaf cayan de esta. Çewlîgijî rey-rey zî “kerge yewbînan ra vanî kiş” û de o wext pê kerre û kuçan kewnî tîye mîyan. Kerg sanikê Pîr û Pisîng/Pîre û Luy de zî esta. Hanî şima zanî: Kerg hakan kena, hakan benî danî koşkarî, koşkar solanî keynan derzeno, keyneyî şinî serî hênî reşes kenî, hênî awk dano, awk benî danî dar, dar velg dana û wesselam... Ê kerg hakan kena, merdimî hakanî ayey wenî. Kerg bena qirp, çalê hakan ser ra qet niwerzena, heta ke lîran vecena, lîrî benî pîl benî varî (pîlîç), varan serabirnenî goştî înan şîş a çarnenî, weş û afiyet wenî. Heta kerg sanikan de zerdan (altûnan) bîle kena. Namê na kerg zî “kerga zerker” a. Welhasil meselê kerg muhîm yew mesela ya. Ney ra pîyorê embazan waşt ke na mesela de barê înan zî bibo. Tu dî kurmanckî vanî “Bavê min jî sîr kûtîye!” (“Bawki mi zî sîr koto!”) Embazan ra zaf fikrî delalî, zaf pêşnîyazî, zaf alternatîfî ameyî. Ez derg nikerî, mîyanî zaf pêşnîyazan ra peynî de ma çend alternatîfî weçîney. Nê pêşnîyaz û alternatîfî mi bi yew email a kerbê xo rî şawitî. Mi email de nuşt, mi va:

Ez û kerbê xo Ehmed ma verî bufeyî de yî. Kerbê mi “Bintê Nûn” weno.

“Merheba kirîv,

To, ma ra bi zazakî nameyî “Tavuk Eti Dürümü”, yan zî “Tavuk Dürümü” persaybî. Mi zî embazanî grûbê ma ra, yanî Grûba Xebate ya Vateyî’ ra, pers kerd. Embazan ra zaf fikr û pêşnîyazî amey. Înan ra ma ”Lulegoştê kergan” munasib dîyo. Yan zî bi formê fekî çewlîgî ez vajî ke şima hîna hol fehm bikerî: ”Lulegoştî kergûn/Lulegêştî kergûn”. Ma bawerkenî ke no name miqabilî “Tavuk Dürümü” yo.

La badî tu telefon de va ke ma wazenî vajî “Ekmek arası”. “Ekmek arası” bi kirdkî (zazakî) beno ”Beyntarey Nûnî”. Yan zî bi formêka bîn beno ”Beyntarê Nanî”. Feqet merdim vajo ”Beyntarey Nûnî” o wext lazim o ke merdim bi yew tewir nameyî “kerg” zî pa binuso. Mesela merdim lewha ser o cor de Kerg û bin de zî ”Beyntarey Nûnî” binuso. O wext bi tirkî seke merdim vajo “Tavuk: Ekmek arası.”

Ez derg nikerî, mesela wina mend, heta roja ke ez şîya Çewlîg. Çewlîg de rojê dîyîn bî. Kerbê mi va “Kirîv, bî ma şînî kerg wenî!” Mi va “Kerbê, kergê çi, ma kam ca kerg wenî? Qey ma kergê kamî wenî?” Kerbê mi ez berda mîyanî çarşuyê Çewlîgî verî bufeyî. Bufo ho nîyo serî Cadeyî Dara

Hênî (Genç Caddesi) de ro. Xora no cadeyo merkezî yê Çewlîgî yo. Mi ra va “Kirîv, de hê bûnî, lewha senî eysena?” Mi hema newe mesela fehm kerd. Ez xoya cor ewnîya, mi dî lewha ser o cor de Kerg, bin de zî “Dürüm” nušta. Yanî badî hende halahala û teşqeleyî ya hancî zî nême tirkî nême kirdkî yew lewha nušta... Ê de şima bîrên meselê kergê çewlîgî safî bikerên! Xora şarî ma zaf hol tirkî qalî keno la çi heyfo ke rey-rey biney kurdkî keno mîyan!

Tabî mesela tîya de nimend. Badî ma “ekmek arası” ser o zaf na cêver. Ez vûna “ekmek arası” kirdkî (zazakî) de beno “Mîyanî Nanî” (“Mîyûnî Nûnî”), “Beyntarê Nanî” (Bêntarê Nûnî), “Orteyî Nanî” (Werteyî Nûnî) ûsn la kerbê mi û derûdor vûnî: “Nê xeyr, wina nivûnî”. Ê vûnî “ekmek arası” beno “Bintê Nûn”. Welhasil ez sereyî şima nidajnî, ma qet pîye nikerd. Ê vûnî: Şima sey Grûba Xebate ya Vateyî weş vûnî, rind vûnî, standart vûnî la ma tira fehm nikenî. De bîrên mesela safî bikerên! Peynî de, belkî zî serrîna, şima do merkezî Çewlîgî de Cadeyî Dara Hênî de lewha ser o “Kerg” û bin de zî “Bintê Nûn” veynenî. Eke şima şî Çewlîg xo vîr ra mekerên mutleqa “Bintê Nûn” borên! Xora şima zî zanî ke her qise de yew hîse esto!

Meselê kerg hema niqedîyaya. Goreyî vatişî wayîrî bufeyî yew roj yew polîs (tabî bi unîformayê xo ya û sîlehî ey zî ho ser o) verî bufeyî de vindeno. Polîs matmende derg û dila ewnîyeno lewha ra, ewnîyeno bufeyî ra û cuwa pey zî ewnîyeno wayîrî bufeyî ra û bi yew vengo cal a perseno, vano: “Ulan Kerg ne demektir? Levhadaki bu “kerg”in manası nedir?” (Lêro mana “kerg” çî ya? Nameyo ke (“kerg”) lewha ser o yo yeno çi mana?) Wayîrî bufeyî terseno, hêverî nizano se vajo. Pey ra mecbur û mehçub yew veng a vano: “Valla abe, ben bilmiyorum. Herhalde Fransızca bir isimdir.” (“Willey keko ez nizona. Herhal yew nameyo fransızkî yo.”) Polîs, biney vindeno, seke pisîng merî de kay bikero, bi no eda ya vano: “Ulan Fransızca da ne demek! Bu zazaca “tavuk” demektir. Ben Paluluyum ve ben de Zazayım. Ben zaten bu isim için buraya geldim. Bir de kalkıyor bana yalan söylüyorsun. Fransızca bir isimdir diyorsun! *De lez yew durumê “kerg” zî mi rî viraz!*” (Lêro, fransızkî çita yo? No name bi zazakî mana “kerg” de yo. Ez Pali ra ya û ez zî zaza ya. Ez xora semedê no nameyî ameya tîya. Ti zî werzenî mi rî zurî kenî. Ti vanî no fransızkî yew name yo. De lez yew durumê “kerg” zî mi rî viraz!”) Ney ser o tersî wayîrî bufeyî şikîyeno. O

şaş û matmende la bi keyf werzeno yew “Lulegoştî kerg” virazeno dano polîsî. Ser de pere zî tira nigeno. O roj ra pey wayîrî bufeyî bêters û hem bi xurir hem zî bi serfirazey veng dano, vano: “Bîrên, bîrên, bîrên! Bîrên goştî kerg borên! Bîrên tîya de kiş kiş kergê esta!”

***

Bi no munasebet a ez wazena tîya de yewna tesbîtî xo zî şîma rî vajî.

Nika mîyanî şarî ma de nê çend serrî yo ke, bêguman hêna zaf bajaran de, yew meyîlo newe dest pê keno. Yan zî yew demeyo ke dest pê kerdo. Mi bi xo Çewlîg û Xarpêt de xeylek îşaretî ney dîy. Xora tesbîtî mi esasî xo de semedê nê her di bajaran o. La sey tesbîtî ez eşkena vajî ke no meyîl mîyanî şarî ma o ke kirdkî (zazakî) qisê keno de delaletî yew proses (süreç) newê yo. Na proses merdim eşkeno sey yew “prosesê geyrayîşî nasnameyî xo” (kimliğini arama süreci) qeub bikero. Nezerî mi de na proses de şarî mayo ke kirdkî (zazakî, dimilî, kirmackî) qisey keno, wazeno vajo ke: “*Belê, ma kurd î, la ma kurdîyê ke kirdkî (zazakî, dimilî, kirmanckî) qisê kenî, ma nê kurdan ra yî.*” Bi no hewa wazenî nasnamê xo bidî dîyar kerdiş, xo bi nasnameyî xo ya bidî sinasnayîş. No, yew xo îfadekerdiş o kulturî û komelkî yo ke teber ra rehet yeno veynayîş. Na rey mi dîqet kerd, mi hem Çewlîg de hem Xarpêt de dikanan, ereban û sewbîna cayan ser o nameyî orijînalî (otantîk) yan zî nîzdîyê orijînalî ê bajaran, qezayan, dewan û tayê cayanî taybetîyan (özel) ê na mintîqa dîy. Sey “Çewlik Ticaret”, “Çewlik Emlak”, “Key Ma” (Çewlîg de yew kuafor), “Palu Ticaret”, “Zîver İnşaat”, “Ardurêk Ticaret” “Tijda Ticaret”. Yan zî sey “Zazaoglu”, “Zazaoglu Ticaret” ûsn. Mi ereban ser o sey “Zazaoglu”, “Zaza Ahmet”, “Zaza Kentli”, “Zaza Kafamî Bozma” dî. Yew namê Xarpêtî zî “Zaza Kent” o. Seke mi cor de vato Xarpêt bîyo sey yew dewa gird, la yew dewa girda ke kurd a. Merdim orteyî bajarî ra yew xet bianco hetî rojavanî hîna asîmîle bîyo, la hetî rojhilatî ya sey yew bajarî zazan o. Goreyî vatişan xortan mîyan de kesê ke xo sey “Zaza Cano”, “Zaza Hemo”, “Zaza Huso” ûsn name kenî zaf î. Eynî tendens înternet de zî esto. Zaf name, adres û rumûzî ke bi çekuyê “Zaza” dest pêkenî estî. No şekil de xo îfadekerdiş verîco zî estbi la zaf îstîsnaî bi! Nika bîyo sey yew trendîyeko roj bi roj xurt beno.

***

Hende seredejnayîşî dima şîma rî *Kiş Kiş Kergê!*

KIŞ KIŞ KERGÊ

Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê
Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê

Qutî xwi key ma d' wena
Kiş kiş kergê kiş kergê
Qutî xwi key ma d' wena
Bêmcâlê nequrdergê

Hakûn xwi şarî r' kena
Kiş kiş kergê kiş kergê
Hakûn xwi şarî r' kena
Bêmcâlê nequrdergê

Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê
Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê

Sêr holî di geyrena
Kiş kiş kergê kiş kergê
Sêr holî di geyrena
Bêmcâlê nequrdergê

Fîraqûn heremnena
Kiş kiş kergê kiş kergê
Fîraqûn heremnena
Bêmcâlê nequrdergê

Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê
Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê

Duermalê bûn geyrena
Kiş kiş kergê kiş kergê
Duermalê bûn geyrena
Bêmcâlê nequrdergê

Sêr dari d' tuyû' wena
Kiş kiş kergê kiş kergê
Sêr dari d' tuyû' wena
Bêmcâlê nequrdergê

Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê
Kiş kiş kergê kiş kergê
Bêmcâlê nequrdergê

HACÎ

Şêx Rezay TALEBANÎ

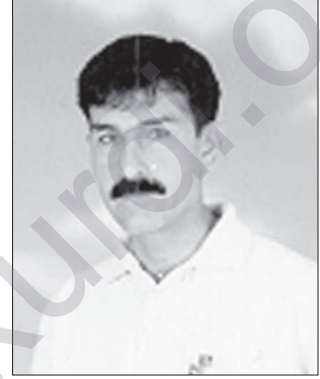
Hacî ke Sefa û Merwe ra agêra
Eke mar bi, o bi ejdeha agêra

Tena ne k' keyey' Homayî ra agêra
Keyxeripîyaye Homay' ra agêra

Fariskî ra açarnayox: Malmîsanij

DESTPÊKÊ EDEBÎYATÊ MODERNÎ YÊ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)

Seke yeno zanayene, edebîyatê kirmackî (zazakî) Ehmedê Xasî ra dest pêkeno. *Mewlidê Kirdî* yê Ehmedê Xasî ke 1899 de Dîyarbekir de weşanîyayo (neşr bîyo), eserêko menzûm o. No esero dînî bi alfabeya erebkî û bi terzêko klasîk nusîyayo. Nê kitabî ra dima *Bîyîşa Pêxamberî* ya Usman Efendîyê Babijî 1933 de Şam de weşanîyaya.

Roşan LEZGÎN

Edebîyatê modern yê kirmanckî, hûmara yewine ya kovara *Tîrêje* ra dest pêkeno. Na kovarêka mewsimane ya û hûmara yewina aye payîzê 1979î de Îzmîr de weşanîyaya. Na hûmare 63 rîpelî ya û safî bi kurdkî (kurmanckî û kirmanckî) ya. Nuşteyê kovare heme bi alfabeya latînkî ya kurdkî yê. Tena ferqêko qijkek esto ke kovare de herinda herfanê “Ii” û “Îi” de “Ii” û “Îi” amey şuxulnayene. 63 rîpelanê hûmara yewine ya kovara *Tîrêje* ra 19 rîpelî bi kirmanckî, 38 rîpelî bi kurmanckî (kirdaskî) yê. Nuşteyê kirmanckî yo tewr verên, vateyê verênê kovare yo. Rîpelanê 3-6. de, binê sernameyê “Raber Kırını” de, estuna hetê çepî bi kurmanckî, ya hetê rastî bi kirmanckî, nuşteyê destpêkê weşanayîşê kovare esto.

Qismê nasnameyê kovare de wina nuşte yo:

“*Sahibi: Enver Yüzen*

Mesul Müdür: Ahmet Bozgil

İdare Merkezi: 850 Sok. No 51 / A 3. Beyler Kemeraltı-İzmir

Dizgi: Evren Matbaası

Baskı: Doğan Basımevi

Fiyatı: 50 TL. Yurtdışı iki katıdır.”

Kovara Tîrêje pêro pîya çar hûmarî vejîyaya. Hîrê hûmarê aye Îzmîr de, hûmara çarine zî Swêd de weşanîyaya. Hûmara hîrêyine hamnanê 1980î de weşanîyaya. Goreyê vatişê Malmîsanîjî, hûmara çarine welat de amade bîya û berpirsiyaranê kovare waştî çapkerdiş labelê ê rojan de, 12ê êlula 1980 de, cûntaya eskerî ya faşîste dest îqtîdarê Tirkîya ser nayo û nêverdayo ke kovar û kitabê kurdkî biweşanîyî (neşr bibîy). Coka hûmara çarine şawîyaya bi Swêd û kanûna 1981î de Stockholm de weşanîyaya.

Derheqê kovara *Tîrêje* de Malmîsanîj û Mehmûd Lewendî kitabê xo "*Li Kurdîstana Bakur û Li Tirkîyê Rojnamegeriya Kurdî*" de wina vanê:

"*Li Kurdîstana Tirkîyê û li Tirkîyê, Tîrêj yekemîn kovara edeb û kulturê ye ku xwerû bi kurdî derketiye. (...) Li gor berpirsiyarên Tîrêjê, li Tirkîyê jî her hejmarê wê 4000-5000 nusxe dihatin çapkirin. (...)*

Derheqê xwediyê Tîrêjê, Enver Yûzen de mehkeme hat vekirin. Ew di 1979an de, li Îzmîrê, yek ji berpirsiyarên DDKDê [Devrimci Demokratik Kültür Derneği] bû û di 1978-1979an de jî ber xebata xwe ya siyasî du caran ketibû hepsê."
(1)

Hûmara yewine ya kovare de, nuştayê kirmanckî yo edebî yo tewr verên yew şîr a. Şîra Nazim Hîkmetî "Onlar", bi nameyê "Ayê" tercumeyê kirmanckî bîya. A destpêkê edebîyatê modernî yê kirmanckî no eser o. Na şîre, eynî wext de tercumeyê tewr verên yê

1. Malmîsanîj & Mehmûd Lewendî, *Li Kurdîstana Bakur û Li Tirkîyê Rojnamegeriya Kurdî*, Öz-Ge Yayınları, Ankara, 1992, r. 274-276

kirmanckî yo. Seba ke no eser destpêkê edebîyatê modernî yê kirmanckî yo, ez peynîya nuşteyî de sey şeklê orijînalî yê ke kovara *Tîrêje de weşanîyayo*, neql kena. Eke ma ewro bala xo bidin tercumeyê na şîire, helbet hetê teknîkê tercumeyî ra, hetê rastşuxulnayîşê ziwani ra kêmanîyê xo estê. Labelê ganî merdim her fenomenî goreyê şertanê wextê ey tedqîq biko. Ma wina xeyal bikin: Nuştoxêko ciwan ke caran ne dîyo û ne zî eşnawito ke bi lehçeya ey a ke tena dewe de pê qisey beno, çiyê nusîyayo, reya verêne werzeno şîirêka moderne ke ziwaneke resmî de nusîyaya, tercumeyê ziwane xo keno. Xususîyetêkê muhîm yê nê eserî zî no yo ke, reya verêne hûmara yewine ya kovara *Tîrêje de*, binê na şîire de ma nameyê “Malmîsanij”î vînenê.

Hûmara yewine ya *Tîrêje de* nuşteyê kirmanckî yo dîyin, hikaya Sabahattîn Alî ya. Hikaya ey a “Koyun Masalî”, bi nameyê “Estaneka Mêşna” tercumeyê kirmanckî bîya. Binê na hikaye de, îbareyê “Tadayox: M. Dewij”î esto. “M. Dewij”, Malmîsanij o. Labelê wina aseno, seba ke eynî name kovare de tekrar nêbo, yewna nazname (mexles) şuxulnayo. Na hikaye zî destpêkê edebîyatê ma yê nesrî ya.

Seke aseno, edebîyatê modernî yê kirmanckî zî sey edebîyatê zafê miletan bi tercumeyî dest pêkeno. Badê ke ziwani xo tercume de îsbat keno, yan zî, ma vajin badê ke nuştox bi tercume, şuxulnayîşê ziwani de xo ra bawer beno, ziwane xo de dest bi xuluqnayîşê eseran keno. Çunke hûmara dîyine ya kovara *Tîrêje de* ma rastê yew meqale, di şîiranê modernan û hikayeyêka moderne ya kirmanckî yenê ke pêro hetê Malmîsanijî ra nusîyayî. Yanî, nê her di ceribnayîşanê tercumeyî ra dima, eserê tewr verênî yê edebîyatê modernî yê kirmanckî weşanîyênê.

Hûmara yewine ya kovara *Tîrêje de* bi nameyê “Şîretê Kalî” yew mesela zî esta ke rîpelanê 43-45. de weşanîyaya. Nameyê arêkerdoxê na mesela nuşte nîyo la ma zanê ke Malmîsanij o. No derheq de mi ey ra persa, ey bi xo teyîd kerd ke na mesela zî hetê ey ra arêbîya. Hewna, rîpelanê 49-51.ê kovare de, bi sernameyê “Zazaki Dır Vateyê Verinan” 64 vateyê verênan yê kirmanckî ke bi herfanê A, B, C, Ç dest pêkenîy estê. Naznameyê arêkerdoxê nê vateyanê verênan “Dewij” o. No zî naznameyê Malmîsanijî yo. Peynîya na hûmare de, rîpelanê 56-63. de, binê sernameyê “Zazaki (Dımılı)-Tırki” de ferhengê kirmanckî-tirkî esto.

Hûmara dîyine ya *Tîrêje* 79 rîpelî ya û hewna nuşteyê ke tede heme kurmanckî û kirmanckî yê. Na hûmare de 27 rîpelî bi kirmanckî,

48 rîpelî zî bi kurmanckî yê.

Nuşteyê kirmanckî na rey tercume nîyê, rasterast bi kirmanckî nusîyayî. Rîpelanê 3-4. de, edîtoranê kovare binê sernameyê “Raberi” de, di estunan de, bi kurmanckî û kirmanckî xîtabê wendoxan kerdo. Dima rîpelanê 10-12. de, bi sernameyê “Zîwanê Qîsse Kerdîşi û Nuştîşi” nuşteyêkê “Pankîsar Zerteng”î esto. No nuşte, kirmanckî de meqaleya tewr verên a ke derheqê zîwanî de nusîyaya. Pankîsar Zerteng zî naznameyê Malmîsanijî yo.

Rîpelanê 27-28. yê kovare de şîra tewr verêne ya kirmanckî “Etnik” esta. Dima, şîra dîyine ya kirmanckî “Kıtabê Ramitey” rîpelanê 29-31. yê kovare de weşanîyaya. Nê her di şîrî zî bi înzaya Malmîsanijî yê. Nînan ra dima, hîkaya tewr verêne ya kirmanckî bi nameyê “Engîştê Kejê”, bi înzaya “M. Brindar”î rîpelanê 32-36. yê kovare de weşanîyaya. No name zî naznameyê Malmîsanijî yo. Na hîkaya, serra 2005î de “Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî)” de zî weşanîyaye (2).

Rîpelê 57. yê hûmara dîyine de, di şîrê kilmekî yê kirmanckî zî estê. Şîra bi nameyê “Ê Ma Wo” bi înzaya “Farûq/Gêl” û şîra hîna kilmekê bi nameyê “Bîmusnê” zî bi înzaya “Mehmed/Sineg-Çêrmûg” weşanîyaya. Çend rîpelan dima, hewna ma rastê nameyê “Farûq”î yenê. Sanikêk bi nameyê “Xal û Warîza”yî ke peynî de îbareya “*Na estanekî dormarê Gêl (Diyarbekır)î dî arê bîya*” nuşte ya, hetê nê merdimî ra arêbîya û rîpelanê 60-62. yê kovare de weşanîyaya. Rîpelanê 63-64. de, binê sernameyê “Çîbenokê Zazakî” de 46 çîbenokê (bi tirkî “bilmece”) ke hetê “Dewîj”î ra arêbîyê amey weşanayene. Û eynî sey hûmara yewine, rîpelanê tewr peyênan (72-79) yê na hûmare de zî ferhengekê “Zazakî (Dîmîlî)-Tırkî” ke hetê Malmîsanijî ra amade bîyo, weşanîyayo.

Hûmara hîrêyine ya kovare zî 1980 de Îzmîr de weşanîyaya û 81 rîpelanê aye ra 44 rîpelî bi kirmanckî, 33 rîpelî bi kurmanckî yê. Seke aseno, na hûmara de, reya verêne rîpelê kirmanckî rîpelanê kurmanckî ra zîyadêyêr ê. Na hûmare zî sey hûmaranê verênan bi “Raberi”ya kurmanckî û kirmanckî dest pêkena. Rîpelanê 7-15. yê kovare de, nuşteyê “Pankîsar Zerteng”î bi sernameyê “Zazakîya Ezingan û Diyarbekır”î esto. Rîpelanê 22-27. de bi nameyanê “Zerra Mî”, “Ewro û Meştî” û “Ma Bî Çîman Diy” hîrê şîrê Malmîsanijî weşanîyay. Rîpelanê 38-42. de nuşteyêko bi sernameyê “1960 [1860] di Zazakî” ke hetê “Roşan

2. Munzur Çem, Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî), Weqfa Kurdî ya Kulturî Lî Stockholmê, Stockholm, 2005, r. 57-63

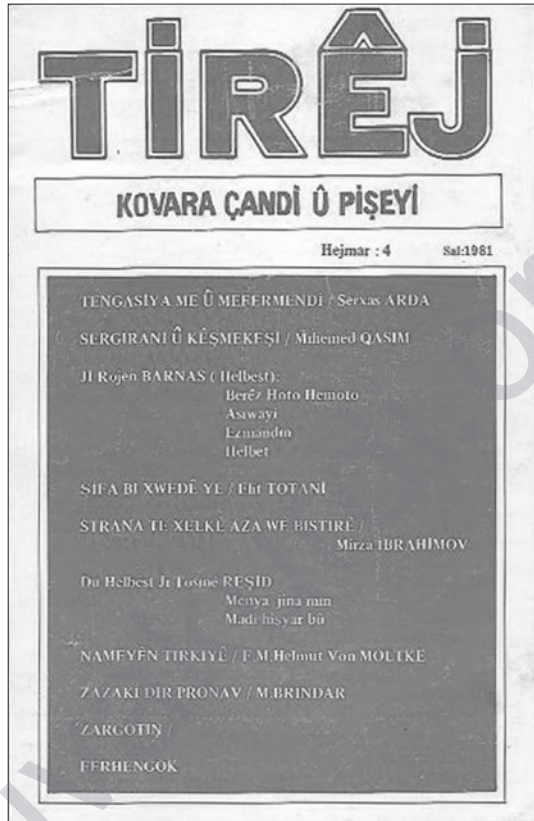
Bariçek”î ra nusîyayo esto. Roşan Bariçek zî naznameyê Malmîsanijî yo. Rîpelanê 49-51. de 48 hebî “Çıbenokê Zazaki”, dima zî sanika “Pira Hewt Sera” ya ke “Dewij”î arêkerda, estê. Rîpelanê tewr peyênan (66-81) de hewna ferhengekê “Zazaki-Tırki” esto.

Hûmara çarine, 1981 de Stokholm de weşanîyaya û 111 rîpelî ya. Na hûmare de 69 rîpelî kurmanckî, 40 rîpelî zî kirmanckî yê. Na hûmare de yew deyîra Seyîd Qazî weşanîyaya. Aye dima Malmîsanijî yew şîira Hüseyin Ferhadî tirkî ra tercume kerda û bi nameyê “Vilê Kurdan” weşanaya. Na şîira diyin a ke tirkî ra tercumeyê kirmanckî bîya. Rîpelanê 54-58. de bi sernameyê “Zazaki Dır Pronav (Zamir)” nuştayê

M. Brîndarî esto. Seke mi cor ra nuştbi, no zî naznameyê Malmîsanijî yo. Dima, rîpelanê 59-65. de hîrê şîirê Malmîsanijî bi nameyanê “Ma Çı Waşt?”, “Errik” û “Deza” weşanîyayê. Rîpelanê 68-71. de, bi sernameyê “Zazaki Dır Vetey Verinan”, herfa “D” ra hetanî herfa “J” 83 tene vateyê verênanê ke “Dewij”î arêkerdiy weşanîyayê. Rîpelanê 88-109. yê na hûmare de, bi sernameyê “Zazaki u Tırki” reyna ferhengekê kirmanckî-tirkî weşanîyayo.

Şîirê Malmîsanijî yê ke kovara Tîrêje de weşanîyayê, dima kitabê ey ê şîiran “Herakleitos”î de ca girewt. “Herakleitos” (1988), kitabê yewin yê şîiranê kirmanckî yo. Çiyê folklorîkî yê ke o wext hetê Malmîsanijî ra arêbîyê, ma vînenê ke dima kitabê ey ê bi nameyê “Folklorê Ma ra Çend Numûney” (1991) de zî weşanîyayê. Çekuyê kirmanckî yê ke ferhengekê Tîrêje de vejîyabîy zî dima ferhengê yewin yê kirmanckî, “Ferhengê Dımalki [Zazaki]-Tırki” (1987) yê ey de cayê xo girewt.

Seke aseno, bingeyê edebîyatê ma yê modernî û xebata nuşteki

ya kirmanckî hetê Malmîsanijî ra ronîyayê û bi kovara *Tîrêje* ke
 “*Kurdîstanê Tirkîya de û Tirkîya de kovara yewine ya edebî û kulturî*
ya ke safî bi kurdî ve jîyaya” dest pêkerdo.

***

AYÊ

Ayê kî herî dî hînda mîclewî
 aw dî hînda masî,
 hewa ra hînda mîlçikan zafê;
 teres,
 bêters,
 nezan,
 zanaye
 û gede yê.

Ow ayê kî mirênenê
 hîm zî vîrazenê ê yê.
 “Destan”ê ma dîr meseley inan tenya estê.
 Ê yê kî pey bî dîşmeni xapênê
 û dîşmeni raşte dî verdanê
 vazdenê keyandê xwî.

Û ayê kî yew bêdîni erzenê xenceran fek
 Û ayê kî zey yew dara kîhoy hîwenê
 Û xwî vero bermenê
 Û nengan çinenê bi mar û pîrî,
 “Destan”ê ma dîr meseley inan tenya estê.
 Asîn,
 komîr⁽³⁾
 û çol
 û oqyanoso hewz.

Û şîudê rayîranê royanê derdênan
 Herra ramîta û şarîstanan
 Yew nimacê cûserra bedelêno.

3. Goreyê vatişê Malmîsanijî, tîya de, no qîsmo cêrên wextê çapkerdişî de neşr nêbîyo. O wext çapxane de nuşte herf bi herf rêz kerdinî, dima çap kerdinî. Seba ke karkeranê çapxaneyî kirmanckî nêzanaynî, ge-ge tayê çiyî kerdinê têmîyan yan zî xo vîr ra kerdinî. Na şîire de, kirmanckîya nê qîsmî çapxane

Yew nimacê cûserra kişta tari ra,
Key kî inan destê xwinê girani herrî şanay
xwî rast kerd.
Ayê kî rîsmanê en weşan lîlkanê en rîndan sero
vîrazenê ê yê.
Seserra ma ⁽⁴⁾ dî inan zor da, zorê inan şî.
Zaf çiy vajey inan sero
Ow inan rê vajîye kî:
“Rêzilanê inan vişêr tebayê vin kerdîşê inan çînnîko.”

Tadayox: Malmîsanîj

---

de nênuşta, aye ra neşr nebîya:

“ve şeker

ve kırmızı bakır

ve mensucat

ve sevda ve zulüm ve hayat

ve bilcümle sanayi kollarının

ve gökyüzü”

4. Goreyê vatişê Malmîsanîjî, tirkîya na misra o wext wina nusîyayêne û vajîyayêne: “Yüzyılımızda onlar yeni, onlar yenildi.”

WAŞTA RÊ MEKTUBE

Sînan SUTPAK

Vîyarîyandê zerrî rê mîraz, ziwayîda lewan rê awa heyatî ya min,
Verê ke ez dest bi nuştenda waştenan bika, ez bi hesretandê des
serran a degirewte ya, virara xo pêşena bejnda to ya ke mi çiman ro
karita ya. Ez serrgêra zewicîyayenda ma pîroz kena û bi zerrîweşîyênda
ke pêyaşabîyenandê ma ra mezdê mi de menda ya vana ke: Werrekê
mi ke ez raştê embazênda sey to ameya.

Cana mi! Şew û roje ez ci rê vêşan û têşana mi!

Ewro di rojî yo ke eyam hewran a degirewte yo. Ti zî rind zana ke
eyamo girewte boya mi birneno. Dima, degirewtena eyamî bî vewre. Ez
rind zana ke ti zî sey mi varayenda vewre ra hes kena. La ti yeqîn bike,
îfadekerdenda hîsanê ke hepîsxane de, varayenda vewra mîyandê çehar
dêsan ra welidîyênê rê cewherê afirandinîda edebîyatî lazim o.

Qet qalê germîda pelwandê vewre meke. Kaşka to bizanayê ke senî
bi nermîda hilmê to ya mi por ro anişênê! Bi varayen û aniştenda ê
pelweyan a, janê ê rojandê pêyaşabîyayenda ma ya degirewteyan,
newede ra defîneya zerrîda mi. Pa bêriya to zê mi zerrî ro. Kozê adirdê
vîyarîyan newede ra bî têra. Hela a roja ke ti mi ra qehirîyêbîya û bi
poşmanî ya ez amebîya to dima! Pelweyê vewre to lewan a aniştibî.
Vewre gilaya to nimitibî.

Her ke bêriya to adirê bêriyan zerrîda mi de wekena, taqet saqeyanê
mi de nêmaneno ke ez adirê eşqdê to xo zerrî ro bipeysna û bi
mektubênda mîyanveşata ya waştenanê xo to rê îfade bika. Ewro, bi
munasebetê serrgêrda zewicîyayenda ma ya, ez do bi ziwandê ma ya,
hîsanê xo yê bi hesret a degirewteyan to rê binusa. Ez do bi no ziwando
şîrin a, hîsanê xo, bi hawayêndo akerde ya lingandê to ver o rafîna. Eke
ez bişîya to şa bika, bizane ke dinya ê min a.

Kênaya şardê erjayeyî, embaza mina cefakare, maya hîrê lajandê egîtan!

No şîyês serrî yo ke ezo cado teng de, adirdê eşqdê to de rojan hewteyan ro mûnena; hewteyan finena mengan ro, mengan bi mewsiman a kena şa. Mewsiman serran rê kena pirên û serran zî zerrîda xo ro cebirnena. Nêzana mi to rê verê zî vatibî nêvatibî! Ti wayîra sînayenda bêpeynî û bêbin a. Bi hêzdê a sînayen û girêdayenda bêemsal a, no şîyês serrî yo ke ti ya mi dima gêrena û berandê hepîsxaneyan a sebir degêna xo zerrî ro, mi rê bena paştî, bena kila adirdê xoverrodayene. Nê cefayê to yê bi desan a serran, manaya ciwîyayene newede ra bi mi daye şinasnayene û barêndo giran na doşanê mi ser.

Gama ke ez hewşdê hepîsxaneyî de tena volta erzena û fikirîyêna, ez xo bi xo vana ke: “Ez do nê bardê na kebanîda delale bin ra senî bivejîya?” Ti zî rind zana ke, çîyo ke mi dano vatene, mi bi çareyêndo akerde ya, bi rîyêndo sipî ya dano qisekerdene keda to ya. O rûmeto ke piştîya mi pê qayîm a û ez xoverrodayîş de bê peyramendena çimî mezbût kerda û hîna mezbût keno, fina cefayê to yo.

Ma veşnayena adirdê eşqdê to!? Ma kozîga ke to adirê aye, bi virûsikdê çimandê xo ya vista a ci!? Ma bi hiwateyê xo yo ke zerrî helênenno ya adirê şewatî yo ke to kerdo gurr!? Keyeyê pêrî nêveşaya! Ma mi to rê çi xirabî kerdibî ke to rojda verêne ra nêva: “La lajo! Nêbo nêbo ti adirdê eşqdê mi ra qultên tehm bikî! Adirê eşqdê mi, sînayenda mi de elawîyayo. Adiranê bînan nêmaneno. Sînayena mi zerrîyan, adirê eşqdê mi asingazan helênenno. Ma zerrîya to do bişîyo janê sînayenda mi wegîro, şewateyê eşqdê mi bianco û nêbo komir?” Û ez haydar nêkerda.

Ney, ney! Şikêndo winî meke ke ez na lebayenda şîrine ra poşman a.

Jano şîrin, waştêna janbarêne, vîyarîyê ke sey kardîda esteressaya ya sifetî xo ro welidnenê. Xeliqnayenê sifetan, bêguman adirdê eşqî ra têra benê. Mi zî bêrî û vîyarîyandê to ra, xeylêk sifetî bi no babet a xeliqnay, nijînay û înan ra koyêndê miradwaştöxan viraşt.

Zerrîya mi -ke to piro adirê waştayîda xo wekerdo- rê, sitare fina ti ya canê! Varan vareno, çilkandê ey a ti varena adirdê zerrîda mi ro. Vewre varena, pelwan de ti hewena mi rîyî ro. Va yeno, hilmdê to ya

wesarî ano û cîgeranê mi degêno. Werden û şimitene, bi destûrdê sînayenda to ya qirrika mi ro şinê war. Coka ez vana ke: “Ti tebîet bi xo ya, ez pa ciwîyêna.”

Ê rojî mi eşnawit ke ti nêweş kewta. Wa nêweşîya to bêro mi rê canê! Xo nêweşkewtene ra bipawe! Eke nêbi, bizane ke nêweşkewtene to, goreyê di mêrdiman a. Her ke ez pers kena, ti vana: “Halê ma rind o. Qeçekî hewl î. Ti bewnî xo. Qaxwîyê ma megîre.” Ma ez do senî qaxwi nêgîra canê?! Kê ray û rêçê qaxwinêgirewtenda zerrîda hîstenike peyda kerdê? Eke ray û rêçê qaxwinêgirewtene estê, ti bi seredê birardê xo kena mi zî pê haydar bike. Ma ti! Wayîra a zerrîya bi hîsan a degirewta! Ez zana ke mi ra vêşêr qaxwîyê mi gîna. Ma ti vana qey mi xo vîr ra kerd? Na pêvînayenda peyêne de, ê puçê rêsênî. Êyê ke to bi destê xo ya mûndibî û to zanayê ke nêdanê zere, to kerdibî xo pay û ardibîy resnabîy mi. Telefon de zî ti persabiya: “To kerdê xo pay?”

Cana mi,

Hetanî nika mi to rê bi ziwanêndo xerîb a mektube nuştê. Ti yeqîn bike mi nêzanayê ke bi ziwandê dayîk a hende weş û hende mirdkerde hîsî yenê nuştene. Beno ke na mektube nêkewo a to dest. Selahîyetdarê hepisxaneyî nêverdanê ke ziwandê kurdî ya nuştayî bivejîyê teber. Qey ê zî zanê ke waştênî tewr weş bi vatenandê ziwandê dayîk a yenê vatene. Ti zî zana ke îfadekerdena waştênandê waştayan, nerazîyî û xincikîniya înan a. La ganî (gerek) mi cayên ra dest pêbikerdayê. Hetanî ewro, qandê ke mi bi ziwandê dayîk a to rê nênuştê, tim hewn mi ro herimîyayê.

Can û cuya mi,

Mabênê to û dewijan, embiryan û embazan senîn o? Mabênê to û xisman xora qet weş nêbî ke! Eceba çimê mi do bivînê ke rojê mabênê şima bibo weş? Coka ez vêşî meraq kena. Ez wazena ke hizûrê to nêremo, tim ca de bo. Bi desan a serran bêrî [bê] ti hesret û bêtomendene de ravêrnê, dima zî to rê, dirbetda zerrîda mi rê tehda bibo! A yewe, dirbetênda weşnêbîyaya zerrîda mi de akena. De bêrî ke ti nê hîsan, bi bêfehman bidê fehmkerdene.

Wa na yewe zî to, embazda mi, waştada mi, guldanda zerrîda mi, hermetda mi zerrî ser o rind roşo ke, qandê ke mi na mektuba xo bi no

Ŷate _____

ziwando ŝîrin a nuŝte, bi ziwandê kurdkî, ziwandê dayîka xo ya hîsê xo vitûviran to rê îfade kerdê, emŝo ez do rehet rakewa. Ez zana ke ewro ra tepîya zî ez do hewnanê xo bi ziwandê dayîk a bivîna.

Tim weŝî de bîmane ke wa cûya ma bi to ya weŝ bo. Qayîte xo be.

Embazê to.

Elbîstan, 01.01.2008

www.arsivakurdi.org

NAMEYÊ KÊNEKAN Û LAJEKAN (*)

Amadekerdox: H. GIRAN

I-NAMEYÊ KÊNEKAN

Ajdaya: filizlenen

Barîçeke: incecik, ipince, zarif

Bawerî: iman, inan, inanç

Berze: yüksek, yüce

Bese: yeter

Bêri: özlem

Borince: bir cins yabani kuşburnu

Cîhanroje: dünya günü

Cudaya: yaşamın verdiği, hayatın verdiği

Cudaye: yaşam verdi, hayat verdi

Cudîye: yaşam gördü, hayat gördü

Çila: çıra

Çimvame: badem gözlü

Çimxezale: ceylan gözlü

Çimzenge: açık yeşil gözlü

Destane: destan

Dewlemende: zengin

Dewletîye: zenginlik

Deyîre: türkü

Dijne: yağmur

Dilbere: dilber

Dildare: aşık, tutkun

(*)Zafê nê nameyan pêşnîyaz î. Mi nameyê kênekan û lajekan amade kerdibî.
Mi Malmîsanijî rê şawitî, hîrê ra yewê (1/3) nê nameyan ey îlawe kerdî.

Dicle: Dicle (nehri)

Durdana: inci tanesi

Fehmdare: anlayışlı

Ferfûrî: fağfur yapılı

Finde: mum

Gonişîrine: cana yakın, sempatik

Gulbehişte: cennet gülü

Gulbizike: bir çiçek adı

Gulcîhane: cihan gülü

Guldana: gül veren

Guldane: gül veren

Guldare: gül sahibi, güllü

Gule: gül

Gulgûne: gül renkli

Gulî : güle mensup

Gulkêna: gülün kızı

Gulrîye: gül yüzlü

Gulroje: günün gülü

Gulsînaya: gülsever

Gulşayî: sevinç gülü, neşe gülü

Gulware: yayla gülü

Gulwesare: ilkbahar gülü

Gulxatune: hatun gülü

Gulyare: yâr gülü, dost gülü

Haware: imdat çağrısı, imdat

Hebhenare: nar tanesi

Hesgule: sevgi gülü

Hesrete: özlem, hasret

Hesvile: sevgi çiçeği

Heware: imdat çağrısı, imdat

Hewî: avuntu, can sıkıntısının giderilmesi

Hewle: iyi

Hêzdare: güçlü, kuvvetli

Hişkewta: 1)akla yatkın olan, akla uygun olan 2)değerli, beğenilen

Hîsdare: duygulu

Hîsgêre: duyarlı, duygulu, hassas
 Hole: iyi
 Kanyare: eski dost, eski sevgili
 Kedkare: emekçi
 Kile: 1)alev 2)sürme
 Kurdkêna: Kürt kızı
 Lezedare: hızlı, süratli
 Mence: bir özel ad
 Merdimîne: akraba düşkünü
 Mircane: mercan
 Narîne: narin, ince yapılı
 Newa: yeni
 Newcu: yeni yaşam, yeni hayat
 Newhêvî: yeni ümit, yeni umut
 Newresaya: yeni yetişen
 Newrese: yeni yetişen
 Newroje: yeni gün
 Newroze: yeni gün, Kürtlerin ulusal bayramı
 Newşayî: yeni sevinç, yeni neşe, yeni şenlik
 Nurcîhane: dünya nuru
 Nurdana: nur saçan, nur veren
 Nurdaya: nur saçan, nur veren
 Pawita: korunan
 Peldaya: 1)kanatlanmış olan 2)yapraklanmış olan
 Pere: peri
 Perike: küçük peri
 Perîxane: peri (gibi) hanım
 Peymane: antlaşma
 Pezkovîye: yaban keçisi
 Pîzeveşne: merhametli
 Rastvaje: doğruyu söyleyen, gerçeği söyleyen
 Rencbere: emekçi
 Rence: emek
 Rewkare: işini erken yapan
 Rewzane: erken bilen

- Rêzdare: saygılı
Rinde: güzel, iyi
Rindê: güzel, iyi
Rindkêna: güzel kız
Rizgarî: kurtuluş
Rojdana: güneş veren
Rojdaya: güneş veren
Rojevîne: gün gör
Rojvîne: güneş gör
Roşnkare: ışıkçı
Roştî: aydın, aydınlık
Rojweşe: güzel güneş(li)
Safnaze: sadece naz, nazdan ibaret
Serdile: yürek üstünde yeri olan, gönül üstünde yeri olan
Sereberze: başı dik
Sertace: baş tacı, çok sevilen, çok sayılan
Serwere: başkan, reis
Sîse: beyaz, ak
Sûsiknaya: süslü
Şayîdare: neşeli
Şayîgule: sevinç gülü, neşe gülü, şenlik gülü
Şayîvile: sevinç çiçeği, neşe çiçeği, şenlik çiçeği
Şewçila: gece çırası, gece lambası
Şênayî: sevinç, neşe, şenlik (şen olma durumu)
Şênîye: sevinç, neşe, şenlik (şen olma durumu)
Tacdare: taçlı
Tace: taç
Têkoşere: mücadeleci
Tîjedana: güneş verir
Tîjedare: güneşli, güneş sahibi
Tîjine: güneşli
Vilarojî: ayçiçeği, günebakan
Vilaştî: barış gülü
Vilazadî: özgürlük çiçeği
Vilbehişte: cennet çiçeği

- Vılçihane: cihan çiçeği
 Vıldana: çiçek veren
 Vıldane: çiçek veren
 Vıldare: çiçek sahibi, çiçekli
 Vilgûne: çiçek renkli
 Vilhenare: nar çiçeği
 Vilike: çiçek
 Vilkenâ: çiçeğin kızı
 Vilnare: nar çiçeği
 Vilrîye: çiçek yüzlü
 Vilroje: günün çiçeği
 Vilsînaya: çiçeksever
 Vilşayî: sevinç çiçeği, neşe çiçeği
 Viltace: taç çiçeği
 Vilware: yayla çiçeği
 Vilwesare: ilkbahar çiçeği
 Vilxatune: hatun çiçeği
 Vilyare: yâr çiçeği, dost çiçeği
 Vijnaya: seçilen, seçilmiş, seçkin
 Werde: gül
 Weşkêna: hoş kız, canlı kız
 Xaseke: güzel
 Xebate: çalışma, iş
 Xebatkare: işçi, emekçi
 Xebatkere: çalışkan
 Xela: hediye, armağan, bahşış
 Xelasî: kurtuluş
 Xelate: hediye, armağan, bahşış
 Xemildare: süslü
 Xerîba: yabancı, garip
 Xerîbe: yabancı, garip
 Xosere: bağımsız
 Xozane: kendini bilen
 Yadîgare: anı (hatırlanmak için birine verilen şey), hatıra, yadigâr
 Yewî: birlik

Zanaya: bilen, bilgili
Zanyare: bilgin, âlim, bilim adamı, bilimci
Zehmetkêşe: emekçi
Zenge: açık yeşil gözlü
Zerî: sarışın güzel kız
Zerrîbirîne: gönül yarası
Zerrîciwane: gönlü genç
Zerrîdana: gönül veren
Zerrîdane: gönül veren
Zerrîdare: gönlü olan, gönül sahibi
Zerrîdaya: gönlün verdiği
Zerrîpake: temiz yürekli
Zerrîstane: gönül bahçesi
Zerrîşade: neşeli, sevinçli, mutlu
Zerrîşaye: neşeli, sevinçli, mutlu
Zerrîtenike: yufka yürekli
Zerrîveşne: merhametli
Zîne: bir özel ad

II-NAMEYÊ LAJEKAN

Adir: ateş

Asin: demir

Asmên: gök

Asmîn: gök

Aşît: çığ

Awan: bayındır, mamur

Barîçek: incecik, ipince, zarif

Başo: iyi

Bawer: inanan

Berken: gülümseme

Berzan: yüksekler, yüceler

Berzanî: yükselti, yücelik

Berzo: yüksek, yüce

Bexşo: bağış

Bilusk: şimşek, yıldırım

Ciwanşa: sevinci genç (yeni) olan, neşesi genç (yeni) olan

Cîhan: dünya

Cîhanbexş: dünya bağış

Cîhanroj: dünya güneşi

Cuda: yaşam verdi, hayat verdi

Cudî: yaşam gördü, hayat gördü

Derya: deniz

Dewlemend: zengin

Dewletî: zengin

Dewran: zaman, çağ

Dildar: aşık, tutkun

Dilo: gönül

Dilşêr: aslan yürekli

Eflatun: değerli (Platon/Eflatun'un adından)

Erjo: değerli

Espar: atlı, süvari

Estare: yıldız

Fehmdar: anlayışlı

Felat: kurtuluş

Felek: felek

Gewher: cevher, gevher

Gewro: kumral, beyazımsı

Giran: 1)ağır 2)(mecazen) ağırbaşlı

Gonişîrin: cana yakın, sempatik

Goran: Goran Kürdü

Gulbang: yankı

Gulza: gülün oğlu

Hemdem: çağdaş

Hemver: denk

Heqnas: hak tanıyan

Heskar: seven

Hewlo: iyi

Hewraman: Kürdistan'da bir bölge adı

Hewramanî: Hewraman'a mensup olan

Hêzdar: güçlü, kuvvetli

Hişkewte: 1)akla yatkın olan, akla uygun olan 2)değerli, beğenilen

Hîsdar: duygulu

Hîsgêr: duyarlı, duygulu, hassas

Holo: iyi

Huner: beceri, hüner, sanat

Jêhat: becerikli

Kanyar: eski dost, eski sevgili

Kawa: Mitolojik bir Kürt kahramanı

Kedkar: emekçi

Kej: sarışın

Kejo: sarışın

Keleş: 1)yakışıklı 2)haydut

Kurdîstan: Kürtlerin ülkesi

Kurdaj: Kürtoğlu

Kurdo: Kürt

Kurdza: Kürtoğlu

Kurdzade: Kürtoğlu

Lezedar: hızlı, süratli
 Malmîsan: Piran yakındaki bir dağın adı
 Malmîsanî: Malmîsan'a mensup, Malmîsanlı
 Merdimîn: akraba düşkünü
 Modan: Mutki
 Modanî: Mutki'ye mensup, Mutkili
 Motkan: Mutki'ye mensup, Mutkili
 Motkanî: Mutki'ye mensup, Mutkili
 Mizur: Dersim'deki bir dağ ve ırmağın adı
 Mizurza: Munzuroğlu
 Narîn: narin
 Newciwan: delikanlı, genç
 Newdem: yeni zaman, yeni çağ
 Newresa: yeni yetişen
 Newroj: yeni güneş
 Newroşn: yeni ışık
 Newroşt: yeni ışık
 Newşa: sevinci yeni olan, neşesi yeni olan
 Newza: yeni doğan, yeni doğmuş
 Nurcîhan: dünya nuru
 Nurda: nur saçan, nur veren
 Paşmêr: birisine destek olan veya arka çıkan kişi
 Pawite: korunan
 Peldar: 1)kanatlı, kanat sahibi 2)yapraklı, yaprak sahibi
 Pêto: 1)diñç, zinde 2)zengin, varlıklı
 Piştîdar: desteği olan
 Pîranî: Piran'a mensup
 Pîzeveşn: merhametli
 Pola: çelik
 Porweş: güzel saçlı, hoş saçlı
 Rastvaj: doğruyu söyleyen, gerçeği söyleyen
 Rencber: emekçi, rençper, ırgat, işçi
 Rengin: renkli
 Rewkar: işini erken yapan
 Rewzan: erken bilen

- Rêzdar: saygılı
Rindo: güzel, yakışıklı
Ro: ırmak, nehir
Robar: ırmak, nehir
Roj: 1)güneş 2)gündüz
Rojawan: batı, garp
Rojazad: özgür güneş
Rojda: güneş verdi
Rojdar: güneşli, güneş sahibi
Rojdî: güneş gördü, güneş aldı
Rojhelat: doğu, şark
Rojweş: güzel gün, hoş gün
Roşn: ışık
Roşnkar: ışıkçı
Roşt: ışık
Semto: güzel, yakışıklı, keleş
Serazad: özgür, serbest
Serdil: yürek üstünde yeri olan, gönül üstünde yeri olan
Serdilo: yürek üstünde yeri olan, gönül üstünde yeri olan
Sereberz: onurlu, başı dik
Serespar: baş atlı, baş süvari
Serfiraz: 1)onurlu, başı dik 2)başarılı 3)galip, muzaffer, yenen
Serrnewe: yılbaşı
Sersuwar: baş atlı, baş süvari
Sertac: baş tacı, çok sevilen, çok sayılan
Serwer: başkan, reis
Seycan: can gibi
Seygan: can gibi
Sîpan: bir dağ adı, Süphan
Sîso: beyaz, ak
Suwar: atlı,süvari
Suwarî: atlı, süvari
Sûsiknaye: süslü
Şahsuwar: ata iyi binen
Şarhes: halkı seven, halksever

Şarsîna: halkı seven, halksever
 Şasuwâr: ata iyi binen
 Şayîdar: neşeli
 Şewdir: sabah
 Şewle: ışık
 Şewledar: ışıklı
 Şêro: 1) aslan 2)(mecazen) mert ve yiğit
 Şêrza: aslanoğlu
 Şîtilazadî: özgürlük fidesi, özgürlük bitkisi
 Şînaye: muktedir
 Şîret: öğüt
 Şoriş: devrim
 Şorişgêr: devrimci
 Teyar: büyük, iriyarı
 Têkoşer: mücadelecî
 Têkoşîn: mücadele
 Tîjedar: güneşli, güneş sahibi
 Tîjin: güneşli
 Tîtal: yakışıklı, keleş
 Va: Rüzgâr
 Vakur: kuzey
 Vatedar: söz sahibi, sözü olan
 Veyvende: şenlik (şen olma durumu)
 Vilza: çiçeğin oğlu
 Virso: şimşek, yıldırım
 Vîjnaye: seçilen, seçilmiş, seçkin
 Wayîrdar: sahipli
 Welat: vatan, ülke
 Weşnas: iyiyi tanıyan, iyiyi bilen
 Xasek: güzel
 Xebatkar: işçi, emekçi
 Xebatker: çalışkan
 Xelaskar: kurtarıcı
 Xemildar: süslü
 Xerîb: yabancı, garip

Xoser: bağımsız, kendi başına
Xozan: kendini bilen
Yad: anma, hatırlama
Yado: anan, hatırlayan
Zanaye: bilen, bilgili
Zanyar: bilgin, âlim, bilim adamı, bilimci
Zehmetkêş: emekçi
Zerrîciwan: gönlü genç
Zerrîdar: gönlü olan, gönül sahibi
Zerrîdaye: gönlün verdiği
Zerrîpak: temiz yürekli
Zerrîşa: neşeli, sevinçli, mutlu
Zerrîtenik: yufka yürekli
Zerrîveşn: merhametli
Zîlda: filizlendi, filiz verdi
Zozan: yayla
Zozanî: yaylaya mensup

SÎNDORÊ TENABÛNE

Akman GEDÎK

çeçerê payîzî, çeçerê daran
janêde giran dano bi însanî ra
pelgê ginena ruyê hardî ra

perr û pergalê ma şîkînê
zereyê ma de estora kuheylane
qefelîna, nêvazdana

cûçîkê koçkerdeyî pêro pîya şî
yew ez menda sîndorê tenabûne de
çiças qalê merdene kenê nê rojanê peyênan de...
ez merdene nêwazen
vanê ke
ti xora însanêde ters bîya
mi va, heya, ez merdene nêwazen...
ez yew şairo budela wa
halê xo de
vatenê mi hona nêxelesîya
zereyê yew deftera kane de vindetî ya

însan ke merd
wa bi fekhuyayîye bo balê
merdena nîyayêne çimanê mi ser
qîseyê xirabî ra muteber a
mi va, vatenê însanî mexelesîyê
merdene bena kî
wa bi fekhuyayîye bo
roştî ke birîyê
wa fekhuyayîye bimano aqil de

FOLKLORÊ DÊRSIMÎ DE ÇEND HEYWANAN SER O

Ozcan YILMAZ

Cincinik

Cincinik, perperikê şew o. Şan bi şan kotî ke çila û adir dî, êno dorme de fetilîno, peynîye de kî gineno adir ro, canê xo ra beno, mireno.

Vajîno ke o verê cû lajekode ozev (ezeb) bîyo. Şewa nîşanê xo de şîyo ke adir bîyaro ke wa kêneyî hine bireqesnê.

Keylê ke fetilîyo, cayê adir doz kerdo labelê desinde gino adir ro. Homa ci rê amo comerdiye, vato: “Guna yo, wa miradî ver de memano.” Canê ey nêgirewto labelê heta na roje emrê cincinikî yew roje ra zafêr nêbîyo.

Coka cincinik her şewe êno ke adir bero ke nîşanê ey de hine bireqesnê labelê her şewe kî gineno adir ro, mireno.

Hes Çitur Bî Heşê Birrî?

Vanê heşê birrî (daristanî) verê cû yew merdim (zu mordem) bîyo. Rojê keye de, lewê xanima xo de ronîşte beno. Xanime pirç (peşm) ana, şaneyê çîvorî nana ro, pirç şane kena. Cinîkade kokime cêr o binenîya dewe ra veng dana, xanima Hesî ra vana:

“Hesî ra vaje, xêrê xo wa bêro mi re ardim bikero, barê mi giran o, ez nîşkîno wedarî.”

Hes kî vengê na kokime hesneno. Werzeno ra, şono keweno miyanê pirçî, xo dano we û xanima xo ra vano:

“Ci ra vaje Hes tîya nîyo.”

Wexto ke xanima ey, a cinîka kokime ra vana “Hes keye de nîyo”, kokime damîş nêbena, zewtan dana Hesî ro. Vana:

“Ez zoneno ke Hes lewê to der o û kewto orteyê pirçî, xo dardo we. Dewa mi dewa Xizirî bo, sola (înşalah) o pirço ke Hes mîyan de wedardayî yo, pira bizeliqîyo, heta peynîya dinya êdî pira bimano!”

Naye de Homa êno comerdîye û zewta kokime qebug bena. Pirço ke Hes kewto mîyan, zeliqîno leşa Hesî ra. Bi no hal, Hes nêşkîno vejîyo mîyanê şarî. Keno nêkeno pirç qet cira nêbeno. Peynîye de tesilîya xo ke birîna, gineno ro ci şono keweno mîyanê birrî.

Êdî Hesê ma bi no hal beno heşê birrî şono. A ya na ya ke birr de maneno.

Beno ke no semed ra yo ke vanê wexto ke kes rastê heşî ame, selam bido ci û vajo “ma bixeyr dî (merheba) bira Hes”, heş caran nêzdîyê kesî nêbeno. Yan vêreno ra şono yan kî tenê (biney) qehirîno, tuye rîyê ê kesî keno, şono.

Merdîm Çitur Bîyo Kesa?

Vanê kesa kî verê cû yew mêrdek bîya. Cayê, di birayêde zaf feqîrî benê, qet tebayê xo çin beno. Şonê xo rê cayê gort vejenê ke hêga biramê. Hêgayî ramenê, ver de vîndenê, seveknenê.

Hamnanî genim êno, genimê xo çînenê benê cuwenî ser. Cuwenî çarnenê, kenê soft (safî). Dima kî yay danê, karê xo qedênenê. Seke ûsul o, veraşan de tîxa (ebra) genimî orteyê cuwenî de anê têare, mor kenê (*) û şonê kewenê ra.

Şewlete ra dima yew bira pêznê (pejnê) hesneno. Terseno vano, “Mebo ke kes bêro tîxe bitiro”. Werzeno ra şono cuwen ke birayê xo hawo genim kerdo ciwalan, no ro xo doşî ke rast bo şêro, genimî pêro bitiro. Birayo

(*)Genimî anê orteyê cuwenî de nanê ro. Homayî re şikir kenê. Bi huyeyê darênî formêde konîk danê bi genimî. Dima kî ser o tayê şekîlan virazenê: Verê dorme de ênê şonê, rînd kenê pan (pon), dima, devacêr çiz (xêz) kenê. Genim yew şewe cuwen de maneno. Bi no ûsul bara erdî êna dayene, yanê ci re şikir beno.

bîn nêzoneno ke se vajo. Destê xo ero ci nêşono, nêzoneno se bikero. Hêvetan (heybetan) ver kelegiri (kelacerî) beno, bervenno. Zewtê dano birayê xo ro vano: “Sola Homa to û nê barê mîyaneyê to caran yewbînî ra çîya mekerro! Barê to winî (hênî) bizeliqîyo to ra ke ti mîyanê homete de bi nê barî bifetilîyê. Ti senî bira ya ke ama para birayê xo tirena (tirawena)!”

Zewta birayî qeblu bena. Tîxa genimî pêro zeliqîna mîyaneyê birayê dizdî ra.

No bira wina (nîya) beno kesa. A ya na ya ke barê xo mîyane ra yo, fetilîna.

Koremare

Homa can dano bi koremare (koremare), erzeno rîyê dinya. Koremare êna ke tarî û zilomot a, qet nêşkîna teba bivîno. Şona xo erzena bextê Homayî vana:

“To çimî dê her qul û heywanî, ez ci ra morim (mehrum) verdo, guna mi çik a? Şodir ez însanî ra terseno ke vejî teber, xo rê çiyê biwerî; şan de kî tarî û zilomot a, ez qet teba seder nêkeno?”

Homa êno comerdîye, kemerade elmasî (olmosî) dano bi ci, vano:

“Eke ti bîya vêşan, şan de na kemere veje, erdê dewreşî ser o rone, dinya to rê bena roşt û zelale.”

A roje na roj a ke koremare şan de vejîna, kemera elmasî ya ke Homayî da bi aye binê ziwane xo ra vejena, erdî ser o nana ro, xo rê roştîya aye de “çerena”.

Vanê na kemera ke Homayî da aye, zaf hêca ya. Kesê ke bese bikero bitiro, ci rê ne feqîrî ya ne kî merden a. Labelê na kî destbera her kesî ra nêna. Çike oyo ke elmasê koremare tireno, kata şono wa şêro koremare ey vînena, elmasê xo ey ra gêna (cêna). Vanê heta peyê hewt koyan dima şona, kemera xo ey ra gêna. Koremare ke kewte ra kesê dima, teyr û tur, dar û ber, kemer û kuç, erd û asmên aye rê ênê ra ziwana. Wexto ke kewte ra kesê dima, rayîr (raye), kemer, dare, mar,

marula, mîlçike ûsn. ra pers kena vana:

“Kemera mina elmasî tirta (tirawita). Şima tebayê dî? Kes ame nê cayan ro şî?”

Kamî ra, çinayî ra ke pers bikero, o êno ra ziwan, cewab dano aye.

Koremare nêşkîna tena rayîrê yew kesî bivîno: Oyo ke ê elmasî tireno û şono çemê ro şono bover. Vanê coka yo ke wexto ke kesî elmasê koremare tirt, ganî (gerek) biremo şero çemê bivîno, ero awe gino şero bover vişîyo. Çike koremare ey dima, her çiyî ra rayîrî pers kena, cewabê xo gêna, heta fekê çemî êna. Eke amê, çemî ra pers kena:

“Yewî kemera mina elmasî tirtê, nê hetî ser ame. Kata şî, mi ra vaje!”

Awe êna ra ziwan vana:

“Ma wayî me, yew çem de rêzeme labelê ez nêzoneno kata şî; çike awa ke o dî sewbîna (zovîna) awe bîye. A awe vêrde ra (vîyarte) şîye, kata ke şîyo aye ra vato. Ez awade bîn a, mi ne o dîyo ne kî hesno.”

Êdî koremare nêşkîna rêça dizdî biramo, xo rê kor û posema (korpoşmane) gêrena ra, şona kewena lana xo.

Mar Çitur Bî Mar?

Mar verê cû însan bîyo. Vanê merdimode zaf xiravin û mixenet bîyo. Keyber (çever) bi keyber, pencera bi pencera, qulike bi qulike (ya sere banî) fetilîyo, goş no ro ser ke kamî se vato, qalê kamî kerdo. . .

Tim goş do ci, goşdarênî kerda. Hertim mabênê miradan de fizilîye (fesadî) kerda, qisayî fetilnê, kewto mabênê miradan û heskerdoxan.

Rojê ancîya kewto mabênê miradan, bîyo sebebê kênekade feqîre. Şîyo huske soyna (nege kerdo) bi na kêneke, vato:

“Rind nîya, her kesî de erzîna we. . .”

No semed ra waştîyê na kêneke a ca verda, miradan ver de menda. A kî hêvetan ver şîya xo darde kerdo. Maya aye damîş nîbîya, zewte da bi merdimê fizilî ro vato:

“Yê to, xo ra vêreyê to hertim erd ra yo, ti xo erd ra xij (xiz) kena fetilîna, kewena mîyanê miradan. Ti bîya sebebê kênaya mi û to ez

kerdo wayîrê derdê cîgere. Sola Xizir ê ziwane to çel kero, lingane to veyeyê to de miqerem (sabît) kero, ti caran nêşkiyê reyna werzê (urcê) ra pay û kesî ra tebayê vajê, qisayan bifetilnê! Heta peynîya dinya ti xo erd ra xij kerê, bifetilîyê!”

Seba ke derdê cîgera cinîke giran bîyo, Xizir amo comerdîye, zewta aye qeubul bîya: Lingê mêrdekî ancîyê kewtê vêre, ziwane kî çel bîyo, bîyo di leteyî. No mêrdek wina bîyo mar. A roje na roj a ke ziwane xo vejeno, xo erd ra xij keno, fetilîno.

Qilancike

Pêxamberê beno, hertim Homayî rê minete keno (dua keno), vano:

“Dermane merdene hometa mi de, wa kes memiro”.

Rojê Homa êno comerdîye, vano:

“Êdî wa qulê mi memiro, ci rê merdene hesrete bo.”

Veng dano yew qilancike, derman dano aye, vano:

“No dermane merden o. Bere bide qulanê mi, eke tenê era xo ser verdê, êdî înan rê merdene çin a.”

Qilancike kewena ra rayîr, şona. Xeylê ke şona, cayê nişena ro merxê (wersê) ser ke raworoşîyo (biarasîyo ra). Dima xo xo de vana:

“Hela ez reyê nîyadî no senî çî yo?”

Gêna ke tenê era xo ser verdo. Qışt bena, perranê xo dana piro ke waro megino labelê derman tede verdîno de. Tenê verdîno ro qilancike ser, tenê kî merxî ser.

A roje ra dima, qilancike rê merdene darîya we, bîya ebedî. Kes nêşkîno cayê qilancikade merdîye bivîno. Eke bivîno kî, xo de ano, beno axur de estune (ustine) ra darde keno ke mal û gayê xo nezer mebê, boka (werdê) vergî mebê.

Merx kî hertim kesk maneno, pelgê xo qet nêrişînê; ne benê zerd ne kî huşk.

FIQRA Û MESELAYAN RA

DICANÎ

Arêkerdax: **Murad CANŞAD**

Dewanê Erzinganî ra yew mêrik nêweş keweno, şono bi nêweşxane. Hekîm roje tesbît keno; filan roje hebêk mîza xo bike bi şuşeyêk, bîya ma tehlîl bikerîme, vano.

Mêrik şono bi keye. Roja ke şoro bi nêweşxane, şuşeyêk de mîza xo keno û cayê taldeyî de nimneno. Cinîya xo şona vînena, ci ra teba fam nêkena, deverdana û şuşeyêkê talî (vengî) cayê ci de ronana. Wexto ke mêrik bikewo rayîr; filan ca de şuşe esto, mi tede mîza xo kerda, şo bigîre bîya, vano cinîke ra. Cinîke şona, seba ke mêrde meqehirîyo, tede hebêk mîza xo kena û gêna ana.

Mêrik şono bi nêweşxane û tehlîl kenê. Hekîm ci ra vano:

-Ti dicanî (hemîla) ya.

Mêrik nêvîndeno, hema dano piro şono bi keye û cinîke vîneno.

-Erê, vano, mi hende to rê vat, ti mevejîye mi ser! To îllah vatena xo kerde. Ahaa ez na ya (ha) dicanî ya!

ZEWIJNAYÎŞ

Arêkerdax: **Murad CANŞAD**

Lajekeko diwês-hîrêsserre beno ke zaf şeytanîye keno. Maye bi pî ya se kenê çitur kenê, ci rê çare nêvînenê. Benê leweyê pîrî, nêbeno; benê leweyê rayberî nêbeno; benê zîyaran ser, nêbeno...

Rojêk mêman yeno. Lajek tîkî beno, şewqa sere ra geno givişneno, zimbelanê derganê qalindan ke şonê resenê bi binê goşan ruçikneno, mêmanî de hal nêverdano.

Pî hal-hewal mêmanî rê vano. Lajê xo bizewijne, vano mêman. Ma hîna domanêk o, ez çitur bizewijnî, vano pî. Ti goş mi ser ne, bizewijne,

Vate _____

vano mêman.

Axirê, pî îqna beno û lajekî zewijnenê.

Lajek winî beno sukît û serenerm ke qet meperse! Rojêk binê darêk de meridiyeno (xo derg keno). Vizikêk (mêsêk) yena nişena pira, kena vizz-vizze. Keno nêkeno ey ra dûrî nêkewena. Lajek xo ra nêvînenê ke vizike xo ra dûrî bifişno. Vizike rê vano:

-Şo şo... şo wa pîyê mi to kî bizewijno!

EKE NOMUS ŞÊRO

Arêkerdoxe: **Aysena KURDÎ**

Aw û roj û nomusi kuwenî cedeli. Roj aw re vonû:
-Ti vîni vî (biba), ti rênê yena?

Awe vona:

-Ez se bikerî ezi ca dona xwi û rênê cêk re vêjîyena yena.

Awe rojî re vona:

-Ti şêrî ti nêna?

Roj vonû:

-Ez şina awoni rênê yena.

Roj nomusî re perseno vonû:

-Ti şêrî, ti yenî?

Nomus vonû:

-Ez şêrî ez hinî (êdî) nêna!

VARTONO BIRA!

Arêkerdoxe: **Aysena KURDÎ**

Yo merdum şinû yo dewi. Aya dewi di şîwen estû. Rîyo (rayîro) dûrî re omo, bû vêşoni. Şinû kuwenû mîyonî ayî şîwenî, wi zî bermenû. Aya dewi re yo merdum rîyonî re persenû vonû:

-Ti xêr û? Ti çira bermenî? O ku merdo cînî ya, comêrd o, qij o?

Vonû:

-Ez zî nîzona. Ez vona “Vartono birawo!”

ÇAŞIKÊ YÊ KOTA VÎR

Arêkerdoxe: Aysena KURDÎ

Qas rojek herê xwi genû, şinû mîyonî rezî, mehser girnenû. Rojek lî kenû berzi, nonî dîyarî barî heri ra. Lî de zî helawa sûr esta. Heri vazdena. Qas vonû, “çaşikê yê kota vîr, bonî, senî vazdena!”

Heri yena mîyonî dewi, barî yê nonî rû, onîyenî paştê heri pîyerû (pêro) veşawa. Cînê Qasî vên dena Qasî, vona:

-Qaso, ti kori bî! In çî hal o heri tedi wa!

Qas vonû:

-Cînek, mi va qey çaşikê yê kota vîr, cueron vazdena. Mi çî zonêni helaw sûr a, mîyonê yê veşnena!

BAWERÎ

Arêkerdoxe: Aysena KURDÎ

Lu şina qoyi (bîrî) seri awi biwerû, kuwena zerê qoyî. Se kena nîkena nîşkêna qoyi re vejîyû. Onîyena bizêk weta yena, qoyi ser, lu biz a vona:

-Bî co (cayê) mi di awi buwer, co mi zafî wenik o.

Biz xapînena, bizi xwi erzêna zerrê qoyî. Lu biz re vona:

-Çot iv (bi) ez şina dîyarî paştîyê ti, ven dena hevalonî ti, wa pîyerû bîyerî co ma.

Biz bawer kena vona:

-Şû dîyarî mi, ven di hevalonî mi.

Lu şina dîyarî bizi, qoyi re kuwena tever. Bena çot, fekî qoyi di biz ra vona:

-Ti rî yo nesîhat, bawerî xwi her kesî meya. Mi ti xapita!

QAHIRONCITIŞ

Arêkerdoxe: Aysena KURDÎ

Dewêki di yo şêxi benû, şar zafi şinû zîyaretîyê yi. Di xortî zafi mereq kenî, vonî derê ma zî şî. Şinî kî şêxî, şêx ke di nû (nîyo), cînê yi ke d' a. Vonî:

-Şêxi ça wû?

Cînê şêxî vona.

-Şêx şû (şîyo) kuelîyon.

Ya wirdî xortan ra persena, vona:

Şima çi şêxî persenî?

Vonî:

-Ma omê zîyaretîyê şêxî.

Ya vona:

-Şima ayî pîsî pê se kenî? Gueş pamekuwerê.

Xortî vonî:

-Ma ra vaji şêxi şû ça, rîyi bimuejn ma.

Rîyi muejnena yin. Şinî şêx ra benî nizdi, onênî kuelî bar kerdî perxîl.

Di hevî aslonî zî kerdî perxîl ra, kaşî kenî, yenî. Xortî resenî şêxî. Şêx ra vonî:

-Ti raştîya şêxekê rind î. Ti senî qahirî cînê xwi oncenî?

Şêxi vonû:

-Eger mi qahirî aya cînî nîoncîtên, inî aslonon senî qahirî mi oncitên!

SÎYAMEND MÎRVANÎ RA

BELKÎ TI YENA

Roje şona roje yena
Ez dejê eşqê ti kaş keno
Belkî ti yena belkî nîna
Ez ha rayîr ti paweno

Roje yena dewrûn vêreno
Aşm vîn bena roj vecêno
Mi ti zerê xo d' limita
Çimî padîyê, dil veşeno.

24 adare 2005

QANÛNÊ TEBÎETÎ

Qerquşî imey pîhet
Dî yew melwa ver kerûn d'
Melwa veyşûn
Çend lingî erzena
Dî yew mijmol bin barî d'
Mijmol imey yew ca
Dî yew maro darbije
Marî xo kerd ginda
Dî yew lîçik, yewroje
Lîçik imey yew ca
Dî yew mele tenamende
Qanûnê tebîetî
Yew pîzey yewnayî dirneno
Pê pîzey xo dekeno.

6 Nîsane 2005

MEQSED MUQRÎYANÎ Û ÇEND ŞÎRÊ EY

Roja 23.10.2008î ma cenazeyê kek Wisif Hêlinijî meydanê teyareyan yê Dîyarbekirî ra hewa na û berd Qelbîn de defin kerd. Badê definkerdişî, ez, kek Ehmedê Dirihî, kek Silêman Yilmaz, kek Harun Elîaçık û kek Mert Nedîm Alhas ma şîy Pîran. Uca ra zî ma tadîyay hetê Hênî ser. Kek Nedîmî va, “Yew dostê mi dewa Muqrîyan a Hênî ra yo, ma şin ey zî bivînin. Ez qayîl a ke şima ey bişinasnin.” Ma pîya şîy. Ma dostê ey şinasna. Merdimêko mêmannerwer, maqul û hişyar bi. Demeyêk mîyanê suhbetî de ma rê yew şîra xo zî wende.

Dima ra, rojêk tesadufen Dîyarbekir de raştê mi ame. Mi cayê xo ey rê tarîf kerd û mi waşt ke bêro hetê mi ra. Ey ez nêşikita, werişt ame. Ma gelek suhbet kerd.

Rojêna, hewna ame verê mi. Çend teneyî şîrê xo ardî day mi. Mi komputere de qeyd kerdî. Mi va, ez nê şîran kovara ma Vateyî rê şawena. Ey zî qebul kerd.

Verî ke ez şîranê ey pêşkêş bika, ez wazena derheqê ey de biney malumat bida. Seba ke ey va, nameyê min ê şairîye Meqsed Muqrîyanî yo, ez bi nê nameyî ey dana şinasnayîş.

Meqsed Muqrîyanî, serra 1959 de dewa Muqrîyan a Hênîyî de ameyo dinya. Verî ke şiro wendegeh, keye de, pîyê xo ra dursa Quranî girewta. Dima ra, bi xo hetanî *Îbnî Qasim* wendo. *Mewlîdê Kirdî* yê Xasî, *Mewlîdê Bateyî*, *Dîwanê Sîyahpoşî* wendo. Edebîyatê kilasîkî ra, *Dîwanê Melayê Cizîrî*, eserê Ehmedê Xanî, *Bostan* û *Gulîstanê Sadîyê Şîrazî*, eserê Şêx Evdirehmanê Axtepî zî heme wendê. Wendegeho tirkî yo verên dewa xo Muqrîyan de wendo. Wendegeho mîyanên û lise teber ra wendê. Hewna, teber ra Fakulteya Perwerdeyî ya Sêrtî de, Wendegehê Berz yê Meslekî (Siirt Eğitim Fakültesi, Meslek Yüksek Okulu) de, qismê mobilya û dekorasyonî tamam kerdo. Memurtîye ra 2007 de teqawit bîyo.

Meqsed Muqrîyanî rewna şîran nuseno la hetanî nika cayêk de nêweşanayê. Na reya verên a ke şîrê ey yenê weşanayîş. Ez di şîranê ey pêşkêş kena.

Roşan LEZGÎN

AX DEWAY MI

Pêy umîdêk to d' warişta
Ti kînin î, to ez kişta
Verê destê dişminî eşta
Heywax vana, ax deway mi

Mi paştî day, ez ronişta
To kemend eşt, ez tepîşta
Ez lefnaya, pêra pişta
Heywax vana, ax deway mi

Gama k' mi day to paştey xu
A roc mi xerepna key xu
Mi veşna mal û halê xu
Derdo giran o, deway mi

Girê day dest û lingê mi
Xerepnay ware û key mi
Darbi kerdi birîney mi
Heywax vana, ax deway mi

Devista ez damey qefesî
Eşta ver destê nekesî
Gazî kena çend nefesî
Heywax vana, ax deway mi

Bi nê m qernêk ke ez bîya
Roşn a, bawer a, hêvî ya
Paştê xu nêdona ecnebîya
Heywax vana, ax deway mi

Welat şan o, ez zî hing a
Ko bifirra ko bivinga
Dewa eşta binê linga
Heywax vana, ax deway mi

Ma derbicey pêro pîya
Mi ver' çiman' xu di dîya
Aya k' vîyarta, ha şîya
Heywax vana, ax deway mi

To îbretî nêgirewtî
Derd û kula ti nêpewtî
Heta roca merg û mewtî
Heywax vana, ax deway mi

Ey Meqsed derdê to çi yo?
Dewrê zilmî tim tarî yo
Şefe q berzo, roşnay bîyo
Hêvî û ardî (*) ya deway mi

Dîyarbekir, 29.12.2007

(*) *ardî*: ümit

RAŞT Û ZURÎ

Hinzar û hewtay û yewî
Welatê ma sûk û dewî
Ti mêhman bî roc û şewî
Ez çî vaca eyro zur a

Mi bawer ke' ti bêmal î
Ma bî bindest, ti bî walî
Dekewt zehmet in ehalî
Ez çî vaca eyro zur a

Ma dî derbey misafirey
Cemaet û giragirey
Parçe kerdî kiştî birey
Ez çî vaca eyro zur a

Bi hîle ti etya reseş
Ay ki kişt ay ki feteseş
Dinya di gunek bêkeseş
Ez çî vaca eyro zur a

Eyro dewran ha to dest d' o
Ti çî bik hukmê to esto
Eql û fikrê ma to besto
Ez çî vaca eyro zur a

Eyro ma bî loqmey nanî
Qay werî keys bi ma anî
Ma bî taştê werê şanî
Ez çi vaca eyro zur a

To dest di kalme û tirsî (*)
Ma erzenî manî hepsî
Ma wayîrê îzet û nefsî
Ez çi vaca eyro zur a

Warê waran, ti nêwedari
Ma ra ser zordest û harî
Serdestey ki biya ma rî
Ez çi vaca, eyro raşt a

Dîyarbekir, 22.01.2008

(*) *kalme û tirs*: kılıç ve kalkan

NÊÇÎRVAN Û BIZÊ KOYÎ

Huseyîn KARAKAŞ

Rojê yew nêçîrvan şono nêçîrê bizanê koyî. Keweno ra kemer û kuç; nata gêreno, dota gêreno; tayê-tayê cayan de kî meterîs gêno. Rojê winî, di rojî winî, tim ero bizanê kirran pîno. Labelê se keno qet çimê xo nêkeweno ra bizan.

Nêçîrvan xo xo de beno teng, miradîno; apurê daran û kemeran beno. Sebrê xo winî beno teng ke kincê serê xo de dano pêro. Eropîtiş û meterîsî ca de verdano. Keyfê xo kî nêmaneno. Keweno koyan û seyîb fetelîno.

Rojî her ke vêrtî, nêçîrvan bêzar beno. Rojê kemerêda sîyaya temaşeye vejîna virênîya nêçîrvanî. Kemere zaf girs û berz bena. Nêçîrvan vindeno temaşe-temaşe seyîrê kemere keno. Çitur ke keno vejîno nîkila kemere. Derûdormeyê xo seyîr keno. Hemû het weş aseno. Xo xo de “Hih! cayo ke ez fetelîna tîya yo”, vano û gilê a kemere de meterîs gêno. Labelê nêçîrvan çitur ke vejîno serê kemere, bizî dûrî ra ey vînenê. Vindenê û seyîrê ey kenê. Çayê ke bizan heta a roje merdimêdo temaşeyo winasî qet nêdiyo.

Nêçîrvan cayê xo de ge-ge beno qila ge-ge kî sereyê xo darenno we, hîra-hîra dormeyê xo de seyîr keno. Tayê bizî ferq kenê ke fêlê nê mêrikî rind niyê. Labelê pêro yew fikr de nêbenê. Tayê vanê: Hende kî nêbeno! Nê cayê dûrî ra şima çi zanê ke fêlê mêrikî rind ê yan xirab ê. Ma şêrîme dusê Kemera Sîyaye ro ravêrîme, o wext her çî beno eşkera.

Naye dima bizî werteyê xo de benê di bolî. Tayê vanê:

-Mêrik xirabî keno.

Tayê kî vanê:

-Ney, nêkeno.

Û kewenî yewbînî ver. Hemû çat gênê; ê tayîne îstireyê xo, ê tayêno kî cayê xoyê bînî şikînê. Derûdorme gonî û goneşîre de maneno. Qîrayîş û zîbayîşê bizan ra erd û asmên têde zingeno. Bizî ke êdî qefeliyenê, xo

ser cîya benê û mexel kewenê.

Wextê ra tepîya urzenê ra. Qet vengûvaj nêkenê û kewenê têdima, verê xo danê hetê Kemera Sîyaye ser.

Nêçîrvan înan vînenê û xo xo de keyf keno. Dest erzeno çeka xo, gilê ci çarneno bizan ser û xo xo de hesab keno vano ez kamcîn bize ra nî.

Vanê çimê merdimê vêşanî tim berz de beno. Nêçîrvan çeka xo çarneno biza tewr girse ser. A bize, pîla bolî bena. Bi xo kî ferq de bena ke çimê nêçîrvanî aye ser o yo, a tim xo hetê ey ser dana.

Bizê bînî kî naye vînenî, Biza Pîle ra vanê:

-Ti çayê winî kena? Çayê xo dana hetê Kemera Sîyaye? Ti nêvînenê? Kemere ser o yew esto. Vindertena ey ra bellî yo ke fikrê ey xirab o.

Biza Pîle gêrena ra ê bînan ser, vana ke:

-Ez zana, zana. Coka ez ey ra nêzdî şona. Mi hende serrî emir kerdo, çîyo xirabo ke beno va bi mi bibo.

Bizê bînî qet veng nêkenê. Çayê ke cuya bizanê koyî de, vatena pîlan meqbul a. Ê hurdî-hurdî şonî.

Nêçîrvan Biza Pîle nîşan gêno û bêçike nano ro linga çeke. Çeke winî zingena ke koyî lerzenê. Çizayîş û zîbayîş keweno teyr û turî, dar û berî. Bizî têde benê vila. Hayleminêdo girs keweno mîyan.

Biza Pîle dirbetêda girane gêna û vereserkî şona erd. Janê dirbete ver, erd de lingan erzena. Nalena, îstireyî çiman ra şonê. Ge-gane vileyê xo çarnena, dirbeta xo lêsenê. Bizê bînî taf de verê çiman ra benê vîndî.

Nêçîrvan bi keyf Kemera Sîyaye ra yeno cêr, xo xo de erzîno we, hetê Biza Pîle ra şono. Bize fehm kena ke hayo yeno. Herbî-herbî dirbeta xo lêsenê.

Vanê zîwanê bizan ser o helmikê esta. Her ke dirbeta xo lîşte, a helmike ci rê bena melhem. Mêrdê keyfî ver çek-meka xo xo vîr ra keno. Çitur ke yeno nêzdîyê bize, bize bi hêrs vazena ra (*) û nana ra nêçîrvanî ser. Nêçîrvan şaş beno, keweno qerqelewê canê xo. Nata vazdano, bota vazdano, oncîya kî bize ra nêxelisîno. Bi ters û telaş şono kemerêda berzî ra gineno waro û balmîş beno.

Xeylê wext balmîşbîyaye maneno. Nêmeyê şewe de yeno ra xo ke hemû het ting û tarî yo. Keweno telaşe, zîbeno, apurê kemeran beno ke

---

(*) *vazena ra*: vozena, vozdana, vazdana, vazdena, vazdona, vazdûna

uca ra vejîyo labelê besenêkeno. Ters sey elika şewe nişeno ra ey, çokê xo şikînê û winî gineno waro.

Biza dirbetine uca de, nêzdîyê nêçîrvanî de bena. Halê ey rê zereyê xo veşeno. Şona leyê ey, kewena ver, celxe musnena ey, çengel ra vejena. Vanê koyan ra tayê çengelî estê ke bizan ra ber kes nêşikîno cikewo yan jî vejîyo.

Nêçîrvan çitur ke çengel ra vejîno, verê bize de zanîyanê xo ano erd û vano:

-Mi çimvêşanîye û neheqîye kerde. Ez gêron to vera! Mi ef bike. To rê sond wena: Mi ke heywanan rê zulimkarîye kerde, ez çalmîş bibî! Dest û payê mi çalix bê! Towbe! Ez nêçîrvanîye ra towbe kena!

Bize qet veng nêkena. Dirbeta xo dej dana, çiman ra îstireyî şonê. Cayê xo de mexel bena û bi dirbeta qerşuna nêçîrvanî mirena.

Nêçîrvan dano xo ro, vano:

-Mi çitur bêtera winasîye kerde!

Labelê êdî çareyê xo çin o. Bize merda. Uca de mezêlê keneno, bize keno ci, temneno. Dima urzeno ra, pozzin-pozzin şaneno raya keyeyê xo ser.

Vanê zimistanî vewre ke zaf varê, birro hurdî binê vewre de maneno. Darê ke rîyê vewre de manenê kî zaf berz ê. Naye ra, bizî vêşan manenê. O nêçîrvan êdî emr û heyatê xo de reyêna nêşono nêçîrvanîye. Biza Pîle zî xo vîr ra nêkeno. Zimistanan vewre ke varê, şono birr de koçan keno war. Winî keno ke bizî vêşan memanê.

25.08.2000

GULA MI

Mutlu FIRAT

Yare mi ra şîye durî
Çi bikerî pey de bîyarî?
Bîyê îsyankar zîyarî
Pey de bê, Gula mi, pey de bê

Pey de bê, Gula mi, pey de bê
Ez ke nêamo, ti mi ser de bê
Ez şorî kamcî koyî ser de
Pey de bê, Gula mi, pey de bê

Warê ma sere kumnexş a
Ma miradê xo nêbîme şa
Ti şîya, keyeyê mi veşa
Pey de bê, Gula mi, pey de bê

Gulmustefa cîranê ma
Xizir bibo hevalê ma
Xayînî mekewtêne wertê ma
Pey de bê, Gula mi, pey de bê

Şaîr vano, tey bermeno
Yabirayîşo kamax nêmano
Ti hertim bê verê camo
Pey de bê, Gula mi, pey de bê

ENSTÎTUYA KURDÎ YA AMEDÊ RA HÎRÊ KITABÊ TUTAN

M. WENDE

Enstîtuya Kurdî ya Amedê semedê tutan (domanan) hîrê kitabê kirmancî (zazakî) weşanay. Verê cû zî bi lehçeya kurmanckî panc kitabî weşanabîy.

Nê hîrê kitabê peyênî yê ke bi lehçeya kirmancî weşanay, sey kitabanê kurmanckîyan, bi resim î. Resimê nê hîrê kitaban resimviraştex Bariş Seyîdvanî viraştê. Nuştexê kitaban zî Mehmud Nêşite yo. Mehmud Nêşite hem endamê “Gruba Xebate ya Vateyî” yo hem zî kovara Vateyî de nuseno.

Nê hîkayeyan ra “Qehremanîya Vîta Zingure” û “Biza Kole Asnawî Kena”, verê kovara Vateyî de neşr bibîy. Nê her di hîkayeyî zî serredaktorê kovara Vateyî Malmîsanijî redakte kerdê. Hîkayeya “Luya Rîsîyaye û Ap Elî”,

reyna redaksîyonê kovara Vateyî ra J. Îhsan Esparî redakte kerda.

Kurdîstanê Vakurî de kitabê tutan zaf kêmi weşanîyêne. Hetanî nika, tewr zaf Weşanxaneyê Apecî bi kurdkî kitabî weşanayêne û pêşkêşê tutanê kurdan kerdêne.

Enstîtuya Kurdî ya Amedê, bi nê kitaban seba lehçeya kirmancî gamêka muhîme eşta.

Nê heme hîrê kitabî zî goreyê sewîyeya tutanê des-diwês serreyan nusiyayê. Serebûtê hîkayeyanê nê kitaban dewan de vîyarenê. Biza Kole germî ver wazena ke sey tutanê dewe xo bierzgo gole û asnawî bikero. Wina zî kena. Sey tutanê dewe şina yew kerraya berze ser, vana gurrmmm xo erzena mîyanê awa gole û asnawî kena. Wexto ke Biza

Kole asnawî kena, yew hargûşe aye vînena û îqaz kena. La bize goşdariya hargûşe nêkena, xo sereyî ser erzena gole.

Hîkaye û estanekê fekkî yê kirmanckî, zafane fabl î. Na hîkaye zî sey fable nusîyaya. Hîkaye de Biza Kole wazena ke cesaretê xo binawna (bimusno) hargûşe.

Hîkayeya “Qehremaniya Vîta Zingure” de, reyna qehremane bi nameyê Vîte yew bizêk a. Wayîra bizêke zî Roşna ya. Roşna gama ke bizêkanê xo semedê çerênayene bena yaban, uca tayê çîyî aye sere de vîyarenê. Çîyê ke Roşna û Vîte sere de ameyê, babetê na hîkaye yî.

Hîkayeya hîrêyine zî yew dewe de vîyarena. Zimistanî yew luye bena emelê sereyê Ap Elî. Luye her şewe yena û kergêka Ap Elî bena. Peynî de Ap Elî heyfê kergan aye ra gêno: Luye tepîşeno û goreyê bawerî û fehmê xo aye ceza keno. Nameyê nê kitabî zî “Luya Rîsiyaye û Ap Elî” yo (*).

(*) Cayê peydakerdişê kitabana:
Enstîtuya Kurdî ya Amedê
Tlf & Faks: +90 412 237 43 16
enstituamed@hotmail.com

MA ÇIN BÎ

Newzat VALÊRÎ

Yew hûn bi, mi dî
Yew zur bî, mi eşnawit.
Nikot mi zerrî heskerdişê ti,
Ax ti yew zur bî, mi bawer kerd,
Ez yew xeyal di b', ti va dî raşta wa.

Nî çimî ti bibî
Nî mi yîn dîb'.
Mi yew xeyal dî,
Ax nî çimî ti bibî
Nî vîneyîşê mi!
Ti yew xeyal bî, mi xwi r' dî,
Ez yew xeyal di b', ti va dî raşta wa.

Ax ez bibî, ti çin bî;
Ti bibî, ez çin bî.
Ferz bik ki;
Nî ez nî ti
Ax, ma çin bî!
Ma çin bî!

Manisa, Temmuze 2003

PÎRAN RA DI DEYÎRÎ

Arêkerdox: H. GIRAN

I-EHMEDÊ MUSÊ AXAN

Leyro, leyro, leyro, leyro, leyro
Dayê leyro, Ehmedê mi, leyro
Dayê leyro, axayê mi, leyro
Ez Ehmedê Musê Axan o ⁽¹⁾
Ez werê ⁽²⁾ vîst û panj tifinganê modelîyan o
Ez kata ⁽³⁾ pêrdê t... nano
Ez bişîna ez tirkan ra tekî nêverdano
Mi sond werdo, ez şewqî xwi kat a nênano ⁽⁴⁾
Ez hurriyet hewa nano, şerîet ronano
Dayê, mi va, Delu Fikrî ⁽⁵⁾ ca ra werişto
Hamewo Dereyê Xozî di ronîşto
Fermanê kurdan tede nuşto
Gidî, mi va, leyro, leyro, leyro, leyro
Dayê, deki heqbanê zerdano
Xwi finî sûka Palî mîyano
Bidi reîs û hakimano
Dayê, serê Hênî ⁽⁶⁾ qul û xet î

---

1. Goreyê vatişan, Ehmedê Musê Axan dewanê qezaya Palîyî ra Derey Xozî ra bîyo. Herbê Şêx Seîdî de, vera eskerê tirkan şer kerdo û kişîyayo. Na deyîre kişîyayîşê ey ser ra vejîyaya.

2. *wer*: wayîr

3. *kat / kate*: sere, katike

4. Tirkîya de qanûnê şewqa 1925 de vejîyayo. Tîya de vano “ez şewqî xwi kat a nênano” yanî “ez şewqa sereyê xo ser nênana”. Naye ra zî fehm beno ke na deyîre 1925 de yan zî ê serran de vajîyaya.

5. *Delu Fikrî*: Yew qumandanê tirkan o.

6. *Hênî*: Yew qezaya Dîyarbekirî ya.

Nê teresanê tirkan serey kuçikçaplîyan ⁽⁷⁾ vetî
 Şarê ma va: “Şima se kenî bikî, şima bêminet î”
 Mi va dayê, derdê mi giran o
 Wa veşo key inê xayînan o
 Bîy sebebê nê serekano

Leyro, leyro, leyro, leyro, leyro
 Ez Ehmedê Musê Axan o
 Ez werê hîris û hîrê dewan o
 Ez axay Melekan ⁽⁸⁾ û Sêwan o ⁽⁹⁾
 Dayê, vanî Şêx Evdîrehîm ⁽¹⁰⁾ şîyo Pîrano ⁽¹¹⁾
 Pîran cay qol û qolmudiran o
 Mi va dayê, derd û kulê mi têdano
 Dayê leyro, Ehmedê mi, leyro
 Dayê leyro, axayê mi, leyro ..... ⁽¹²⁾

7. *kuçikçaplî*: Yew bêj (çeşit) tifing o (bi tirkî “küçük çaplı”).

8. *Melekan*: Nameyê yew dewe yo.

9. *Sêwan / Sêwaney*: Sêwaney nameyê yew mintiqa yo.

10. *Şêx Evdîrehîm*: Birayê Şêx Seîdî yo.

11. *Pîran*: Yew qezaya Dîyarbekirî ya.

12. Na deyîre nêmcet a. Mi hende zanay û hende nuşte.

II-ESKERÎ

Eman, eman, eman, eman, Eskerî mi
Ez nêweşa tewgiran o
Cila mi biancî mîyanê bexçano
Ez derdê tewa xwi to rî vano
Pird hanî yo Palî ver di
Palî hanî yo çemî ver di
Eskerî mi maneno vila zerdi
Eskerî, ez şîya serê wedî yo
Vejîya şarê mianîyo ⁽¹⁾
Ez hewnîyaya vernî û peynîyo
Mi Eskerî xwi tede nêdîyo
Va: “Biewnî, ay lajeko derg û bari yo”
Ay poro dergo sîya se ra şîyo?
Dayê, ma şîy key şûbe reîsîyo
Şûbe reîsî va: “Keynê, derdê şîma çi yo?”
Mi va: “Derdê ma zav o, giran bîyo
Eskerî mi kura şîyo?”
Va: “Eskerî dawo Gelîbolîyo” ⁽²⁾
Mi va: “Gelîbolî cawo çetin o”
Ma şêrê koyê muradan o
Koyê muradan Şarikşivan o ⁽³⁾
Şarikşivan cayê pîr û pîrbavan o

Eman, eman, eman, eman, Eskerîyo
Eman, eman, eman, eman, Eskerîyo
Pirdê Palî pirdo text o
Îsmet Paşa verna yew kerro bêbext o
Nêverdano xortî bêrî wexto

-
1. *miane*: muayene, kontrol
  2. *Gelîbolî*: Gelibolu, Tirkîya de yew qezaya wîlaletê Çanakkale ya.
  3. *Şarikşivan*: leweyê berzê Koyê Sipî ra yew zîyaretgeh o. Koyo Sipî nêzdîyê qezaya Palî de yo.

Eman, eman, eman, derdo
 Eman, eman, eman, Eskerîyo
 Va: “Keynê, se bîyo, çi bîyo?”
 Mi va: “Sankî ez cenîya marî yo
 Ez nêzano ino lajek se ra şîyo?”
 Teyri hameya teyray Wanî
 Hamey nişti lewey banî
 Ez nêweş o, tewgiran o
 Ez derdê xwi may xwi rî vano

Eman, eman, eman, Eskerî mi
 Eskerî mi, qîrq bîrlî⁽⁴⁾ mi
 Derdê mi zav o, zav giran o
 Derdê mi zav o, çew nêzano
 Hinday koyan û royan o
 Hinday pelê inê daran o
 Hinday qumê inê royan o

Eman, eman, eman, derdo
 Eman, eman, eman, Eskerîyo
 Teyri yena teyray Mûşî
 Pelê xwi dana kaş û kuşî
 Ha yeno eskerê Mûşî
 Gillî başçawişî birişî
 Nêverda ez bibo dayka derguşî
 Ez vano, vano, dayê, vano
 Ez nêvano, derdê m’ vano
 Eman, eman, eman, Eskerî mi
 Eskerî mi, qîrq bîrlî mi

4. *qîrq bîrlî*: Manaya “qîrq bîr (kîrk bir)”î, tirkî de çewres û yew o. “Qîrq bîrlî” zî keso ke 41 de dadiya xo ra bîyo. Tîya de “qîrq bîr”î ra meqsed 1341ê rûmî yo. Goreyê tarîxê miladî 1925 keno. Eke ma vaji no xort vîstserreya xo de şîyo esker, 1945 de şîyo. Tîya ra zî ma fehm kenî ke na deyîre 1945 de vajîyaya.

NÎYÛ MERG NÎYÛ AZADÎ

Gawanê WELATÎ

Ruej vijyayo ruêjawanî
Tîyera bî şoneyî-gawonî
Vonî ma mileta kihon î
Qey ma bêerd û bêzon î

Veraruej û nî zimî yî
Şêx û maley dedey yî yî
Dest daw yewbînnon kuem bîyî
Vonî nîyû merg nîyû azadî

Ca verda ma çep û raştî
Keyney û xuertî ma kotî tîyepaşî
Tirk û erîb rind bizonîn
Ma hin nîye sêpare û taşt î

Kurdî tîyera bî, zonî hin kom î
Qerefnayî qeyd û bendî
Tirk û faris hol bizonîn
Ma şima rî nîye taşt û şom î

Qom ma warişt dono vengo
Xerepneno dek û fendo
Erd dişmeno rî kerdo tengo
Kerda berz ala bi rengo

15.05.1984

HUSÊ PÎRE Û MIHÊ AMÎNA

Mehmud NÊŞITE

Karkerê rayîrî, serê sibayî wexto ke amey cayê karê xo, ewnîyay ke cayê kendişê înan bi xêzanê sipîyan ê qalinan, sey tîkgoşeyan xêze bîyo. A serre, otoban binê koyê Amanosî ra heta bajarê Hatayî do newe ra bivirazîyêne. Mutehîdê ke rayîr viraştêne, karkerê kurdî şuxulnêne. Karkerê ê derûdorî hema-hema pêro kurdî bîy. Kurdê Îskenderun, Dortyolî û yê qezaya Hatayî Erzînî.

Karkerî wexto ke serê sibay amey cayê karî, çawîşê înan veng a înan da û cayê înan pare kerd. Sey rojanê bînan Husê Pîre û Mihê Amîna waştêne têhet de bixebitî. La na rey şansê înan xirab gêrabi û yewbînî ra biney dûrî kewtîbî.

Hus verê ke şero cayê xo û dest bi kendişê erdî biko, şî Mihî het. Binê çîman ra ewnîya cêr û corê cayê kendişê ey ra. Sey mihendîsan mîyanê ê tîkgoşeyî de cayê Mihî kontrol kerd û va: “Homayî çi şansêko gawur dayo to! Qandê Homayî rê, ti nê cayî vînenî! Eke no ca mi rê bikewtêne, willayî mi nêresnêne hele û mi do leze biqedênêne.”

Mihî ke nê vata-vatê Husî eşnawîtî xo het de tayê beşerîya û dima va: “Huso, na rey se bi? Zerrîya to esta ti reyna belayê xo mi sawî? De vaje, derdê to çi yo, ez bizanî.”

Husî destê xo yo bîn zî cêba xo ra vet û mîyanê ê tîkgoşeyî de gêra. Seke gerreyê xo Homayî de biko, o tewir destê xo xo ver de akerdî û reyna va: “Quran, Quran! Eke no erd mi rê bikewtêne mi do panc-şes saetî de biqedênêne û bidêne piro bişîyêne keye zî.” Dima dewam kerd va: “La ê mi ti zanî senîn o? Qandê Homayî, de ti şo biewnî ê mi ra.”

Mihî na rey xo nêtepîşt, huya û va: “Ez sey to kewte û extîyar nîya ke ez panc-şes saetî de biqedênî. Eke Homa vajo e, ez nika hîrê-çar saetan de qedênena, şina qewexane û xo rê dame kay kena hetanî ke ti bêrî.”

Nê xeberîdayîşê Mihî ra pey, Hus sey her wextî cayê xo de pîj bi û va: “Bi Qurano ke keye de, eke ti çar saetî de bikenî û biqedênî ez to rê citayêka şelwaranê Meraşî erînena!”

Keyfê Mihê Amîna nê şertê Husî rê ame. Xora Mihî zî waştêne ke Husî bibacno û ey de şert bigîro. Mihî bi keyf va: “Huso, biewnî wa sey sozanê to yê verênan nêbo ha! Eke ti sozê xo anê ca, ma şert bigîrî, ney eke tede zurî û xapênayîş esto ma fek ci ra veradî.”

Tîkê qalîkerdişî ra pey Husî sondo peyên wend, dima ra şî cay xo ser û Mihî zî dest bi kendişî kerd.

Ê vîst-hîris karkeranê bînan no şertgirewtîş eşnawitibi. Înan zî waştêne ke nê her di dewijê yewbînî sey her wextî bialozîyê pê, ê zî xo rê bihuyê.

Nîka, êdî Mih bi heme hêz û qewetê xo tuwerzînê xo dano we û dano erd ro. Kendişî ra pey, tuwerzînê xo ronano, dima erzîyêno huyeyî gêno û bi heme hêzê xo wele erzeno. Reyna tuwerzîn, reyna huye...

Verê hele Mihî gureyê xo qedêna. Tuwerzîn û huyeyê xo şeqênay, xo rê cixarayêk zî pîşte û vengê Husî da. Hus ke ame, karkeranê bînan zî fek karê xo ra verada û tîkê bi meraq tîkê zî bi huyayîş erdê Mihî ser o amey pêser. Hus verê ewnîya saete ra, dima destê xo eştî pey qîna xo û derûdorê ê tîkgoşeyî ro şî-ame, şî-ame. Nata-weta cay xo de biney qerqilîya, la peynîya peynî de qebl kerd.

***

Mîyan ra çend rojî vîyartî. Mih pabeyê Husî bi ke Hus şertê xo bîyaro ca la Husî ra veng nêvejîya. Yew roje, qewexane de, Mihî mîyanê dewijanê xo de bi vengêko berz vengê ci da, va: “Huso! Qey to ra veng nêvejîyêno? Tî nêzanî xo ver o deynê xo bidî. Ganî ez to ra biwazî!”

Hus, qasê ke qîçanê xo beş biko beşerîya û va: “O cayê toyo ke to kendibi, qasê ê ma nêbi. To ra dima ez şîya mi peymit, kêmvêr vejîya.”

O û Mihê Amîna dewijê yewbînî bîy. Dûrî ra merdimîya înan zî estbî. Wexto ke dewe de bîy zî hema senî ke pê biresayne, Husî belayê xo ey sawitêne û waştêne çiyêk ser o şert bigîrê. Badê ke 1993 de dewa înan socîya û bar kerd amey Dortyolê Hatayî, reyna bîy cîranê yewbînî. Exlaqê înan ê şertgirewtîşî Dortyol de zî devam kerd. Emrê înan hema-hema sey yewbînî bi. Her di amebîy qelibîyabîy nêzdî serra şeştîyine,

reyna zî nê xuyê xo ra fek veranêdabi.

Şertê peyênî ser ra, ê şertê ke Husî sozê xo nêardibi cayî ser ra, biney wext vîyartibi. O wext kênaya Hecî Ehmedê Xale, Dîyarbekir de şîbî rehmet. Hecî Ehmed ke Dortyol ra şîbi Dîyarbekir û amebi, goreyê edetan ganî keyeyê xo de zî reyna eza bironayne. Ey zî wina kerdbi û newe ra eza ronaybî.

Çend rojî eza zaf qebralix bî. Panc-şex rojan ra dima êdî tîkê sist bî. La merdimê Hecî yê nêzdî reyna ameyne û dîwan kerdêne. Hus û Mih zî merdimê Hecî Ehmedê Xale yê nêzdî bîy. Xora roja eza ke dest pêkerdîbî Mih û Hus mîyanê cematî de bîy û xîzmet kerdêne.

Şewanê peyênan ê eza ra yew şewe bî. Cemat ronîşte bi. Nişka ve ra behsê labiderzînerakerdişî bi. Hus, seke hewn ra heşar bibo, verê derûdorê xo ra ewnîya, dima ê kesane ronîşteyan ê extîyar-mextîyaran ra ewnîya û va: “Qurano ke keyeyê ma de, şîma ra kam ke yew rey de layî derzîne ra ko ez kîloyêk tutinê Muşî dana ey!”

Husî ke no soz da, yew heyecanî cemat girewt. Wile-wile kewte mîyan. Her yewî ra vengêk vejîya. Ê va “ez” û ê bînî va “ez”... Cayê ezaya kênaya Hecî Ehmedê Xale, bi cayê musabeqaya lapakerdişê derzîne. La û derzîne amey. Musabeqaya pakkerdişê layî dest pêkerd. Yew heyecan, yew huyayîş, yew bêvengî a oda de şîne-ameyne.

Hetanî ke dore amey Mihê Amîna, yewî zî nêşka la pabiko. Dore ke amey Mihî, Mihî verê verkan qîne ser o ronîşt, piştîya xo şanay dêsî, vera xo day roşnaya lamba û bi destê çepî derzîne girewte, bi destê rastî zî la girewt, va: “Huso biewnî, wa no cemat şahid bo. Na rey ti sozê xo anî ca. Eke ti sey şertanê verênan bikî ez nê gureyî de çin a.”

Ey ke wina va, Husî va: “Wa bo, ez nê cematî het soz dana to. Eke ti pabikî, soz sozê Homayî ez kîloyêk tutinê Muşî dana to!”

Cematî ke şahidî qebul kerde, Mihî derzîna xo darite we, çimê xo yo çep pada û layê xo hêdî-hêdî berd ver bi qula derzîne.

To vatê qey roja eza ya verên a. Cematî ra veng birîyabi. Çimê her kesî destê Mihî de bîy. Fekê Husî abibi. Hayîya ey, a gilêza ke kîşt a lewanê ey ra, ro sêneyê ey ameyne çin bî. Mat mendibi, ewnîyayêne destê Mihî ra. Zerrîya ey sey dereyêkê xorînî vatêne kim-kim, kimî kerdêne.

Nişka ve ra dumanêko newe fek û pîrnikanê cematî ra vejîya. Herinda

bêvengîye de yew huyayîşî dest pêkerd. Hus zî cematî reyde huyayêne la rîyê ey bibi sûr. Merdimî povetêne ke no huyayîşê ey zerrî ra nîyo.

Cematî ke reyna dest eşt cixara, Husî va: “Miho, çend rojî verê cû ti kor bî, to nika senî la pakerd?”

Husî ke wina va, cematî ra yewî va: “Ero hayîya to pê çin a? Mih çend rojî verê cû şîyo Osmanîye de çiman ra emelîyet bîyo!”

Husî senî ke nameyê emelîyetê eşnawît, bi hîrre-hîrre huya û va:

-Ey bi Quran ez qebul nêkena! Ganî ti şêrî çimanê xo yê verênan bîyarî û bi ê çiman la pabikî!

EŞQ

Daimî BÎNGOL

eşq sey zimistanî yo
şîpî-rîpî çele
tukê serê merdimî beno sey telîyî
bêçike qemetîna
linge sey qota valêre.

ge kî vewre varena hurdî-hurdî
serê sivingan ra çûçikê gewrî recifiyenê
perranê xo kenê ya, anê pêser
eşq o, heya ma bawo!
ma şima kulî zanenê ke
qeyî tije sey kêneke xemîliyayî ya.
naz û tîzan de
reng û rewşan de
donim-donim orteyê hewran de
nê hewrî sey porî
rîyan rê leçeg ê
seke ma vajîme merdim xo bierzo teber
bîlasebeb bîlaheq bigêro
eşq sey zimistanî yo
vewre sipî-sipî.

27.08.2005

QAZUX

Ayhan SARIGOL

Maya mi, Gomeyê Dewreşalî ra kênaya (çênaya) Qemê Mistî ya. Nameyê pîrika mi Ferfûrî ya. Milet aye ra vano “Ferfe”. Qemê Mistî bi (ebe) xo mamkij o. Eslê Ferfûrîye xirançik o. Nê her di kî di dolimî zewijîyê. Pîrika mi, mêrdeyê xo yê verênî ra yew (ju) kêneke (çêneke) arda dinya. Nameyê aye Dilşa ya. Peyê cû, mêrdeyê pîrika mi merdo û a menda vîya. Kalikê mi Qemê Mistî kî zewijîyaye bîyo û bi nameyê Usênî yew lajê xo estbiyo. Qemê Mistî, cinîya xo ra zerrîweş nêbîyo, çira ke aye nêweşîye girewta, aqilê xo bîyo sivik, kewta ra têwerte û reyna nêama ra xo, nêbîya weş. Ey kî do piro Ferfûrîye sey hewîye (wesnî) arda serê cinîya xo ya verêne.

Çar kênekî û çar layikê Qemê Mistî û Ferfûrîye bîyê. Nameyê kênayan: Dilbere, Xece, Zelxe û Sosin ê. Nameyê lajan kî Xidir, Sayder, Îsmail û Silêman ê. Înan ra Zelxe bena maya mi. Qemê Mistî, erdlerzê (hardlerzê) Gimgimî re tepîya, keyeyê xo Gomeyê Dewreşalî yê Xinisî ra ano Erzirom. Erzirom de ban virazeno û tew ve domananê xo keweno ci. Înan Erzirom de tirkan û sunîyan ra zaf ezîyet dîyo, zaf çî amo sereyê înan.

Qemê Mistî ke serra 2004ine de bî rehmetî, se û panc serrî ra verdîbî ra. Ferfûrîye kî nika hîna Erzirom de binê banê xo de tekûtena ya. A hetê ra rêstike rêseno û pirç kena lak, lak ra kî patîkan, lepikan û puçikan virazena hetê ra kî cixara xo kuftnena û qayîte keyfê xo kena. Domanê Ferfûrîye pêro bîyê cîya, bîyê vila û her yew hetê ser de şîyo labelê a hîna kî sey kemere caye xo de ya û nêlewîna. A torna torna xo dîya, Xizir emrê aye tayêna bikero derg.

Yew mesela Ferfûrîye û mamuranê tirkan esta, ez wazena qalê aye bikerî. Na mesela ke bîya, ez hewt-heşt serre bîyane.

Rojê, mamurê “tapu-kadaastro”yê dewlete ênê erd (hard) kifş kenê ke “îmar û îskan” bikerê ci. Mamurî hacetanê xo vejenê, nat-dotî ser qayît kenê, peymenê; qazuxan kewenê ci. O sire de cinîyê mala (taxe) ma kî niştê ro, yewbînî (jubînî) de yarenîye kenê, bi keyf huyînê û xo rê noca-uca ra qisey kenê. Ferfûriye kî ancîna goşe de ništa ro, cixara xo kuftnena û restîka xo rêsenâ. Winî halê xo der a. Heq rehma (rama) xo bi ci kero, Xalika mi Feqîda zaf laqçî (yarane) bîye. Feqîda hema cayê xo ra bena bi qîl, şona lewê pîrika mi Ferfûriye, vana:

-Erê Ferfê, no çik o ti ita ništa ro, na rêstîka boyine rêsenâ?

Pîrika mi hêrs bena û vana:

-Çik o erê Feqîda? Ancîna se bi, mi ra çi wazena?

Feqîda vana:

-Taahoo, ez to ra çi vajî! N' êrê xêxê, xêxê, nayê mamurê tirkî ameyî mala, erdê nê der û dormeyî pêro kerd kivş, pêro milletî ra kerd vila û qazuxî şanayî ci, ti kî ita xo rê peyê here de menda!

Feqîda wa ke hîna qîsa xo nîqedena, Ferfe hema qîl bena urzena ra payanê xo ser, rêstîka erzena hetê, cixara xo hetê bînî ser û Feqîda peyser tan dana, zeliqnena erd ra, kewena ra mamuranê tapu-kadastryî dime. Heto yew ra vazdana heto bîn ra kî qêrena, mala kena ser û bin:

-*Mamur beeeg, mamur beeeg*, vana û çiyêdo bin nîvana.

Mamuran kî endî çî-mîye xo kerdo top û eşto peyê erebeyî, şonê. O mîyan de şofor reyê hayneyî (neynike) ra vînenno ke hawa cinîkê bi qêrayîş û zîvayîş kewta ra dime, êna. Şofor motorî vindarneno û cayê xo de vindeno.

Ferfe tepîya bi eynî qêrayîş bena nêzdî. Aye de, milletê derûdorî kî bîyo kom, goş no ro ser ke hela derdê kokime çik o.

Ferfe ke êna, mamur erebe ra vejîno teber, beno nêzdî. Ferfe winî vazdo ke nefesê xo birîyo, bîya ra sûra kurre. Tenê ke vindena û êna ra xo, mamur pers keno:

-*Ne var nene, ne oldu, neden kıyemeti koparıyorsun?* (Çi esto, se bî, o çik o to derûdor têsêr û têbin kerdo?), vano.

Veng kewno ra Ferfe:

-*Nê, nê, mamur beg, hala dur*, vana û destê xo kena berz, mala ser ra bi bin pêro musnena ra ci û dewam kena:

-Siz geliyor aha bu duze, dinya aleme qazux çaxiyor, bana çaxmıyor. Ma nîye gelmiyor bana da bir qazux çaxmıyor?" vana.

Ferfe ke bi tirkî qisa xo vana qedênena, tikayîş keweno ra miletî, pêro huyînê. Hetê ra kî mamurî qayîtê yewbînî kenê ke Ferfe ra se vajê. Peyê cû mamuran ra yew bi huyayîş destê xo dano piştîya Ferfe ro û "He nene he! Sen şimdi git evine, rahat rahat otur, biz yarın gelir, sana da bir qazux çakarız", vano.

Naye ra dime, mamurî şonê, milet kî huyîno. Labelê Ferfûriye fehm nêkena ke milet qey aye de nîyadano huyîno; bi keyfweşîye peyser şona, tepîya dest pêkena rêstika xo rêseno û cixara xo şimena.

A roje ra tepîya, şarê mala na mesela yewbînî rê vano û pê laqî (yarî) keno.

TAYÊ ÎDYOMÎ-III

Murad CANŞAD

hendê herî/qantirî bîyayîş: edî pîl bîyayîş, tut/doman nêbîyayîş

Her berdo argude/unca ra girê dayo, remayo şîyo bi têliyî ser:

Ehmeq o. Çîyo baş ameyo ver, firseto baş vejîyayo, ca verdano şino çîyê nebaşî keno.

Herê min o sîya ci rê zirreno!: b. Hero qol ci rê zirreno!

Here no, here pê manena!: (Lajekan rê yeno vatiş.) Êdî pîl û camêrd o, êdî reşît o; ma qey tut/doman o?!

Hero qol ci rê zirreno!: (Seba cinîyan/kênekan yeno vatiş.) Hetê têkilîya cinsî ra zaf nefssist a, dostikê xo zaf î, afîşte ya.

herzan (*) ra ameyîş war: (Seba camêrdan yeno vatiş.) zaf qîrrayîş, zaf birrayîş, zaf bor-bor kerdiş

O mêrdek çayê wina qîrreno? Nika herzan ra yeno war!

k... pêgirewtîş: belayê xo dîyayîş, musteheq bîyayîş

k...ê xo de kay kerdiş: (seba camêrdan) ar û şerm nêkerdiş, behsê çîyê eybî kerdiş

kankola serê awe bîyayîş: tim per û perîşan bîyayîş, war û wurdê xo çin bîyayîş, şans û bextê xo çin bîyayîş

Kerge hewnê xo de qut dîyo!: Xeyalî têwgêreno. Goreyê rastîye ney la goreyê waştîşê zerrîya xo têwgêreno.

kesêk cawitiş: zem û qalûqirê kesêkî kerdiş, derheqê kesêk de bi nebaşîye qisey kerdiş

kesî de nêameyîş werê: zaf eksî bîyayîş, her kesî de lej kerdiş/pêro dayîş

kewtiş belayî ver: bela musallatê ey/aye bîyayîş

(*) *herz:* gun (n), hak (n), hêlik (n), yelik (n), bati (n)

kewtiş binê dimî/boçe: seba xapitişî (xapênayîşî) pesnê ey/ayê dayîş, pîj kerdiş

kewtiş halê kutikî: zaf tengîye/tengane de mendîş, zaf perîşan bîyayîş

kewtiş rika yewbînî: yewbînî de înad kerdiş, yewbînî de bi hawayêko sert reqabet kerdiş

kinca/cila serê xo de pêro dayîş: zaf eksî bîyayîş, zaf hêrsok/xulqteng/xuyteng/esebî bîyayîş, her kesî de pêrodayîş

kok ardiş: 1)qedênayîş, xelisnayîş, tebayê/çiyê pey de nêverdayîş
2)neslê ey/ayê qelênayîş, sulaleyê ey/ayê kor kerdiş

kutik pê huyayîş: rezîl û riswa bîyayîş, hetikîyayîş, berbat bîyayîş

kutik/kutikî werdiş!: 1)zaf çilek, zaf lewleş bîyayîş, qet mird nêbîyayîş
2)zaf har bîyayîş, şerûd bîyayîş

lay û laser bermayîş: zaf bermayîş, zaf hesirî warkerdiş

lewî zutik kerdiş: 1)muriz kerdiş, murizê xo tirş kerdiş 2)kelebermî/kelegirî bîyayîş 3)heridîyayîş, xo herid a nayîş

linga xo rind/baş ameyîş: ver bi rindîye/başî şîyayîş, bereketin bîyayîş, ameyîşê xo reyde holîye ardiş

linge binê xo ra nêkerdiş: linge xo bin nêdayîş

Ma kamî rê va “bawo”, va “k...rê mi na yo!”: Ma qîymet da kamî, qedr û qîymetê kamî zana ey ma rê nebaşîye kerde. Ma ey rê holîye kerde, ey ma rê xirabîye kerde!

Ma ke şîy verê dereyî, qina şîyaye û sipîye bellî bena!: Mîyanê mesele de, mîyanê gureyî de qewetê/hunerê her kesî bellî beno. Roja tenge ke ameye, o wext ma vînenê kam çi yo, çi nîyo!

marî pewtîş û dayîş ci: ey/ayê rê zaf xirabîye/nebaşîye kerdiş

may û pî vatiş: maye û pîyî (dadî û babîyî) ra/rê nengî çînayîş

Merdene ke merden a, na xire-xire çi ya?! Seba cesaretî yeno vatiş. Yanî eke merg bo, xora mireno; eke mend, qet nêbo wa bi şeref û heysîyetê xo biciwîyo.

Merre şî gerre!: Seba kesanê ke pinanî/nimitikî gerre kenê, seba îxbarkeran yeno vatene.

mirûz roverdayîş: mirûzê xo tirş kerdiş

AYDIN VÊJO LEWEYÎ KÛNO

Huseyîn BURKE

Aydin vêjo leweyî kûno
Derdo, derdo, hawar derdo
Bû hevalî sorgulûno
Derdo, tu serê ma werdo

Yo req-reqê keleşûn a
Derdo, derdo, hawar derdo
Dehwê Aydîn zaf girûn o
Derdo, tu serê ma werdo

Xêlêk çetin î leweyî kûno
Derdo, derdo, hawar derdo
Az ra cehdi şin Mîyalûno
Derdo, tu serê ma werdo

Ma yo cerga girûn besta
Derdo, derdo, hawar derdo
Cay cûmêrdûn kê Şabûn o
Derdo, tu serê ma werdo

Ma mûn id xayîn vejênî
Derdo, derdo, hawar derdo
Çewlîgî r' telefon kênî
Derdo, tu serê ma werdo

Dar-malê yin dora erzên
Derdo, derdo, hawar derdo
Esker' romî Aydîn' kişenî
Derdo, tu serê ma werdo

Çewlîg cayî nîyarûn o
Derdo, derdo, hawar derdo
Sêr kûn ma cay embazûn o
Derdo, tu serê ma werdo

Bîya ma mil r' dehwa girûno
Derdo, derdo, hawar derdo
Wena serê cahîlûno
Derdo, tu serê ma werdo

KITABÊ KIRMANCKÎ-XXI

117-Seyîdxan Kurij (Arêkerdox), Arwûncî û Lûy: Sonikî Çoligî, Enstîtuya Kelepûrê Kurdî-Duhok, 2009, 223 r.

118-Mehmûd Nêşite, Qehremaniya Vita Zingure, Enstîtuya Kurdî ya Amedê, Diyarbekir, 2010, 16 r.

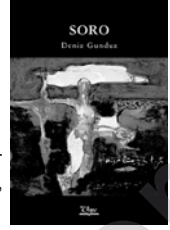

119-Mehmûd Nêşite, Biza Kole Asnawî Kena, Enstîtuya Kurdî ya Amedê, Diyarbekir, 2010, 12 r.

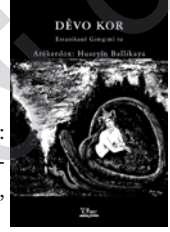

120-Mehmûd Nêşite, Luya Rîsiyaye û Ap Eli, Enstîtuya Kurdî ya Amedê, Diyarbekir, 2010, 12 r.

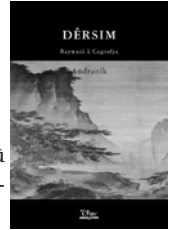
121-Deniz Gunduz, Soro, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2010, 525 r.

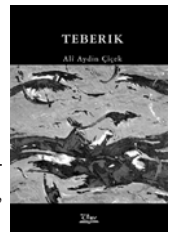
122-Huseyîn Ballikaya, Dêvo Kor: Estanekane Gimgimî ra, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2010, 147 r.

123-Andranîk, Dêrsim: Raywanî û Cografya, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2010, 161 r.

124-Ali Aydın Çiçek, Teberik, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2010, 98 r.

125-Seîde Nûrsî, Vateyê Qijekî, Kurmanckî ra tadayox: Serdar Bedirxan, Nûbihar, İstanbul, 2010, 95 r.

